

LATVIJAS UNIVERSITĀTE

Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte Alūksnes filiāle

Nepilna laika studijas

Profesionalā bakalaura studiju programmas

„Skolotājs”- apakšprogramma „Pirmsskolas un sākumskolas skolotājs”

5. kurss

IVITA ŠŅEPSTE

Skolēnu radošo spēju sekmēšana vizuālās mākslas stundās

sākumskolas 1. klasē

Bakalaura darbs

Darba vadītājs

<u>Doc.</u>	<u>Dr. paed.</u>	<u>Daiga Kalēja- Gasparoviča</u>	_____
Akadēmiskais amats	Zinātniskais/ akadēmiskais grāds	Vārds, uzvārds	Paraksts

Alūksne

2018

ANOTĀCIJA

Darbs balstīts uz radošo spēju izpēti un analīzi sākumskolas 1. klasē. Apkopotas teorētiskās atziņas un veikts empīriskais pētījums par to, kā sekmēt radošās spējas, izmantojot dažādas metodes un tehnikas.

Pētījuma mērķis: Teorētiski analizēt un praktiski pārbaudīt, kā sekmējamās skolēnu radošās spējas vizuālās mākslas stundās sākumskolas 1. klasē.

Pētījuma uzdevumi:

- 1) Analizēt literatūru par radošumu un radošajām spējām.
- 2) Teorētiski analizēt literatūru par skolēnu psiholoģiskām īpatnībām saistībā ar pētāmo problēmu.
- 3) Teorētiski analizēt literatūru par vizuālās mākslas nodarbībām sākumskolā.
- 4) Praktiski pārbaudīt teorētiskās atziņas empīriskā pētījumā un analizēt iegūtos rezultātus.

Darba teorētisko pamatu veido A.Slavinska, H.Gärtnera, R.Bebres, P. Veilera, K.R.Rodžersa, M. Čiksanmihāji, A. Maslova, L.Žukova, N. Gončarenko, I.Miķelsones. K Teilora, M. Seiles un citu zinātnieku un psihologu apkopotās un pierādītās atziņas.

Darbā izmantotas empīriskās metodes-pedagoģiskā novērošana, skolēnu darbu analīze, skolēnu un vecāku anketēšana.

Darbs strukturēts pētījuma veidā, lai gūtu priekšstatu par to, kā vizuālās mākslas stundas sekmē skolēnu radošās spējas un cik lietderīgi tas ir skolēna tālākajai attīstībai un dzīves pieredzei.

Atslēgvārdi: vizuālā māksla, radošums, sākumskola, vērtēšana, empīriskais pētījums.

Annotation

This work is based on research of creational abilities and analysis of Class 1 in elementary school. I've summarized and done empirical research on how to promote creational abilities by using different methods and techniques.

Objective: Theoretically and practically test, what is the best way to supplement creational skills of pupils in Class 1.

Tasks:

- 1) Analyze literature written about creativity and creative skills
- 2) Theoretically analyze literature written about children psychological characteristics in connection of this research
- 3) Theoretically analyze literature written about visual art lessons in elementary school.
- 4) Practically check theoretical quotes in empirical research and analyze gathered results

Theoretical side of this work is compiled from quotes of scientists and psychologists like A.Slavinsky, H.Gardner, R.Bebre, P.Veiler, K.R.Rodgers, M.Chikstenmihaji, A.Maslov, L.Zhukov, N.Goncharenko, I.Mikelsone, C.Taylor, M. Seile and others.

In this work I used empirical methods - pedagogical observation, work analysis of pupils, questionnaire of pupils and parents.

Work is structured in type of research, so it's possible to see how visual art lessons is helping to improve creational skills of children, and how useful it is for children in further life.

Keywords: visual art, creativity, elementary school, evaluation, empirical research.

Saturs

Ievads.....	5
1.Radošās spējas	7
1.1. Radošās spējas un to sekmēšana	7
1.2. Skolēnu psiholoģiskais raksturojums	13
2. Vizuālās mākslas stundas sākumskolā	21
2.1. Mācību saturs	21
2.2. Pedagoģiskā darbība	25
3. Empīriskais pētījums	31
3.1. Pētījuma metodoloģija	31
3.2. Pētījuma norise.....	32
3.4.Pētījuma rezultāti un to analīze	53
Secinājumi.....	60
Priekšlikumi.....	63
Literatūras un avotu saraksts	64
Pielikumi	67

Ievads

Mūsdienās cilvēks un radošums ir viens ar otru cieši saistīts, lai īstenotu sevi daudzveidīgā dzīves darbībā. Jau no pirmajiem dzīves gadiem bērns velk uz papīra dažādas līnijas, lai sazinātos ar apkārtējo pasauli. Viņš apliecina sev savu varēšanu un pieredzi. Bērns mērķtiecīgi sevi attīsta zīmējumā, soli pa solim pilnveidojot savas profesionālās prasmes.

Pārsteidzoši, ka reizēm bērnam ir garīgas attīstības traucējumi, tiem ļoti grūti padodas mācību satura apguve, taču viņš zīmē vienkārši izcili. Varētu jautāt, kas viņam to iemācīja, taču jāatzīst, ka tas ir viņa individuālais potenciāls, un, ja pedagogs bērnu veicina mākslinieciskai darbībai un mudina pielietot dažādas tehnikas, neņemot vērā viņa attīstību, bērns sasniedz jau profesionālu izpausmes līmeni.

Ikvienam ir tiesības apgūt ko jaunu un sev tīkamu, arī radošas personības attīstības jomā un to var veicināt vizuālās mākslas stundas. Visiem bērniem ir tiesības radīt, un tā ir visbrīvākā personības izpausme. Lai kļūtu par radošu personību, to var attīstīt dažādos vecumposmos, kā arī izglītības sistēmā- ik vienā mācību priekšmetā. Ir svarīgi sekmēt tādas personības attīstību, kas mūsu sabiedrības strauji mainīgajos apstākļos spētu ātri orientēties, pārkvalificēties, būt konkurētspējīgs, kļūt patstāvīgs, radošs ražotājs, un gudrs patērētājs. Lielāko daļu šo personības īpašību iespējams apgūt mērķtiecīgi organizētā pedagoģiskajā procesā.

Humānistiskās psiholoģijas pamatlicējs Abrahams Maslovs (*Maslow*) atzīst, ka: *Mākslas estētiskie pārdzīvojumi ir viena no tām sfērām, kurās indivīds dažkārt pārdzīvo neatkārtojamus emocionālos stāvokļus jeb pārdzīvojuma virsotnes, kad tieši, jēdzieniski nepastarpināti, izpaužas cilvēka esības apziņa, kad cilvēks izjūt sevi kā dabas būtni un cilvēku cilts pārstāvi vienlaicīgi. Šādi stāvokļi iezīmē noteiktus etapus personības attīstībā. Tie ir neaizmirstami, kā arī nedalāmi saistīti ar radošo spēju attīstību. Iespēja šādi apjaust un pārdzīvot savu cilvēcisko būtību arī ir mākslas radošas apguves pedagoģiskā jēga* (Maslovs, 2007).

Vizuālā māksla ir kā relaksācija starp noslogojošo mācību procesu, bērns, atnākot uz šo stundu, var brīvi darboties ar savu iztēli. Skolotājs parāda ievirzes par konkrēto stundas tematu un pārējais ir izglītojamā paša ziņā. Brīvi darboties arī ir faktors, kas bērnam liek radoši domāt. Nevajadzētu skolotājam visu izdarīt bērna vietā, tas var traucēt un apspiest vēlēšanos kreatīvi domāt. Vizuālās mākslas skolotāji piekritīs, ka mūsu jaunā paaudze var daudz ko interesantu izdomāt, viņiem ir labas idejas, kas pareizi motivētas, attīstās vizuālās mākslas stundās. Skolotājam vēlams būt līdzās, lai sniegtu padomus un parādītu ievirzes

dažādās tehnikās, kādas var izmantot, lai taptu interesanti un radoši darbi. Ņemot vērā mūsu straujo tehnoloģiju attīstību, arī skolotājiem ir jābūt ļoti radošiem un jāspēj iet līdzi laikam. Mainās gan mācību materiāli, gan tehnikas, gan arī skolēni paši ir brīvāki un atvērtāki jaunām idejām un tehnoloģijām.

Lai noskaidrotu pedagoģiskos līdzekļus, kuri veicina bērna radošumu, tika izvēlēts bakalaura temats: *Skolēnu radošo spēju sekmēšana vizuālās mākslas stundās sākumskolas 1. klasē*. Darba teorētisko pamatu veido A.Slavinska, H.Gärtnera, R.Bebres, P. Veilera, K.R.Rodžersa, M. Čiksanmihāji, A. Maslova, L.Žukova, N. Gončarenko, I.Miķelsones. K. Teilora, M. Seiles un citu zinātnieku un psihologu izstrādātie darbi un atziņas.

Pētījuma objekts: Vizuālās mākslas stundas sākumskolas 1.klasē

Pētījuma priekšmets: Skolēnu radošās spējas

Pētījuma mērķis: Teorētiski analizēt un praktiski pārbaudīt, kā sekmējamās skolēnu radošās spējas vizuālās mākslas stundās sākumskolas 1. klasē

Hipotēze: skolēnu radošās spējas vizuālās mākslas stundās sākumskolas 1.klasē sekmēsies, ja skolotājs

- mērķtiecīgi atlasīs mācību saturu radošo spēju sekmēšanai;
- organizēs tādu mācību procesu, kurā skolēns tiek rosināts brīvai domu un ideju izpaušmei.

Pētījuma uzdevumi:

- 1) Analizēt literatūru par radošumu un radošajām spējām.
- 2) Teorētiski analizēt literatūru par skolēnu psiholoģiskām īpatnībām saistībā ar pētāmo problēmu.
- 3) Teorētiski analizēt literatūru par vizuālās mākslas nodarbībām sākumskolā.
- 4) Praktiski pārbaudīt teorētiskās atziņas empīriskā pētījumā un analizēt iegūtos rezultātus.

Pētījuma metodes:

- 1) Teorētiskā metode- literatūras analīze.
- 2) Empīriskā: pedagoģiskais vērojums, skolēnu darbu analīze, skolēnu un vecāku anketēšana

Pētījuma bāze: Gulbenes novada "X" skolas 1. klases 10 skolēni, vecumā no 7. gadiem.

1.Radošās spējas

1.1. Radošās spējas un to sekmēšana

Mēs visi jau piedzimstam ar spēju radoši darboties, vai to attīstām vai nē, tā jau ir mūsu atbildība. Katram ir savs lietu redzējums, kas vienam liekas neglīts, tas otram ir skaists, kas vienā saskata mākslas darbu, citam liekas, neinteresants Ar radošumu, jeb zinātniskā vārdā saukto kreativitāti bērns jau piedzimst, skolotāja pienākums ir to attīstīt un veicināt, taču daudzi pedagogi, psihologi un zinātnieki par to vēl strīdas- vai radošumu vispār var iemācīt. Šeit pakārtojas arī citi mācību priekšmeti un saistībā ar radošumu un vizuālo mākslu, skolotājs var veidot integrētās nodarbības, piemēram, daba un vizuālā māksla, kur bērni var vērot dabu un attēlot to savos zīmējumos.

Radošuma jeb kreativitātes definīcija ir netverama, šo definīciju ir mēģinājuši izskaidrot daudzi. Definēšanas pamatā kreativitātes vārds saistās ar mākslām, radošajām aktivitātēm, kaut kā oriģināla radīšanu. Vārds radošums asociējas ar tādu jomu kā - mūziku, drāmu, mākslu, gleznošanu, deju, dzeju, literatūru, kuras uzskata par radošajām mākslām. Ir konstatēts, ka šis vārds var attiekties arī uz citām zinātnēm, kā, piemēram, radoša domāšana matemātikā, tehnoloģijās, politikā, biznesā un būtībā jau visā ikdienas dzīves sfērā (Slavinskis, 2001).

Savukārt, Skujiņa kaidro- radošums - īpašība būt radošam, spēja radīt jaunas materiālās vai garīgās vērtības vai sakārtot idejas un reālās īstenības parādības īpatnējās attiecībās, izteikt oriģinālas, interesantas domas, pieejas u.tml. (Skujiņa, 2000)

Pēc amerikāņu speciālista H.Gārdnera teorijas par daudzveidīgo intelektu — radošās spējas ir iespējams attīstīt jebkuram garīgi veselam cilvēkam. Skolēnu kreativitāti var rosināt un attīstīt skolotājs, kas ir ieinteresēts to darīt, ir iepazinis un izpētījis skolēna intelekta veidu. Svarīgi ir šo intelektu aktivizēt. Tas var notikt tikai tādā gadījumā, ja skolotājs tic skolēna spējām un arī apkārtējie tām tic (Gardner, Hatch,1989).

Par atziņu var šaubīties, jo pēc iepriekš minētā secinām, ka nav svarīgi cik bērnam ir vesela psihe, jo pieredze liecina par pretējo, labi un talantīgi zīmēt var arī garīgi atpalicis bērns. Varbūt svarīgākais ir tas, cik ļoti lieli ir šie garīgās attīstības traucējumi.

Teorētiski tiek skaidrots, ka pastāv dažādi kreativitātes veidi, piemēram, ikdienas un īpašā kreativitāte, primārā un sekundārā. Īpašā kreativitāte ir spēja radīt kreatīvus produktus, kurus sabiedrība uztver kā vērtīgus, savukārt ikdienas kreativitāte izpaužas sadzīvē un šajā gadījumā atskaites punkts, cik kreatīvs ir produkts, ir nevis ārējais novērtējums, bet gan indivīda pašvērtējums. Mārtinsone savā darbā akcentē Maslova (Maslow) iegūtos

secinājumus: primārā kreativitāte un sekundārā, kur primārā kreativitāte vairāk saistīta ar idejas radīšanu, bet sekundārā- ar idejas realizēšanu un novešanu līdz galam. Radošam cilvēkam ir nepieciešamas šīs abas kreativitātes (Mārtinsone, Miltuze, 2015).

Svarīga ir elitārā kreativitāte, tāpēc, ka tā saasina uzmanību uz radošiem sasniegumiem, kuriem piemīt vēsturiska oriģinalitāte, kuri ir atvirzījuši cilvēka zināšanu un izpratnes robežas. Šie sasniegumi veido kreativitātes augstāko pakāpi (Slavinskis, 2001)

Tomēr šim oponentē H. Helminga savā darbā, kura balstās uz Montesorī izvirzīto teoriju, ka: "Tēlainais salīdzinājums nedrīkst pārkāpt patiesi novērotā robežas. Vājprātīgie arī runā par izfantazētām lietām un mēs neapgalvojām, ka tas liecina par labām iztēles un radošuma spējām. Neviens ģēnijs nav radījis kaut ko pilnīgi jaunu (Helminga, 2006, 71).

Ir labi, ja skola atbalsta radošus jauniešus un ļauj tiem izpausties. Agrā bērnībā apspiestas šīs vēlmes vēlāk var pazust un bērns vairs negrib stundās zīmēt. Tomēr, ja ir skolotājs, kurš pats ir radošs, tas veicinātu skolēna radošo domāšanu. Svarīgi ir radīt pareizus apstākļus un apgūt nepieciešamās zināšanas un prasmes, lai sasniegtu panākumus kādā no darbības jomām.

- A. Slavinskis raksta, ka:
1. radošās spējas aptver visas ikdienas dzīves mērķus un problēmas;
 2. radošā aktivitāte ir visaptveroša, daudzi cilvēki, kuri ir radoši- neapzinās to;
 3. Kreativitāte izpaužas sadarbībā un individuāli, tā izpaužas komandu, organizāciju, vietējo sabiedrības slāņu un valdību darbā (Slavinskis, 2001).

„Māksla nodrošina personības attīstību veselumā. Mākslas vērtības izpratne ir gudras, tolerantas, vispusīgas sabiedrības sekmēšanas pamats. Mākslas izglītība rosina emocionālo attīstību, un var radīt labāku līdzsvaru starp kognitīvo un emocionālo attīstību (UNESCO, 2006).

Pēc P. Veilera domām: „Kreatīvi jeb radoši ir visi cilvēki. Bet ne katrs savu kreatīvo potenciālu izmanto auglīgi. Bieži vien mums pa galvu šaudās labas idejas, bieži tās pārāk daudzo standarta uzskatu, vispasaules ideju, nolietotu frāžu un izteicienu ietekmē pazūd. Šeit var līdzēt "prāta kartes" metode". Tās galvenā doma — vispirms savākt, tad izsijāt. Kreativitāte ir brīvība" (Veilers, 2001).

Šādu prāta karti, jeb prāta vētras metodi, pedagogs var pielietot savās nodarbībās, taču pastāv risks, ka bērni sāk ģenerēt mulķības, bet arī no tā var izlobīt vērtīgas idejas. Viennozīmīgi, jeb kuras idejas ģenerēšana ir radošs process.

Mūsdienās tiek meklētas jaunas idejas kreativitātes veicināšanai. R. Bebre uzsver politologa Herberta Saimona kreativitātes jēdziena skaidrojumu: „Kreativitāte rodas tad, kad kaut kas jauns un vērtīgs tiek radīts”, un R. Veisberga viedokli, ka novitāte radīsies tikai tad, kad cilvēks redzēs, ka pašreizējās metodes ir nepilnīgas, un atradīs veidu, kā šo nepiemērotību pārvarēt (Bebre,2011).

Apkopojot kreativitātes definīcijas, R. Bebre ir akcentējusi M. Čīksantmihāji nostāju šajā jautājumā, kurš domā, ka: „Kreatīvas idejas pašas par sevi ir mazāk svarīgas, nekā tas, kā tās iespaido cilvēkus, darbības jomas un vidi. Kreativitāte ir tad, kad tā rada kādu jaunu situāciju tajā sfērā, kur tai ir kāda vērtība. Bez kreativitātes pat būtu grūti atšķirt cilvēkus no dzīvniekiem. Kreativitate sniedz pilnvērtīgāku un patīkamāku dzīvi, bez tās cilvēks nespētu progresēt. Kreativitāti nevarētu izprast, ja skatītos tikai uz tiem cilvēkiem, kas liekas radoši. Nepieciešams process, kurā tiek novērota un novērtēta kreativitāte. Bez šādas ārējas novērošanas nevar pieņemt lēmumu par to, vai tas, ko mēs saucam par radošu darbu, patiešām ir vērtīgs” (Čīksantmihāji,2002).

Amerikāņu zinātnieks K.R.Rodžers (*Ph.D. Carl R.Rogers*) piekrīt uzskatam, ka ir vairākas kreativitātes definīcijas. Kā vienu no kreativitātes procesiem viņš definē, ka „jābūt kaut kam, ko var novērot, kādam radīšanas rezultātam. Šiem rezultātiem jābūt jaunveidojumiem, un šie jaunveidojumi izaug no individuāli unikālām kvalitātēm, pāraugot darbības pieredzē”. K.R.Rodžers kreativitātes apzināšanos saista ar kļūšanu atvērtiem un atklātiem pieredzei. Pamatojoties uz viņa atziņām, tas nozīmē, neieslēgšanu, neiegrimšanu un ciešu neturēšanos pie jēdzieniem, nekritisku ticību esošiem priekšstatiem un hipotēzēm, tā vietā orientējoties uz toleranci un nenoteiktību (Rogers,1961).

A. Maslovs uzsver, ka kreativitāti cieši saista ar pašaktualizācijas vajadzību, kā augstāko cilvēka vajadzību hierarhiju. Viņaprāt, kreativitāte un veselīga pašaktualizējusies personība ir ļoti cieši saistīti jēdzieni, turklāt mūsdienu mainīgajai videi ievērojami labāk pielāgojas personības, kas spēj improvizēt, smelties iedvesmu no personības dziļēm, radīt jauninājumus, nebaidoties no pārmaiņām, koncentrēties uz „šeit un tagad” (Maslovs,1997).

Gandrīz katrs spēj uzrakstīt savu kreativitātes definīciju, kas kuram piemērotāks konkrētajā brīdī un var gadīties, ka, dzīves laikā mainoties vērtībām, var mainīties arī radošuma definīcija. Šo vārdu ir iespējams attiecināt uz dažām zinātnēm un pilnīgi visām dzīves jomām, lai kaut ko jaunu radītu vajadzīgas spontānas idejas, uz kurām spējīgi ir tikai radoši cilvēki, kā, piemēram, nepieciešama radoša domāšana matemātikā, tehnoloģijās, politikā, biznesā vai ikdienas dzīves sfērās. Pozitīvi, ja izglītības iestādes atbalsta radošus jauniešus un ļauj izpausties, neieliekot stereotipiskos rāmjos.

Kreativitātes definīcija var būt arī norādoša un radīt ieskatu tajā, ko mēs gribētu iekļaut mācību un audzināšanas procesā, lai veicinātu radošumu.

Pēc Slavinska domām, radošajam procesam ir četras īpašības:

- 1) radošs process vienmēr saistīts ar tēlainību domāšanā un uzvedībā;
- 2) šī tēlainība vienmēr ir mērķtiecīga, vērsta, lai kaut ko sasniegtu;
- 3) šie procesi vienmēr rada kaut ko oriģinālu;
- 4) rezultātam jābūt saistītam ar mērķi,

tāpēc radošo darbību var definēt, kā iztēles darbību, kas izpaužas tādā formā, lai tās radītais galaprodukts būtu gan oriģināls, gan vērtīgs (Slavinskis, 2001).

Kreativitāte ietver sevī oriģinalitāti, tai ir dažādas kategorijas:

1. *individuālā*- kāda cilvēka darbs var būt oriģināls attiecībā pret viņa iepriekšējo darbu un tā rezultātu;
2. *relatīvā*- darbība var būt oriģināla attiecībā pret grupas darbu, kurā kāds strādā, vai attiecībā pret savu vienaudžu darbu;
3. *vēsturiskā*- darbs var būt oriģināls attiecībā pret tā iepriekšējo rezultātu kādā sfērā, tas var būt unikāli oriģināls.

Oriģinalitāti radošajā darbā visbiežāk vērtē pēc pirmajām divām kategorijām. Tas ir vissvarīgākās vispārējā izglītībā katram izglītojamajam (Slavinskis, 2001).

Var likties pārsteidzoši, bet radoša domāšana nepieciešama arī problēmu risināšanā. Tomēr kreativitāte un problēmu risināšana nav gluži viens un tas pats. Ne visas problēmas dzīvē risina ar radošu pieeju, citām līdz arī ikdienišķa un loģiska domāšana. Radošums šajā jomā ir redzams tajā apstākļi, ka ir cilvēki, kas redz vienai un tai pašai problēmai dažādas pieejas.

M. Rodess, 1961. gada publicējas 4P modeli, kas noskaidro četras kreativitātes pētījuma jomas: *radošs indivīds, radošs process, radošs produkts un vide*. 4P modelis sniedz iespēju aprakstīt un pētīt kreativitāti kā:

1. indivīda raksturojumu (piemēram, viņš ir neordināra personība, kas spēj paraudzīties uz lietām no dažādiem skatupunktiem un būt elastīgs);
2. procesu (piemēram, lai atrisinātu šo problēmu, būtu nepieciešams sākt ar visu iespējamo variantu un ideju ģenerāciju);
3. radošo sniegumu jeb produktu (piemēram, rezultātam ir jābūt pārsteidzošam un atmiņā paliekošam);
4. fenomenu, kuru ietekmē tuvākās un tālākās fiziskās un sociālās vides raksturojumi

(piemēram, autoritārs audzināšanas stils kavē bērna radošuma attīstību)” (Rodess, 1961).

Runājot par radošajām spējām, nemazāk svarīga ir arī radošā darbība, kuru varētu definēt tā: “radošā darbība ir tāda darbība, kas realizē cilvēka radošās spējas un kurai ir objektīvs gala rezultāts (Briška, 2007).

Mēs varam secināt, ka ar radošajām spējām bērni piedzimst, taču tās ir jāpilsonveido un jāattīsta, līdzīgi kā citas attīstības sfēras. Nenoliedzami svarīga ir vide, kādā bērns aug un attīstās. Kreativitāte ir mērķtiecīgs process, uz to cilvēks tiecas apzināti. Tās mērķis ir radīt kaut ko jaunu un nebijušu, par radošuma pamatu ņemot novitāti un derīgumu. Skolotājam ir liela loma kreativitātes veicināšanā, ar to mēs saprotam idejas un tehniku, kādā veikt uzdevumu vizuālajā mākslā, taču vēlreiz uzsverot to, ka nevajag neko darīt bērnu vietā, tas neveicina radošu ideju ģenerēšanu un pielietošanu savā darbā. Varam secināt, ka radošumu attīsta un veicina pozitīva vide, vecāku, ģimenes, skolotāju un skolas atbalsts. Katram ir savas radošuma robežas, ja vienam ir svarīgs atzinums par viņa sasniegto darbu, citam šo mērogu veido viņa paša privātā vide, šis paveiktais darbs ir pašam bērnam svarīgs un nav nozīmes, ko citi par to domā.

Vadoties no Veilera, Rodesa Slavinska, Bebres Rodžersa, Maslova teorētiskajām atziņām un balstoties uz literatūras izpēti, var izvirzīt šādus kritērijus radošo spēju noteikšanai un konstatēšanai (skat.1.tabulu)

1.tabula.Radošo spēju kritēriji (Rože,2011)

Kritēriji	Pazīmes			Metodes
	Augsts līmenis	Vidējs līmenis	Zems līmenis	
Oriģinalitāte	Daudz savdabīgu risinājumu	Ir vērojami savdabīgi risinājumu	Nav savdabīgu risinājumu	Skolēnu darbu analīze, pārrunas
Elastība	Brīvi rada idejas, piemīt ideju daudzveidība, viegli piemērojas jaunai situācija	Daļēji rada idejas, vidēji piemērojas jaunai situācijai	Nav savu ideju, jeb tās ir niecīgas, grūti pieņemt jaunu situāciju	Novērošana, pārrunas. Darbu analīze
Vispārinātība	Radošā ideja kalpo par pamatu tālākiem izgudrojumiem	Mazāk izteiktu ideju, kam būtu turpinājums	Nav pašam savu ideju, lai turpinātu tālākus pētījumus	Pārrunas, novērošana, pašvērtējums
Elegance	Estētiski skaisti un kvalitatīvi darbi	Daļēji kvalitatīvi, vērojams paviršums	Pavirši, jāpiestrādā pie kvalitātes	Novērošana, darba analīze

Derīgums	Piemīt jauns skatījums uz lietu pielietojumu dzīvē, ir pielietojums	Daļēji var izdomāt, kur varētu pielietot savu darbu	Nav vai ir slikts redzējums sava darba pielietojumam	Pārrunas, pašvērtējums
Plūstamība	Daudzveidīga problēmsituāciju risināšana, ideju ģenerēšana	Ne vienmēr ierauga citus risinājumus	Trūkst iztēles saskatīt citus risinājumus	Novērošana, darbu anallīze
Intencionalitāte	Mērķtiecīgs darbs, pieliekot pūles	Dara darbu, bet nepiepūlās, lai būtu labs rezultāts	Nav mērķtiecīguma un piepūles	Novērošana

Skaidrojums:

Radošo spēju galvenie faktori pēc (Gilfords, 1959).

Plūstamība (fluency) – daudzu reakciju ģenerēšana vai daudzveidīga problēmsituāciju risināšana.

Elastība – spēja vai nosliece no viena reakciju tipa uz otru, vai no viena risinājuma uz citu (Gilfords, 1959).

1. Novitāte (O'Quinn, Besemer, Smith, Cropley, Richards).

Šis kritērijs raksturo ideju, procesa vai produktu oriģinalitāti, unikalitāti un neparastumu salīdzinoši ar jau eksistējošiem procesiem un produktiem. Nedrīkst būt atkārtotānās vai kopēšana. Novitāte ir nozīmīgs radoša produkta aspekts, jo tai piemīt kreativitātes elementi – iztēle, fantāzija, netradicionāli risinājumi. M.Čikscentmihāji atzīst, ka augstas raudzes radošajam produktam piemīt arī profesionāla, estētiska, filozofiska un ekonomiska vērtība, tātad novitātes kritērijam pievienojas arī estētiskais un ētiskais kritērijs.

Oriģinalitāte – ģenerēšana, kas izceļas ar reakciju vai risinājumu novitāti (Csikszentmihalyi, 2002).

2. Derīgums (Runco, Cropley, Lubart, Guignart).

Tā ir produkta atbilstība izvirzītajam uzdevumam un tā pielietojamības pakāpe. Produkta atbilstība tikai novitātes kritērijam nav pietiekoša tā atzīšanai par radošu.

3. Elegance (Cropley, O'Quinn, Besemer).

Raksturo produkta stilu un estētisko kvalitāti un noformējumu

4. Vispārināmība (Cropley).

Iespēja attiecināt radošo ideju ne tikai uz to uzdevumu, kā risināšanai tā ir domāta, bet arī uz nesaistītām situācijām un problēmām, līdztekus atklājot nepamanītas lietas, kā arī kalpo par pamatu vēlākiem izgudrojumiem;

5. *Intencionalitāte*

Radoša produkta saistība ar radītāja personību. Produktam jābūt radītam mērķtiecīgā darbībā, pieliekot pūles (Roķe, 2011).

6. *Plūstamība (fluency)* – daudzu reakciju ģenerēšana vai daudzveidīga problēmsituāciju risināšana.

7. *Elastība* – spēja vai nosliece no viena reakciju tipa uz otru, vai no viena risinājuma uz citu.

iztēle, fantāzija, netradicionālu risinājumu spēja, atšķirīgs, pārsteidzošs, unikāls, neparasts, jauns, oriģināls

Radošo spēju iedalījums-

Radošās spējas- spēja kopēt, atdarināt, spēja sekot norādītiem paraugiem

Reproduktīvās spējas- spēja radīt jaunas, oriģinālas vērtības.

Radošās spējas: Spēja riskēt, diverģentā (izvērstā, sazarotā) domāšana, domāšanas un darbošanās elastība, domāšanas ātrums, augstas estētiskās vērtības, bagāta iztēle, spēja izteikt oriģinālas idejas, intuīcijas attīstība (Roķe, 2011).

1.2. Skolēnu psiholoģiskais raksturojums

Bērniņas vecumposms no psiholoģiskā viedokļa tiek uzskatīts par īpašu laiku ik viena bērna personības attīstībā. Tas ir laiks, kad veidojas rakstura iezīmes un radoša personība. Dažādi periodi bērnībā var ļoti dziļi ietekmēt bērna attīstību. Tiek vērots, ka bērnības pārdzīvojumi vai notikumi vēlāk atspoguļojas skolēna darbos. Nedaudz pieskaroties psihes procesiem, mēs nevaram nepieminēt izziņas un sensoros procesus, kas ir ļoti tuvu saistīti ar vizuāli māksliniecisko darbību un tie būtu:

Sensorā izziņa ir sajūtas un uztvere ar kā palīdzību bērni gūst priekšstatu par reālajā dzīvē sastopamo objektu ārējām pazīmēm. Sensorās izziņas rezultātā rodas priekšstati. Sensoro procesu rezultātā gūtā informācija tiek tālāk pārstrādāta domāšanā un iztēlē. Hibnere savā darbā balstās uz Krievijas pirmsskolas psihologu A. Usova, N. Sakuļina, A. Zaporožets, L. Vengers, uzzskatiem, ka bērnu sensorā audzināšana ir nepieciešama, lai virzītu viņu sensoros procesus- sajūtu un uztveres attīstību, organizējot objektu izpēti, lai gūtu vajadzīgo informāciju pirms bērna radošās darbības (Hibnere, 1998).

Sajūtas- vizuāli mākslinieciskajā darbībā ļoti nozīmīgas ir *krāsu sajūtas*. Krāsu dažādās nokrāsas palīdz bērnam košāk paust savu attieksmi pret iecerēto tēlu. Ikdienā cilvēks parasti lieto 20-25 krāsu nianšu nosaukumus. Bērniem piemēroti un interesanti ir radošie darbi ar balto krāsu dominanti, kā arī var lietot Loto krāsainās kartes. Vēlākajos dzīves posmos radošajā darbībā dominē *redzes sajūtas*. Izziņas pieredze no taustes sajūtām pāriet uz redzes uztveri, iztaustītas un labi pazīstamas lietas bērnam ir vieglāk uzzīmēt. Zīmēšanas sasaisti ar veidošanu īpaši sekmē apjomīguma izziņu, jo veidojot kādu priekšmetu vai dzīvnieku no māla, plastelīna vai ģipša, bērns šo lietu pamatīgi iztausta, tādā veidā noskaidrojot, formu, lielumu, proporcijas un virsmas īpatnības (Hibnere,1998)

Kinestētiskās sajūtas- ir kontakta, ķermeņa locekļu kustību un stāvokļu sajūtas- vizuālajā darbībā svarīga ir rokas sīkās muskulatūras attīstība, plaukstas un pirkstu kustības attīstība, acu uztvērumi un novērojumi.

Uztvere-ir bagātāka un sarežģītāka par sajūtām.Radošajai darbībai nepieciešama tēlainā uztvere- izziņa, atpazīšana, vizuālo objektu tēlu gūšana. Uztvere sniedz vizuālu informāciju par redzamā un darbībā attēlojamām objektu pazīmēm- tas ir lielums, forma, proporcijas, faktūra, gaismēnas frontālā, lineārā, krāsu perspektīva u.c.

Attīstot vizuālo uztveri, pievēršam uzmanību:

- 1)acumēram;
- 2)telpiskajai orientācijai;
- 3) redzes kontrolei

Atmiņa-ir izziņas process, kas sevī ietvet agrāk uztvertā, pārdzīvotā un darītā tēla iegaumēšanu, lai vajadzības gadījumā varētu tēlu reproducēt(atsaukt atmiņā). Redzes atmiņa ir galvenokārt vizuālās informācijas glabātuve. Vizuali mākslinieciskajai darbībai nepieciešami šādi atmiņas veidi; vizuālā- redzes un taustes; emocionālā, verbālā, kā arī kustību atmiņa

Atmiņai ir šādi pamatprocesi: ieredzes un agrāk uztvertās informācijas:

- 1)Iegaumēšana;
- 2)Saglabāšana (pamatīgums un ilgums- īslaicīga, ilgstoša);
- 3) Aizmiršana;
- 4) Atpazīšana;
- 5) Reproducēšana (aktualizēšana, atveidošana; nevar atcerēties to, ko nekad nav redzējis, sataustījis, zinājis, izdarījis).

Atmiņas produktivitāti nosaka iegaumētais satura apjoms. Lai radītu arvien jaunus zīmējumus un radošus jaunrades darbus, atmiņā ir jāiegulda liels daudzums īstenības objektu tēlu, kas

iegūti sensorās un verbālās izziņas procesā. Jo lielāks ir šo uzkrāto tēlu apjoms jo radošāka ir bērna iztēle (Hibnere, 1998).

Secinām, ka svarīgi ir šie īstenības tēli, no kā vēlāk rosās fantāzija, jo atmiņā ir jābūt kaut kam redzētam, piedzīvotam un bērna pieredzē esošam. Jo vairāk pozitīvu iespaidu, jo radošāki varētu būt bērna zīmējumi.

Kustību atmiņa- jau no mazotnes jāsekmē bērnu patstāvīgu, stihisku zīmēšanu, kur nepieciešama roku sīko kustību attīstību. Bērnam jāzīmē ļoti daudz, tādā veidā vingrinot šo sīko muskulatūru, kā arī sekmē kustību koordināciju(saskaņotību, vienlaicīgi attīstot redzes uztveri un kontroli) (Hibnere, 1998).

Domāšana- attiecas uz intelektuālo darbību. Intelekti ir indivīda kompetences pamatā. Personības attīstībā būtiska ir domāšanas patstāvība un plastiskums. Bērna radošajā darbībā galvenie domāšanas veidi ir:

- 1)Uzskatāmi darbīgā jeb praktiskā domāšana;
- 2) Uzskatāmi tēlainā domāšana;
- 3) Abstraktā jeb verbāli loģiskā domāšana. Jaunākajā skolas vecumā uz sensorās un verbālās pieredzes pamata arvien lielāku nozīmi iegūst abstraktā domāšana (Hibnere,1998).

Iztēle-radoša un kaut kā neredzēta izdoma. Viens no bērna radošās darbības visnepieciešamākajiem izziņas procesiem. Iztēles pamatā ir reāli pastāvoši objekta elementi, kas iztēlē pārtop dažādās jaunās kombinācijās. Tā darbojas situācijās, kad nepieciešams rast jaunu risinājumu. Radošajā darbībā īpaši nozīmīga ir atveidojošā (reproduktīvā) un radošā (produktīvā) iztēle. Ar atveidojošo iztēli cilvēks var priekšstatīt sev tālas zemes vai senus vēsturiskus notikumus pēc apraksta vien. Svarīgi ir paplašināt bērna redzesloku, lai tam būtu bagātāka iepriekšējā pieredze, tad veiksmīgāk darbojas iztēle. Tā palīdz radīt jaunus tēlus uz iepriekšējās pieredzes un informācijas bāzes. Radošā iztēle ir būtisks estētisks faktors un personības visaugstākais sasniegums. Taču zinātnieki ir nonākuši pretrunā, ja iepriekš mēs minējām, ka jābagātina bērna pieredze ar objektu tēliem, tad tagad mūsu straujās attīstības laikmetā, kur ir lieks daudzums informācijas, iztēle tiek traucēta, veidojas paradokss: jo straujāk palielinās zināšanu apjoms, jo ātrāk samazinās iztēle. Mūsdienā 12-14 gadu vecumā pusaudži sasniedz iztēles maksimumu, tādu hipotēzi ir izvirzījis franču psihologs Teodils Ribo un T. Gogoļinska (Gogoļinska, 2012).

Lai taptu radošs un oriģināls darbs, tas iziet caur vairākiem radošās darbības posmiem:

- 1) Iecere, kas rodas vidē kur bērns dzīvo un uzturas, kā arī veidojas priekšstats par to, kādā tehnikā un ar kādiem līdzekļiem tas tiks sasniegts;
- 2) Ieceres nobriešana, izlološana jeb iznēsāšana, tas ir inkubācijas posms- pārveides un

pilnveides process;

3) No bagātīgi uztvertajiem tēliem gūtā vizuālā informācija apziņā ar tēlainās domāšanas un radošās iztēles palīdzību, izvēloties ieceres tēlam piemērotu valodu, tiek atveidots individuāli izteikts tēls, tiek radīta oriģināla kompozīcija. Kā zināms, tad oriģinalitāte ir viens no radošo spēju raksturojošiem kritērijiem (Hibnere, 1998).

No gūtajām atziņām mēs varam secināt, ka bērniem ir svarīgi šo visu attīstīt kopveselumā, neizlaižot nevienu komponentu attīstības posmos un procesā, jo pretējā gadījumā, kaut kam iztūkstot, var veidoties nepilnības nākošajos attīstības posmos.

Runājot par kreativitātes bioloģiskajiem procesiem un iedzimtību, zinātniekiem ir dažādas versijas par to, jo ir kāda daļa, kas uzskata, ka kreativitāte var iedzimt no vecākiem, kur ir pierādīts, ka viens no vecākiem arī ir ļoti radošs šajā jomā, taču Miltuze uzsver amerikāņu rakstnieka un filmu veidotāja Deivids Šenks (David Shenk) uzskatu, ka kreativitāte nav ģenētiski pamatota, to nosaka smags darbs un nemitīgi vingrinājumi (Mārtinsone, Miltuze, 2015).

Katram vecumam atbilst noteikts fiziskās un psihiskās attīstības līmenis. Cilvēkam vecumposmu robežas nav stingri noteiktas, jo cilvēka attīstība notiek viņa aktīvas mijiedarbības procesā ar apkārtējo vidi. Zinot skolēnu vecumposmu īpatnības un radošās darbības veidus, skolotājam ir iespējas izvēlēties optimālas, katram vecumposmam atbilstošas mācību un audzināšanas metodes, kas sekmētu skolēnu fizisko un garīgo attīstību (Žukovs, 1998).

Līdz ar skolas gaitu uzsākšanu, krasi mainās bērna dzīvesveids, nāk klāt jauni pienākumi. Šajā vecumā bērns ir fiziski nobriedis ilgstošākai, nopietnākai darbībai un var veikt uzdevumus, kas prasa spēju kontrolēt savas vēlēšanās, pakļauties noteikumiem. Ir plašs izvēles loks, un iespējas, jaunu zināšanu apgūšanai. Valoda pietiekoši attīstījusies, lai varētu ar citiem brīvi uzturēt sakarus un izteikt savas domas. Šajā vecumposmā ir diezgan stabila uzmanība, laba atmiņa un darbīga iztēle, bērns ir zinātkārs, ar gribu mācīties.

R. Bebres zinātnisko rakstu krājumā tiek minēts A. Simanovska viedoklis, ka radošās spējas veidojas pakāpeniski izejot dabiskās attīstības stadijas, kas ir atkarīgas viena no otras. Viņš min trīs attīstības stadijas bērnu vecumā: *uzskatāmi darbojošos, cēlonisko un heirstisko*. Agrāk par visām parādās spējas, kas saistās ar redzes priekšstatiem, pēc tam ar vārdu veidošanos, tad ar analogiju izpratni (Bebre, 2011).

Zinātniskajos rakstos ir attainots arī T. Bariševa un J. Žigalovs uzskats, ka radošuma veidošanās ietver vairākus posmus:

1. *atmoda jeb spontānais impulss*, kad tiek uzkrāta sensorā, emocionālā un

intelektuālā pieredze kā radošuma pamats. Šī perioda svarīgākie momenti ir informatīvi bagāta telpa un atmodas impulsi, avoti, kas motivē radošu darbību.

2. **atdarināšana, imitācija**, kreatīvās domāšanas etalonu, radošās darbības tehnoloģiju, līdzekļu un paņēmienu apgūšana. Galvenais šajā posmā- kreativitātes paņēmienu pieredzes apguve.
3. **sakaru implikācija jeb pārnešana**, galveno paņēmienu lietošana jaunos personīgi nozīmīgos apstākļos, eksperimentēšana, jaunu sakaru un attiecību meklēšana, Es koncepcijas veidošanās avots personīgajā aspektā, impulss radītāja pozīcijas attīstībai.
4. **transformācija**, pieredzes pārveidošana atbilstoši individuālajām īpatnībām, iespējām un vajadzībām.
5. **kreativitātes psiholoģiskās struktūras harmonizācija**, radošās darbības individualizācija, radošās individualitātes veidošanās.

Kopumā konstatēts, ka radošo spēju sensitīvais perjods ir pirmsskolas vecumposms, kad bērns ir maksimāli atvērts savu spēju attīstībai (Bebre, 2007).

Ir veikti vairāki pētījumi, kuros konstatēts, ka ir vairākas faktoru grupas, kas var ietekmēt radošas personības attīstību. Visplašāk analizētais un izpētītais ir ģimenes faktors, kas ietver vairākus aspektus. Ne visi audzēkņi ir atvērti, tādēļ viens no visvairāk izmantotajiem psiholoģijas paņēmieniem, kā konstatēt bērna problēmu ģimenē, ir mudināt viņu zīmēt. Tā ir vesela zinātne, ko vien mēs nevaram izanalizēt pēc šiem zīmējumiem. Tā ir gan krāsu izvēle, gan tas ko bērns zīmē, tas varētu būt kāds notikums mājās, kuru bērns uzzīmē diezgan neapzināti. It īpaši šādi atklājas dažādas vardarbības pazīmes, vai tā ir fiziska vai garīga vardarbība, ne reti mūsdienās tai ir arī seksuāls raksturs. Izšķir šādus aspektu veidus:

1. **vecāku aspekts** (vecāku radošās intereses, klātbūtne, laiks, iesaistīšanās, izglītības līmenis, ātra reakcija uz bērna radošajām izpausmēm, uzmanība, atbalsts, iedrošinājums).
2. **vecāku- bērna mijiedarbības aspekts** - samazināta vecāku- bērnu identifikācija, neatkarība savstarpējās attiecībās, neliels pārraudzības līmenis pār bērnu, mazāk tradicionāla socializācija starp ģimenes locekļiem u. c.
3. **ģimenes psiholoģiskās vides aspekts** - stress, izaicinājums un negatīvo afektu ekspresijas iespējas, atbalsta un spriedzes balanss, psiholoģiski intensīva mājas dzīve (Bebre, 2007).

Citos pētījumos tiek minēti šādi radošai izaugsmei nozīmīgi bērnības perioda faktori:

1. **bērna personības faktors** - radošuma attīstību veicinoša predispozīcija jeb nosliece

uz radošumu;

2. **sociālās vides faktors**- speciāla attieksme no visām sistēmām, ar kurām kontaktējas bērns. Nozīmīgais cits- persona ārpus ģimenes locekļu sistēmas, kura ar savas personības īpašībām, radošu darbību, attieksmi spēj sekmēt bērna radošo spēju attīstību, tas varētu būt skolotājs, talanta sfēras paraugs, spēcīga radoša personība;
3. **īpašās pieredzes faktors**- garīgā, radošā, intelektuālā pieredze, dziļi emocionāli pārdzīvojumi, iepazīšanās ar neparastām, spēcīgām dabas parādībām);
4. **praktisko iespēju faktors** (instrumentu un materiālu pieejamība, finansiālās, ārpusskolas izglītības iespējas);
5. **gadījuma faktors** (nejaušie gadījumi, neplānotas iespējas, izdevības)” (Bebre, 2007).

Vairāki zinātnieki (Ananjeva, Landajs, Gardners) ir nosaukuši atsevišķus faktoros, kas veicina kreativitātes attīstību:

1. plašs kontaktēšanās tīkls, tai skaitā ar radošiem pieaugušajiem;
2. pieaugušo sabiedrība, kas ir atdarināšanas paraugs;
3. demokrātisks savstarpējo attiecību stils ģimenē;
4. atļauja bērniem parādīt emocionālo pašizpaušmi;
5. aktīva, iedarbīga pieaugušo pozīcija;
6. agra bērnu piesaistīšana patstāvīgam darbam;
7. piedalīšanās visdažākajos pulciņos;
8. izziņas prieks, izmantojot personīgo pieredzi, ceļojumus;
9. pozitīva attieksme pret bērnu radošo darbību (Bebre, 2011).

Mēs vairāk runājam par pozitīvām emocijām, kas palīdz radīt mākslas darbus, taču nereti saskaramies arī ar to, ka kaut kādu skumju notikumu rezultāta rodas paliekoši un tiešām skaisti mākslas darbi, gleznojumi vai mūzikas skaņdarbi. Taču šo faktu negribētos pieņemt kā bērna radošuma attīstības veicinātāju.

„Kreativitātes pētījumos visbiežāk minētas tādas radošas indivīdu īpašības, kā neatkarība spriedumos, pašpārliecība, estētiska orientācija, atvērtība pieredzei, psihotisms, tendence riskēt. Daudzskaitlīgi pētījumu rezultāti par radošu indivīdu personības iezīmēm liecina, ka viņi augstu vērtē estētiskās kvalitātes, ir ar plašu interešu loku, dod priekšroku sarežģītiem uzdevumiem un situācijām, spēj pieņemt pretrunas, ir autonomi un neatkarīgi spriedumos, ar attīstītu intuīciju, pašpaļāvīgi un uztver sevi kā radošus, ar attīstītu Ego-spēku” (Bebre, 2011).

„Smadzeņu morfoloģiski funkcionālajā attīstībā pirmajos 8-9 bērna dzīves gados notiek intensīva labās smadzeņu puslodes morfoloģiskā un funkcionālā attīstība, nervu tīkla izveidošanās un līdz ar to arī labās puslodes dominēšana. Šajā periodā ir izteikta tēlainā domāšana, emocionāla, ar redzes kinestētisko uztveri saistītā psihiskā darbība. Tā turpinās līdz 7-8 gadu vecumam. Bērnu mācīšanās un uztvere notiek it kā labās smadzeņu puslodes vadīta, un bērnu izglītošana jāveic ar tēlu un vispārīgu shēmu palīdzību. Petījumi liecina, ka bērniem 7-9 gadu vecumā vēl dominē vizuāli tēlainā domāšana, un labās puses aktivitātes ir noteicošās vairāk kā 80% bērnu, kreisās- tikai 10%” (Bebre, 2011).

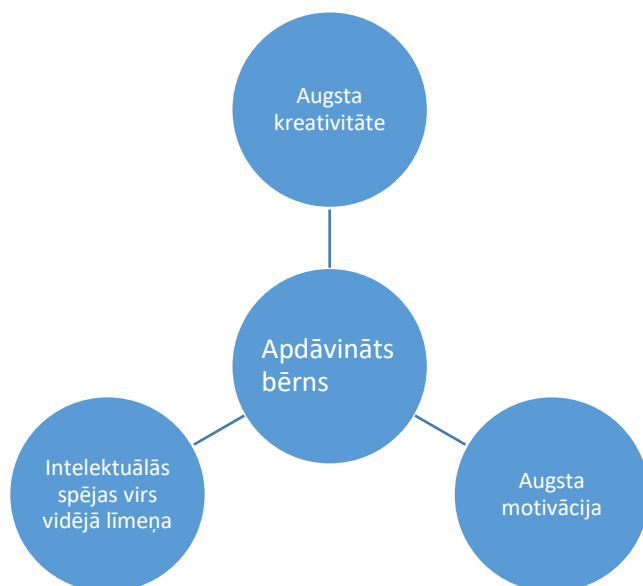
Radošuma veicināšanai zinātnieki min šādus komponentus:

1. darbības sfērai atbilstošas prasmes- zināšanas, tehniskās prasmes, radoša pieeja dotajam uzdevumam;
2. kreativitātei atbilstoši procesi- kognitīvais stils, kas veicina panākumus problēmas risināšanā, jaunu ideju radīšana, iedziļināšanās problēmā un darba stils, ko raksturo neatlaidība un koncentrēta uzmanība pret uzdevumu;
3. uzdevuma motivācija- indivīda subjektīvie iemesli iekļauties uzdevumā un attieksme, lai uzdevums tiktu veikts, iekšējā motivācija, tāda kā izaicinājums, ārējā motivācija, piemēram, balva par paveikto.

Ne mazāk svarīgi ir bērniem sekmēt patstāvību jau agrā bērnībā, kas viennozīmīgi veicina viņu radošo spēju attīstību (Bebre, 2011).

Dr.ped. I. Miķelsone, uzsverot patstāvības lielo nozīmi, un secina, ka: “Radošā darbībā patstāvība ir obligāts mākslinieciskās darbības komponents. Patstāvīga darbība, kurā konstatēta nevis rezultāta, jeb gala produkta iegūšana pēc dotā vizuālā parauga, bet tajā gadījumā, ja bērni mākslinieciskās darbības rezultātā atklāj ko jaunu (novitāte), kas atšķiras no parauga vai dotā varianta, tiek dēvēta par radošu jeb kreatīvu (Miķelsone, 1997).

Pie skolēnu psiholoģiskā raksturojuma mēs varam apskatīt tādu kategoriju, kā apdāvinātie bērni. Mārīte Seile, grāmatā „Skola visiem”, runā par to, vai šie bērni ir laimīgi vai nolemti. Tie ir bērni, kam ir ļoti augsts intelektuālais līmenis un ir spējīgi uz augstiem sasniegumiem radošajā domāšanā, tēlotājmākslā un izpildītājmākslā. Priecē, ka pie mums šādus bērnus neiedala kategorijā- bērni ar īpašām vajadzībām, kā tas ir daudzās pasaules valstīs. Izglītības psiholoģijas profesors Džozefs Renzulli (Joseph Renzulli) 1978. gadā izstrādāja trīs aplū apdāvinātības modeli.. Tādi bērni ir aptuveni 3-5% (Seile, 2002). (skat.1.att.)

Kreativitātes pazīmes apdāvinātiem bērniem:

1. interesējas par daudzām lietām, patstāvīgi uzdod jautājumus par itin visu;
2. piedāvā daudzas idejas un risinājumus problēmām un jautājumiem, bieži vien piedāvā neparastus, attapīgus risinājumus;
3. savu viedokli izsaka brīvi, domstarpību gadījumā dažkārt ir radikāls, neatlaidīgs;
4. bieži riskē ir pārgalvīgs fantāzijās;
5. patīk iztēloties, spēlēties ar idejām, ieteikt dažādus uzlabojumus;
6. piemīt laba humora izjūta;
7. emocionāli jutīgs;
- 8) izjūt un pamana estētisko;
9. nepiemērojas citiem, ir individuālists;
10. kritiku izsaka konstruktīvi, nevēlas pieņemt autoritārus paziņojumus.

Ņemot vērā šīs pazīmes, varētu domāt, ka tas ir pozitīvi, ja bērnam ir tādas spējas, katra skolotāja sapnis, taču šai medaļai ir arī otra puse, kas varētu niepiepriecināt mūs, jo šiem bērniem vērojamas tādas īpašības, kā vientulība, neinteresanti pavadīt laiku ar vienaudžiem, tie var likties bērnišķīgi, skolā ir garlaicīgi, jo visu zina. Šādi bērni prasa atšķirīgu pieeju, skolotājam ar viņiem ir jāstrādā savādāk, kā ar vienaudžiem. Tie prasa lielāku uzmanību, jo

jāgatavo sarežģītāki uzdevumi, jāstrādā diferensēti. Tomēr var piekrist atziņai, ko savā darbā akcentē M. Seile, amerikāņu psihologa Kalvina Teilora (Calvin Taylor) teikto, ka ikvienam no mums ir kādas īpašas mums vien raksturīgas spējas- kāds labi spēlē volejbolu, cits- šahu, kāds runā spāniski, cits labi garnē kūkas, kāds varbūt var spēlēt jebkuru spēli, svarīgi ir tas, ka bērnam ir dota iespēja optimāli attīstīties, tad arī vairums bērnu var darboties apdāvinātā bērna līmenī. Lai tas notiktu ir svarīga gan iedzimtība, gan vide. Tam nepieciešams ir ne tikai spējas, bet arī iespējas, atbalsts, motivācija un nopietns darbs (Seile, 2002).

Lai mēs varētu identificēt radošu personību mums būtu jāzina kādām personību raksturojošām īpašībām tam vajadzētu būt ,un, kas varētu to veicināt un palīdzēt izpausties.

Personības īpašības, kas palīdz radošumam izpausties:

1. Neatkarība spriedumos;
2. Pašpārliecinātība;
3. Spēja riskēt;
4. Autonomas jeb patstāvīgas;
5. Atvērtība pieredzei;
6. Plašs interešu loks;
7. Priekšroku došana izaicinošiem uzdevumiem un situācijām;
8. Spēja pieņemt pretrunas un tolerēt jeb paciest nenoteiktību;
9. Neatlaidība.

Alijevs savā darbā balstās uz Eduards De Bono teikto atziņu, kurš salīdzina mūsu domāšanu ar upi, kas plūst pa platu gultni, lai tiktu pāri šai upei vajadzīgs “radošs lēcienis”, tas ir mazliet neprātīgs un neloģisks. No turienes mums jāatrod upes pieteka, lai atkal atgrieztos galvenajā domu upes gultnē. Radošā domāšana noslēdzas tad, kad jaunā pieteka ir pievienojusies mūsu ierastajai domu plūsmai. Šodienas radošās idejas rīt jau būs rutīna, ja tās ir labas (Alijevs, 1998).

2. Vizuālās mākslas stundas sākumskolā

2.1. Mācību saturs

Mācību saturu nosaka Pamatizglītības standarts vizuālajā mākslā. Mācību satura struktūrkomponenti ir mākslas valoda, mākslas uztvere un radošā darbība, māksla kā kultūras sastāvdaļa. Mācību priekšmeta programmas paraugs atklāj, kā praktiski īstenojama šo struktūrkomponentu apguve. Vizuālās mākslas stundas ir vērtīgas no tā viedokļa, ka bērniem vēl joprojām tiek dota šī iespēja zīmēt, ko viņi turpina darīt no bērnudārza. Tādējādi ir vieglāk pāriet no pirmsskolas mācību programmas uz skolas mācību saturu.

Vizuālās mākslas priekšmeta mērķis ir sekmēt skolēnu emocionālo un intelektuālo attīstību, pilnveidot un attīstīt viņu radošās spējas, interesi par mākslu un radīt priekšnoteikumus tam, lai skolēni mākslinieciskās un radošās darbības pieredzi varētu daudzveidīgi izmantot (Kupča, 2010).¹

„Tēlotājmākslas procesā tiek pilnveidotas novērošanas spējas, estētiskā uztvere, estētiskās emocijas, attīstās iztēle, domāšana, runa, mākslinieciskās spējas, prasmes patstāvīgi radīt skaistumu, patstāvīgi radīt kompozīcijas, izmantojot dažādus materiālus, attēlošanas paņēmienus un vizuālās mākslas tehniku. Zīmēšana rosina bērnus izteikt savus emocionālos pārdzīvojumus, un, lietojot tēlotājmākslas nodarbībās gūto pieredzi. Darbošanās attīsta katra bērna radošās darbības spējas, kuras attīstās darbošanās rezultātā un bērna stāstījumā. Ar tēlotājdarbību bērna pasaule padarāma skaistāka, daudzveidīgāka un emocionāli bagātāka. Tā rosina bērnus pašus radīt darbus, kas atspoguļo vēroto vai fantāzijā radīto (Frīdenberga, 2003).

Vizuālās mākslas stundās skolēns apgūst prasmi saskatīt apkārtējā pasaulē vizuāli interesanto. Mērķtiecīga vērošana un diskusijas par redzēto ir būtisks nosacījums skolēna mākslas uztveres un radošās darbības attīstīšanā. Uztveres attīstīšana palīdz skolēnam pilnīgot prasmi brīvi zīmēt no dabas, pēc atmiņas un iztēles, uztvert mākslas darbus, savukārt daudzveidīgi praktiski veicami uzdevumi, vingrinājumi un eksperimenti orientē skolēnu patstāvīgi veikt dažādus atklājumus, pilnīgot savas iemaņas un prasmes mākslas jomā (Kupča, 2010)²

¹ <https://visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/programmas/pamskolai/vizmaksla.pdf>

² <https://visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/programmas/pamskolai/vizmaksla.pdf>

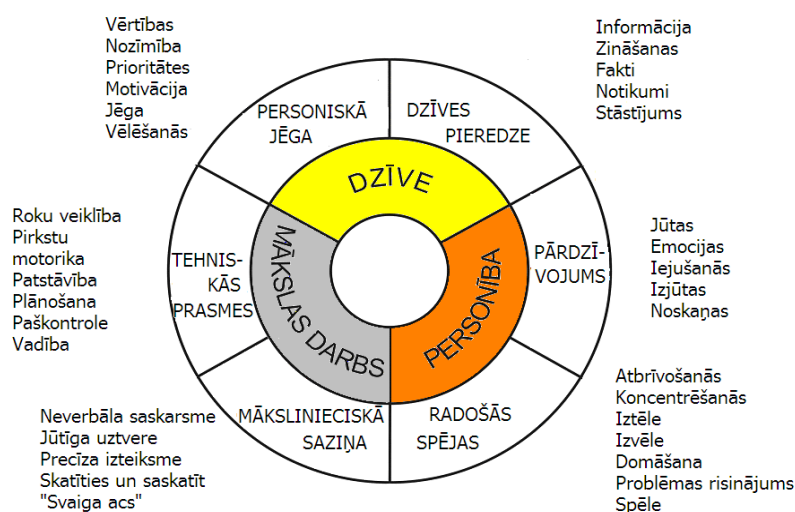
Zīmējot tiek pilnveidota spriestspēja, jo zīmēšanas procesā bērns domā, plāno, izdara izvēli, tiek sekmēta domāšana, atmiņa un pilnveidota vizuālā izteiksme. Tiek attīstīta runa un prasme izteikties, kad pedagogs rosina pastāstīt par zīmēto, uzdod jautājumus, kuri mēdz sekmēt bērna spēju koncentrēties. Zīmēšanas procesā bērns rada pārdzīvojumu, attieksmes un pasaules uztveres atspoguļojumu. Radīt, nozīmē ar paša gudrību un patstāvīgu fantāziju darbību kaut ko atklāt un izteikt, caur ko izceļas jaunas garīgas vērtības (Dauge, 1920).

Savukārt Alijevs uzskata, ka :”Radošā mācību darbība ir process, kuru raksturo skolēna iekšējā gatavība, palielināt tempu, tiekšanās uz mērķi, kurš izprasts un pieņemts ar pozitīvās motivācijas palīdzību, mērķtiecīga un brīva mērķu izvēle, adekvāta paškontrolē, tieksme pēc sadarbības, apmierinājums ar mācību procesa darba rezultātiem. Radošā darbība kļūst par veidu, kā veicināt skolēna attīstību. Radošās spējas ir mācību izglītojošās darbības rezultāts un noteikums, kurā radošo spēju veicināšana notiek, balstoties uz skolēna radošās izziņas potenciālu, kas nosaka atklāsmes un sevis realizācijas subjektīvo būtību (Alijevs, 1998).

Hibnere savā darbā uzsver M.Montesori uzskata, ka bērna attīstībā krīžu nav, taču pētījumi Latvijā ir pierādījuši, ka krīzes var novērst, ja veicinām bērnu un pusaudžu pozitīvo attīstību, ja vizuāli radošo darbību virzām attīstošo mācību aspektā, pamatojoties uz skolēnu radošai darbībai nepieciešamo psihes komponentu attīstīšanu. Radošās darbības rezultātā notikusī psihiskā attīstība var būt par sākumu augsta radošās darbības potenciāla izveidei. Svukārt, igauņu speciālists K. Lehts uzskata, ka jebkurš spožs talants var pazust, ja vispārīgais mākslinieciskās audzināšanas līmenis ir zems (Hibnere, 1998).

Doc.,Dr. paed.,art. Ilze Briška ir izveidojusi ļoti uzskatāmu vizuālās mākslas struktūru, kas attaino vizuālās mākslas mācību saturu veselumā(sk. 2. attēlu).

2.attēls. *Vizuālās mākslas struktūra* (I. Briška, 2011).

Mākslas izglītības uzdevums ir dot iespēju iemācīties **redzēt + analizēt + attēlot = domāt**, lai apgūtu mākslas valodu. Mācību programmās mākslas izglītībā nav strikti teoretizēšanas prasmju izkopšanas prasību, pastāv kompetenču uzskaitījums, kā arī nosaukts to apguves un pielietotprasmes līmenis- prast, zināt, orientēties vai būt priekšstatam (Bebre, 2007).

Vizuālās mākslas uzdevumi 1.–3. klasei ir radīt iespēju katram skolēnam:

- 1) iepazīt vizuālos izteiksmes līdzekļus un to īpašības mākslas darbos;
- 2) iepazīt raksturīgākos mākslas veidus, žandrus, tehnikas;
- 3) izmantot dabā un kultūrvidē saskatītās vizuālās vērtības savos radošajos darbos;
- 4) izmantot dažādas vizuālās mākslas tehnikas un materiālus;
- 5) veidot saudzīgu attieksmi pret skaisto un neparasto dabā un kultūrvidē;
- 7) iepazīt daudzveidīgo mākslas pasauli, attīstīt prasmi izteikties par mākslas darbu un vērtēt to.

Mācību saturu nosaka Pamatizglītības standarts vizuālajā mākslā. Mācību satura struktūrkomponenti ir mākslas valoda, mākslas uztvere un radošā darbība, māksla kā kultūras sastāvdaļa. Mācību priekšmeta programmas paraugs atklāj, kā praktiski īstenojama šo struktūrkomponentu apguve. Tajā redzam tās lietas, ko sekmē vizuālās mākslas stundās:

Mācās attēlot neredzamo – skaņas, noskaņas, emocijas.

Mācās iepazīt kompozīciju, kā dažādu vizuālu izteiksmes līdzekļu – līniju, krāsu, siluetu, formu, faktūru sakārtojumu.

Iepazīst raksturīgākos mākslas veidus – glezniecību, grafiku. Prot izskaidrot, ar ko atšķiras zīmējums (grafika) un glezna.

Iepazīst raksturīgākos žandrus – ainavu, kluso dabu.

Iepazīst raksturīgākās tehnikas – zīmēšanas, gleznošanas un veidošanas paņēmienus, tekstila tehnikas, aplikāciju.

Iepazīst nozīmīgus sižetus dažādu laikmetu mākslā. Iepazīst ainavu kā dabas attēlojumu. Iepazīst kluso dabu kā nedzīvās dabas attēlojumu.

Iepazīst ar mākslu saistītas profesijas. Iegūst zināšanas par gleznotāja, tekstilmākslinieka, keramiķa darbu (Kupča,2010)³.

³ <https://visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/programmas/pamskolai/vizmaksla.pdf>

Mākslas uztvere un radošā darbība:

1. mācās saskatīt dabā un apkārtējā vidē idejas saviem radošajiem darbiem. Zīmē līnijas un siluetus no dabas. Veido faktūru kolekciju;
2. izmanto dažādas vizuālās mākslas tehnikas, daudzveidīgus materiālus un to īpašības
3. iepazīst materiālu – papīra, māla, tekstilmateriālu īpašības;
4. iepazīst materiālus ar interesantām faktūrām. Zīmē ar zīmuli, pildspalvu, flomāsteriem, glezno ar guašu, krītiņiem, veido no māla, strādā ar tekstilmateriāliem, veido aplikācijas;
5. mācās izvēlēties piemērotākos materiālus vai tehnikas no skolotāja piedāvātā klāsta, eksperimentējot atklāj līniju, siluetu, faktūru, formu daudzveidību, krāsu jaukšanu;
6. mācās izmantot plaknes un telpas iespējas. Mācās strādāt individuāli un grupā. Mācās zīmēt un gleznot uz dažādu formātu papīra, izgriezt siluetus, veidot telpiskus objektus no māla;
7. mācās pastāstīt par sava radošā darba ieceri un procesu;
8. mācās plānot idejas īstenošanai paredzēto laiku mācību stundas laikā;
9. mācās pastāstīt par mākslas darba saturu un izteiksmes līdzekļiem;
10. mācās atrast un saprast informāciju, kas pievienota mākslas darbam. Zina, ka mākslinieks paraksta savus mākslas darbus un kur atrodams paraksts. (Kupča,2010)⁴.

Ja mēs paanalizējam mācību programmu, tad redzam, konkrētas lietas, ko skolēns apgūst no teorētiskā viedokļa, un tās nevienmēr ir vērstas uz radošo darbību. Ja skolotājs pats nav radoša personību, strikti turās pie programmā dotajām tēmām, radošums nereiži var izpalikt. Viss atkarīgs no tā, kā skolotājs šo mācību programmu pasniedz skolēniem, vai to pasniedz ar radošu pieeju, ne sausu teoriju. Mazs procents skolēnu, uzsākuši mācības skolā, var demonstrēt augstu radošuma līmeni.

2.2. Pedagoģiskā darbība

Pedagoģiskais process – process, kurā pedagoga vadībā tiek īstenoti pedagoģiskie (mācību un audzināšanas) uzdevumi, veidojot izglītotu, attīstītu izglītojamā personību un

⁴ <https://visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/programmas/pamskolai/vizmaksla.pdf>

liekot pamatus izglītojamā sekmīgai socializācijai un aktīvai darbībai. Tātad pedagoģiskajā procesā bez mācību procesa notiek arī audzināšanas process (Lasmanis,2010).

Vērojot radošumu izglītības kontekstā ir jāpiebilst, ka viens no nozīmīgiem izglītības uzdevumiem ir skolēnu radošo iezīmju veicināšana, attīstot personību, kas veidos nākotnes sabiedrību un būs spējīga adaptīvi reaģēt uz pārmaiņām, spēs būt produktīva inovatīvos izgudrojumos un papildinās kultūras mantojumu nākamajām paaudzēm (Afiljevs, 1999).

Skolotāja svarīgākais uzdevums ir atrast bēna interesējošās lietas, lai ideja nāktu no viņa paša. Izvēlēto virzienu var sekmēt ieskicējot plānu idejai, pēc kāda vajadzētu virzīties uz iecerēto mērķi. Tas varētu izpausties kā pirmās notis skaņdarba veidošanai, pirmais uzmetums zīmējumam, jeb paraugdemonstrējums, taču nevar uzzīmēt visu, tas var likt bērnam pašam nepiepūlēties un gaidīt, kad skolotājs visu izdarīs viņa vietā. Tos var nosaukt par „aptuveniem soļiem”. No brīža, kad rodas doma, ko grib redzēt darbā, līdz gala rezultātam var paiet ilgs laiks, bet nevar arī izpalikt kritiskā vērtēšana, kad stingri jāpasaka viedoklis par redzamo darbu, pareizā laikā tas pateikts ir vērtīgs, bet ar to jābūt uzmanīgiem, uzsvars šeit ir jāliek uz „pareizā laikā”, nepareizā laikā tas var nogalināt radošu ideju. Nevar no bērna prasīt vairāk, kā viņš konkrētajā brīdī var izdarīt. Skolēnam ir jāpalīdz saprast, ka radošā darbība attīstīs pa fāzēm un viņiem jāsaprot, ko var sasniegt konkrētajā posmā. Ir diezgan raksturīgi radīt pabeigtu versiju vienā piegājienā un tas ir nepaveicams uzdevums, taču, ja to nesaprot, tas var diezgan graujoši ietekmēt radošas personības attīstību (Starko, 2010).

Vizuālo mākslu var veiksmīgi integrēt visos mācību priekšmetos. Tēlotājmākslu kā dominanti var izmantot, lai bērniem veicinātu runas un stāstīt prasmes veidošanos. Cik zināms no attīstības psiholoģijas, tad bērns vispirms lietas redz un pazīst pēc izskata, tad to var nosaukt vārdā. Bērniem tiek rādīti zīmējumi, kuros ir attēlots konkrētais priekšmets. Skolēnus var mudināt uzzīmēt rādīto priekšmetu, jo 1.klasīte vēl ir tuvāk pirmsskolai, tādēļ viņu mācību process jāveido ar rotaļu un vizuālās mākslas palīdzību, jo zīmēt bērniem patīt no agras bērnības. Pedagogi un vecāki varētu mudināt bērnus zīmēt, attēlojot dažādu vārdu nozīmi. Ar tēlotājdarbību var mērķtiecīgi attīstīt pirmklasnieku spējas, krāsu, formu uztveri, gaumi, runas attīstību, ja skolotājs plāno darbības dinamiku. Skolēnus var mudināt pastāstīt par savā zīmējumā attēloto, tādējādi bērni veido stāstījumus par savu darbu un tas, viennozīmīgi veicina runas attīstību, stāstīt prasmes, vārdu krājumu. Tātad integrētās nodarbības ar vizuālās mākslas dominanti vai otrādi, ar latviešu valodas dominanti. Būtiska ir tēlotājdarbības piedāvāšana skolēniem no pieaugušā puses, uzturot sarunu, uzdodot jautājumus par konkrēto tēmu un veidojot dialogu ar bērniem (Bebre,2011).

D. Papalja un S. Olds, devuši virkni padomu, kā attīstīt kreativitāti:

1. apzināti pielikt pūles, lai paustu savu oriģinalitāti un izvirzītu jaunas idejas;
2. nebaidīties no tā, ko par mums varētu padomāt citi cilvēki;
3. censties domāt plaši, nepievēršot uzmanību aizliegumiem, kurus uzliek tradīcijas;
4. sākotnēji kļūdoties, izskatīt citus variantus un atrast jaunus ceļus;
5. būt vienmēr atklātam diskusijai un pārbaudīt savus uzskatus, redzējumus;
6. meklēt izskaidrojumus dīvainām un neparastām parādībām;
7. pārvarēt pieņemtos stereotipus un meklēt neparastus paņēmienus;
8. atteikties no ierastajām darbības metodēm un mēģināt atrast jaunas pieejas;
9. izmantot „prāta vētras” metodi, lai izvirzītu pēc iespējas vairāk ideju;
10. censties būt objektīvam, novērtējot savas idejas (Papalja, Olds, 1988).

Kreativitāte mācību procesā paredz, ka skolotājs un skolēns mijiedarbojas nevis formālas izglītības programmas īstenošanas dēļ, bet gan patiesas intereses un zinātkāres dēļ. Šādas sadarbības rezultātā rodas, no vienas puses, efektīva mācīšanās, jo skolēni ar interesi asimilē jaunas zināšanas uz veco zināšanu bāzes, bet, no otras puses, rodas kreativitāti veicinošs klimats, jo mācīšanās ar interesi nozīmē uzdot jautājumus, kas paredz iztēli, eksperimentēšanu un prognozi (Bebre, 2011).

Mag.paed. Iveta Pudāne uzsver, ka: „Pedagoģisko darba procesu veidot radošu, saturiski bagātu un interesantu, iesaistot tajā katru bērnu, atbilstoši viņa spējām.

Plānot darbības, kuras ir rosinošas, cienīt bērnu kā personību, rēķināties ar viņa vēlmēm un vajadzībām, ļaut eksperimentēt, kļūdīties, fantazēt un savās fantāzijās dalīties ar citiem.

Ļaut bērnam ar entuziasmu izmēģināt dažādas aktivitātes, lai viņš spētu izvērtēt, kuras darbības viņu patiešām aizrauj. Ņemt vērā bērna izteiktos viedokļus (Pudāne, 2011).

Kā to var aktivizēt:

1. vizuāli radošās darbības: zīmēt, līmēt, veidot utt.;
mākslinieciskās izpausmes: dziedāt, dejot, spēlēt radošas un teatrālas rotaļas, klausīties mūziku un tās pavadībā, ļaut bērnam brīvi kustēties; darbības ar priekšmetiem, no dažādiem materiāliem – koka klučiem, kartona kastēm, plastmasas pudelēm utt., konstruēt un veidot interesantus, iztēlē radītus, sadzīvē nebijušus priekšmetus;
2. bērna iepazīstināšanu ar daudzveidīgiem literāriem darbiem, lai bērns iztēlē spētu iejustiem varoņu tēlos un, pēc vajadzības, tos radoši attēlot zīmējot vai tēlojumos;
3. pašsacerētu stāstu izdomāšanu un savu grāmatiņu veidošanu;
4. rotaļas ar pārgērbšanos, piedāvājot bagātīgu rekvizītu klāstu – katra bērna interesēm un vēlmēm. Iestudējot teatrālus uzvedumus, ļaut bērniem pašiem izvēlēties sev atbilstošus

tērpus, veidot maskas un dekorācijas;

5. vērojumus un ekskursijas dabā: vērot kokus, kukaiņus, putnus, gulēt zālē un vērot debesis, iziet lietū un sajust kā slapjās piles nosēžas uz plauksts utt. No vērotā, bērns pēc sajūtām, attēlo to uz papīra (Pudāne, 2012).

Skolotājam bērna radošo darbību nav nemaz tik viegli vērtēt, jo ar kritiku nevietā, mēs varam skolēnā apslāpēt vēlēšanos darboties vispār. Tā kā kreativitātes definīciju stūrakmeņi ir novitāte (oriģinalitāte) un derīgums, tad šos divus kritērijus var pielietot, vērtējot skolēnu radošo darbību.

Pakāpe, kādā radīto darbu var uzskatīt par jaunu, var mainīties atkarībā no tā, kādā kontekstā oriģinalitāte tiek novērtēta:

- 1. individuālais konteksts- produkts ir oriģināls tikai attiecībā pret indivīdu, kurš to radījis (piemēram, atkārtojis ideju, kura ir pazīstama plašākā sociālā kontekstā, tomēr nebijusi paša radītāja pieredzē);*
- 2. sociālais konteksts-radītais darbs ir oriģināls uz sociālas grupas (klases u.c.), nozares vai darbības jomas fona (piemēram: skolēna radīts mākslas darbs būtu jāvērtē viņa vecumgrupas kontekstā);*
- 3. universālais konteksts- attiecībā pret visu cilvēci- vēl neviens neko tādu nav radījis (Bebre, 2011).*

Otrs no pieminētajiem kritērijiem ir derīgums jeb atbilstība. Tas raksturo atbilstību uzdotajam uzdevumam jeb konkrētajai tēmai, kā arī darbs ir jēgpilns un pielietojams. Bebre uzsver Kroplija atziņu, ka darbam jābūt jēgpilnam, pretējā gadījumā tas nav radošums. Tad jau visas apsurdās idejas būtu mākslas darbi, tapēc vajadzētu nodalīt visas radošās idejas no dīvainajām. Radošajām idejās tomēr ir savi ierobežojumi, kur nepieciešams ievērot situācijas prasības, kā arī estētiskos un kvalitātes principus. Respektīvi, skolotājs cer ieraudzīt bērna darbā tēmas atainojumu, nevis kaut ko mistisku, kur pats bērns nevar dot izskaidrojumu savam darbam. Šeit gan jāpiemin tas, ka reizēm neparasti jaunrades darbi tiek noraidīti sociālo normu neatbilstības dēļ, tomēr vēlāk tiek atzīti kā oriģināli un interesanti (Kroplijs, 2004).

Radošās domāšanas spēju izpētē un diagnostikā E. P. Torens 1966. gadā izveidoja Torensa radošās domāšanas testu, kas mēra kreativitāti gan ar tēlainu, gan verbālu stimulmateriālu, un ir pasaulē vieni no visbiežāk izmantotajiem testiem radošās domāšanas spēju novērtēšanā. Pedējā šī testa versijā ir seši radošo spēju novērtēšanas pamatrādītāji- domāšana veiklība, oriģinalitāte, elastība, izstrāde, nosaukumu abstraktums un pretošanās priekšlaicīgai noslēgšanai (Torens, 1966).

Svarīgi ir neiznīcināt to radošumu ar ko bērns ierodas skolā, rosināt uzdot jautājumus, saskatīt mācību aktivitāšu jēgu un iegūstamo zināšanu saistību ar reālo dzīvi, dot iespēju eksperimentēt, kļūdīties un pašam meklēt risinājumus šīs kļūdas novēršanai, uzņemties iniciatīvu un atbildību. Skolai jārosina bērnu saredzēt, ka pie rezultāta var nonākt dažādu risinājumu ceļā, sadarboties, patstāvīgi orientēties zināšanās, loģiski domāt un izprast lietu cēloņus un sekas, veidot pašam savu stāstu, un rīkoties (Kaša, 2009).

Ne mazsvarīga nozīme skolēna radošo spēju veicināšanā ir vecākiem. Frīdenberga izsaka savus ieteikumus, kā veicināt bērnu, vecāku un pedagoģu sadarbību:

1) izmantojiet vecāku ietekmi uz bērniem, rosiniet vecāku interešu un iespēju robežās būt bērna radošo spēju atklājējiem un virzītājiem;

2) aiciniet viņu būt iecietīgiem savu bērnu vizuāli radošo darbu rezultātu vērtētājiem;

3) nesalīdzināt savu bērnu paveikto darbu ar citu bērnu darbu rezultātiem, bet skatīt attīstības dinamiku;

4) iesaistīt bērnu vecākus skolas pasākumu norisē, tādējādi nostiprinot bērnu pārliecību ar vecāku ieinteresētību un uzmanību;

5) izmantojiet dažādas sadarbības formas- lekcijas, sapulces, tikšanās, individuālās pārrunas, informējiet vecākus par viņu būtisko lomu bērnu radošo spēju sekmēšanā (Frīdenberga, 2003).

Mūsdienīgam skolotājam nepieciešams izvēlēties mācību metodes, kas attīsta skolēnos prasmi mācīties, radoši izmantot zināšanas, sadarboties ar citiem un novērtēt sevi. Mācību metožu izmantošana ir cieši saistīta, gan ar mācību procesa mērķiem un uzdevumiem, gan skolotāja personību un vēlēšanos radoši strādāt. Skolotājs atšķirīgās situācijās no daudzveidīgā metožu klāsta izvēlas to mācību metodi, kura liekas vispiemērotākā konkrētu mācību mērķu sasniegšanai. Mācību metožu piemēri veidoti atbilstoši konkrētu tēmu apguvei mācību programmā.

Sākumskolā radošo spēju sekmēšanai var pielietot šādas mācību metodes:

1. demonstrēšana-Skolotājs vai skolēns rāda un stāsta pārējiem skolēniem, kā kaut ko dara. Demonstrējums ir noderīgs, lai parādītu kādu konkrētu darbību, kuru nav mērķtiecīgi meklējumu ceļā atklāt pašiem. Skolotājs var demonstrēt mākslas tehnikas, kā pareizi turēt un izmantot darbarīkus (arī to, kā nevajag darīt, lai nesavainotu sevi), veidus, kā atrast informāciju enciklopēdijās u.c. Ja skolēns izdomājis kādu oriģinālu tehniku, interesantu materiāla lietojumu vai materiālu savienošanas veidu, autortehniku, skolotājs aicina

skolēnu ar savu atklājumu iepazīstināt citus. Piemēram, apgūstot jaunu tehniku – gleznošanu ar guašu u.tt.

2. diskusija - Skolotājs (vai skolēni) piedāvā apspriešanai kādu tematu. Skolēni (grupa vai visa klase) iesaistās sarunā, argumentēti aizstāvot savu viedokli. Diskusijas laikā skolotājs, lietojot mākslas terminus, rada priekšnoteikumus mākslas terminu un jēdzienu apguvei. Piemēram, skolēni aplūko kādu kultūrvēsturisku priekšmetu – trauku, senu fotogrāfiju, izšuvumu.

3. jautājumi - Skolotājs (vai skolēni) mutvārdos vai rakstos uzdod jautājumus par noteiktu tematu. Pirms radoša darba veidošanas par tematu, piemēram, Āfrika un tās iemītnieki skolotājs aicina atcerēties Āfrikas faunai raksturīgus dzīvniekus.

4. lomu spēles - Skolotājs rakstiski vai mutvārdos piedāvā skolēniem mācību situācijas aprakstu (to iespējams atveidot lomās). Skolēni atbilstoši uzdevumam iejūtas atveidojamās lomās. Pārējie skolēni var vērot, pierakstīt un vērtēt, lai pēc situācijas izspēlēšanas piedalītos diskusijā. Lomu spēlēs kā aktieri var darboties gan skolēni, gan viņu gatavotās un vadītās lelles. Skolēni sadala lomas un kļūst par gleznas varoņiem, atdzīvina gleznu, izspēlējot tajā attēloto situāciju vārdiski un kustībās. Dotais uzdevums var būt gan īslaicīgs – īstenojams vienā mācību stundā muzejā vai klasē, gan priekšnesums plašākam skatītāju lokam ar tērpiem un atbilstošiem piederumiem. Atdzīvinot mākslas darbu, skatītājam jāredz glezna vai tās reprodukcija, lai skatītāji varētu salīdzināt abas gleznas.

5. mācību eksperiments - Skolēni noskaidro atbildi uz jautājumu par kādu parādību praktiski pētnieciskā ceļā. Skolēni izvirza hipotēzi, izvēlas mainīgos faktoros un, vairāk kārt atkārtojot mēģinājumus, noskaidro atbildi. Rezultātus apkopo rakstiska pārskata veidā. Mākslas priekšmetos eksperiments tiek izmantots, lai dotu iespēju skolēnam patstāvīgi atklāt ko jaunu – izmēģināt dažādas iespējas, strādājot ar dažādiem materiāliem, tehnikām, patstāvīgi pētīt un izdarīt secinājumus.

6. praktiskais darbs - Skolēni atbilstoši uzdevumam veic mācību darbu, izmantojot apgūtās zināšanas, prasmes un īstenojot savas radošās ieceres, strādājot patstāvīgi vai grupā. Piemēram, lai nostiprinātu zināšanas par mālu, tā īpašībām un vingrinājumos apgūtās veidošanas prasmes.

7. spēles - Atbilstošajai tēmai vai konkrētajai stundai skolotājs ir sagatavojis galda vai kustību spēli un iepazīstina skolēnus ar tās noteikumiem. Skolēni iesaistās spēlē. Pēc skolotāja norādījumiem spēles sagatavošanu var veikt arī skolēni. Intelektuāli radošajās spēlēs – galda un didaktiskajās spēlēs, krustvārdu u.c. mīklās skolēni nostiprina savas

zināšanas par kādu tēmu, bet, veidojot spēles paši – pieredzi meklēt un atlasīt nepieciešamo informāciju. Daudzveidīgas spēles var izgudrot, izmantojot mākslas darbu reprodukcijas.

8. vingrināšanās - Skolotājs uzdod, un skolēni izpilda vairāk kārt (atkārto) vairāk vai mazāk vienveidīgas darbības. Skolotājs un skolēni kopīgi apspriež uzmanīgas vērošanas nozīmi, zīmējot no dabas. Izvēlas modeļus no skolēnu vidus, skolēni vingrinās zīmēt modeļa siluetu ar vienu līniju. Modeļi mainās un izdomā dažādas pozas. Zīmējumus vēlāk izmanto savā radošajā darbā.

“Skolotājam ir jābūt atbildīgam un jārūpējas lai skolēnu pieredzē būtu jaunrades prieks, uzdrīkstēšanās un gandarījums par drosmīgu lēmumu, kā arī apziņa, ka “ es spēju ietekmēt pasauli, ka no manis ir atkarīga mana dzīve” (Briška, 2007).

3. Empīriskais pētījums

3.1. Pētījuma metodoloģija

Lai izprastu, kas ir empīriskais pētījums, ir jāzina un jāizprot, kas tajā ietilps, ar kādām metodēm tas ir pētāms un kādā veidā tiek apkopoti pētījuma rezultāti. Jāizdara secinājumi par pētījumu un jāgūst pārliecība par to, ka šis pētījums ir jēgpilns un noderīgs bērnu attīstībā, ka tā laikā tika sekmētas, šajā gadījumā, radošās spējas. Varbūt tika atrasta kāda laba metode, kas to veicinātu.

Pētījums ir sistemātiska un ilgstoša, plānota un paškritiska kādas problēmas risināšana vai faktu meklēšana ar teorētisko un praktisko nozīmi, kas pretendē uz publisku apspriešanu, un to apstiprina empīriskie dati. Pētījums, kā pētnieciskās darbības apraksts ir zinātnisks sacerējums, kur apkopoti un izklāstīti pētnieciskā darba gala rezultāti. Tomēr plašākā nozīmē pētījumu var definēt kā loģiski secīgu metodoloģisko, metodisko un organizatoriski tehnisko procedūru sistēmu, kas ļauj iegūt ticamus datus par pētāmo parādību vai procesu, un izmantojot tos tālāk procesa vadīšanai un prognozēšanai (Kristapsone, 2008).

Visizplatītākās empīriskās metodes, ko izmanto pedagogiskās pieredzes izpētē, ir ; novērošana, pašnovērtēšana, anketas, skolēnu darbības rezultātu, mācību un audzināšanas dokumentācijas izpēte, eksperiments u.c. Apskatīsim teoriju par empīriskajām metodēm, kas varētu būt noderīgas bērna radošo spēju izpētē un novērtēšanā.

Novērošanas metode- šajā metodē ir ļoti svarīgi prast atlasīt būtisko, raksturīgāko, saskatīt vispārīgo un konkrēto. Tā ir mērķtiecīga un plānveida. Novērošanai jāizvirza mērķis un jāsastāda plāns. Novērošanas rezultāti jāfiksē protokolā. Uz vairākiem šādiem protokoliem var izdarīt secinājumus. Izšķir tiešo, netiešo, atklāto, slēpto, diskrēto, monogrāfisko, specializēto novērošanu (Jurgena, 2002).

Novērošanai jāizvirza mērķis un jāizstrādā plāns. Novērojums pedagogijā ir nozīmīgs tādēļ, ka šī metode ļauj precīzāk izprast cilvēka rīcības nianšes un jēgu, īpaši augoša skolēna uzvedību. Novērošanas centrā ir cilvēks ar savu gribu, sajūtām un izjūtām, darbīgs un zināt gribošs. Svarīgi novērošanā ir atklāt procesu. Novērojums ir zinātnisks, ja tas ir plānveidīgs, mērķtiecīgs, ilgstošs, patstāvīgs un norit dabiskā vidē. Sistemātiski fiksēti rezultāti palīdz nodrošināt apraksta objektivitāti (Špona, Čehlova, 2004).

Skolēnu darbības produktu analīze- katra darbība dod rezultātus, kurus varam izvērtēt, izdarīt secinājumus pēc to kvalitatīvajiem un kvantitatīvajiem rādītājiem. Tas ir novērošanas paveids, kur pēta tiek, gan darbība, gan rezultāts. Darba rezultātu analīzē jāvadās pēc noteikta plāna un kritērijiem- kāds ir darbības produkta sociālais nozīmīgums, cik

tas ir oriģināls, kāda ir izpildes kvalitāte, kāda ir uzrādīto rezultātu stabilitāte, kāda ir skolēna attieksme uzrādītajiem rezultātiem- pašvērtējums.

Šajā empīriskā pētījumā tika pielietotas iepriekš minētās metodes, proti, novērošana, skolēnu darbības produktu analīze un anketēšana.

Darba pētījuma mērķis ir teorētiski analizēt un praktiski pārbaudīt radošo spēju sekmēšanu vizuālās mākslas stundās sākumskolas 1.klasē. Praktiskais pētījums tika veikts Speciālajā internātpamatskolā "X" ar 1.klases skolēniem, bērnu skaits- 10

Praktiskais pētījums tika sadalīts sešos posmos:

1. Atlasīt kritērijus un izziņāt bērnu radošās spējas uzsākot mācības sākumskolā. Radošās spējas tika vērtētas pēc Slavinska, Gärtnera, Bebres, Roķes, Žukova, Gončarenko, Miķelsones, Torensa, Teilores, Seiles u.c. zinātnieku teorētiskajām atziņām;

2. Pētāmās klases īss apraksts katram bērnam individuāli;

3. Pamatojoties uz bērnu novērojumiem, skolēnu darbības produktu analīzi, pārrunām un anketu rezultātiem izdarīt secinājumus par radošo spēju attīstības dinamiku laika posmā no 2017. gada novembra līdz 2018. gada maijam;

4. Izvēlētā mācību satura, metožu un nodarbību plānu analīze un piemērotība radošo spēju sekmēšanai;

5. Empīriskā pētījuma rezultātu apkopojums un secinājumi.

3.2. Pētījuma norise

Var rasties priekšstats, ka vizuālās mākslas stundas skolā netiek pienācīgi novērtētas, jo retā mācību iestādē šīs stundas ir saliktas kā bloka stundas. Tomēr ņemot vērā daudzu zinātnieku pierādītās atziņas, varam secināt, ka tas ir veids, kā attīstīt runas prasmes, stāstot par savu darbu, veicināt sīkās pirkstu muskulatūras attīstību, relaksācija no noslogojoša mācību procesa, pateicīgs mācību priekšmets integrēšanai kopā ar citu mācību saturu un, protams, kā neatņemama sastāvdaļa- bērna radošo spēju sekmēšanai, attīstībai un izaugsmei.

Tā kā pētījums notiek internātpamatskolā, kurā mācās bērni ar attīstības traucējumiem, atšķirīga ir mācību specifika. Bērni ir visai aktīvi un dažreiz stundas gaita nav paredzama.

Radošās spējas attīstās pakāpeniski, un svarīga ir visu pušu iesaiste radošajā procesā. Tie ir gan vecāki, gan pedagogi, gan pats skolēns.

Svarīgi ir pareizi vadīt radošo procesu un savlaicīgi rosināt interesi par mākslu kā tādu. Skolotāja un vecāku pienākums vadīt bērna attīstību un rosināt interesi par radošās darbības veidiem- veidošana, aplicēšana, zīmēšana, gleznošana u.c.

1. klasē bērni skolā ierodas ar ļoti atšķirīgu radošās darbības spēju līmeni. Ņemot vērā skolas specifiku, ar šiem bērniem jāstrādā diferencēti, aicinot novērot, paplašināt redzesloku, saskatīt, uztvert, sasaistīt ar reālo dzīvi, balstoties uz pieredzes bāzes.

Pētījumos pierādīts, ka aptuveni 5-7% bērnu ļoti augstā spēju izpausmes līmenī, un šo bērnu spēju attīstības kāpinājums panākams ar daudzveidīgu, sistemātisku neatlaidīgu radošo darbu, šo bērnu virzot uz profesionālo sagatavotību (Hibnere, 1998).

Teorētiskajā daļā tika apskatīti kritēriji (Rože,2011), pēc kuriem tika novērotas skolēnu radošās spējas, uzsākot mācības 1. klasē.

Uzsākot pētījumu izglītības iestādē "X", svarīgi bija noskaidrot, ar kādām prasmēm, iepriekšējo pieredzi un zināšanām bērni ir uzsākuši mācības sākumskolas 1.klasē. Izpēte tika sākta no novembra mēneša, tā apsvēruma dēļ, ka jānoskaidro, kādi bērni ir kā personības, arī adoptēšanās periods jāņem vērā, cik veiksmīgi iejutušies jaunajā vidē, tādēļ veikt pētījumu septembrī nebūtu objektīvi.

Lai konstatētu katra bērna radošo spēju attīstības līmeni un novērotu radošo spēju dinamiku, ir izvirzīti kritēriji šīs problēmas izpētei, un tika apkopoti pētījuma rezultāti novembrī, februārī un maijā. Pētāmā klase ir iekļaujošās izglītības klase. Mēs lieliem soļiem ejam uz šo izglītības modeli, taču vēl īsti neapzināmies kā ar to strādāt. Nav īsti noformulētas un izstrādātas programmas šai iekļaujošajai izglītībai, mēs it kā svaidāmies starp pamatizglītību un speciālo izglītību, lai pielāgotu programmu bērniem, kas mācās iekļaujošajās klasēs. Vērot šos bērnus ir interesanti, jau visa viņu attīstība un uzvedība ir kreatīva, mēs piedzīvojam nestandarta situācijas gan uzvedībā, gan attīstības atšķirības konkrētajam vecumposmam. To ne vienmēr var pielīdzināt vispār pieņemtajai normai.

Secinām, ka vajadzētu pievērsties atbilstošu mācību programmu izveidei, tiem bērniem, kas mācās iekļaujošajās klasēs, jo bērni, kuriem nepieciešama šī iekļaujošā izglītība, daudzos gadījumos nav spējīgi mācīties pēc vispārējām izglītības programmām un ir gadījumi, ka speciālā programma ir par vieglu. Skolotājam nākas manipulēt start abām izglītības programmā, lai izveidotu atbilstošu tieši šiem bērniem.

Lai orientētos tajā cik radoša ir pētāmā klase, un no gūtajām teorētiskajām atziņām, izvirzām radošo spēju noteikšanai 3 galvenos kritērijus, kuriem vajadzētu parādīties jau šajā vecumposmā, lai mēs varētu spriest par radošajām spējām (skat.2. tabulu).

2.tabula. Radoši spēju noteikšanas kritēriji

Kritēriji	Pazīmes			Metodes
	Augsts līmenis	Vidējs līmenis	Zems līmenis	
Oriģinalitāte	Daudz savdabīgu risinājumu	Ir vērojami savdabīgi risinājumu	Nav savdabīgu risinājumu	skolēnu darbu analīze
Vispārinātība	Radošā ideja kalpo par pamatu tālākiem izgudrojumiem	Mazāk izteiktu ideju, kam būtu turpinājums	Nav pašam savu ideju, lai turpinātu tālākus pētījumus	skolēnu darbu analīze, pedagoģiskais novērojums
Derīgums	Piemīt jauns skatījums uz lietu pielietojumu dzīvē, ir derīgs konkrētai situācijai	Daļēji var izdomāt, kur varētu pielietot savu darbu	Nav vai ir slikts redzējums sava darba pielietojumam	skolēnu darbu analīze, pedagoģiskais novērojums

Lai labāk izprast bērnu personību, tiek izveidots bērnu raksturojums un viņu radošo spēju novērtējums, pielietojot novērošanas un darbu analīzes metodes, katram bērnam individuāli. Klasē ir 10 bērni- Laura, Renāte, Jānis, Ainārs, Kristiāns, Marija, Linda, Adriana, Renārs, Artis (bērnu vārdi mainīti), kuri tika vēroti nepilnu pagājušo mācību gadu. Radošo spēju noteikšanai tika izmantoti kreativitātes testi (sk.1;2;3. pielikumu).

Bērniem tika palūgti aizpildīt minētos testus. Vērojot skolēnu darbu, varēja redzēt arī viņu darba iemaņas, kā tur zīmuli, cik veikla ir rokas kustība, vai darbā izmanto kādu tehniku, kāda ir iepriekšējā pieredze. Darbi bija visai interesanti, taču ar bagātu oriģinalitāti, vispārinātību un derīgumu īpaši neizcēlās neviens no audzēkņiem. Vienam audzēknim bija labāki rezultāti.

Skolēnu īss raksturojums pētījuma sākumā, katram individuāli:

Laura-

Pētījuma sākuma-ekstraverta, labprāt iesaistās sarunā, reizēm traucē ar savu skaļumu pārējiem klasesbiedriem. Maza noturība, nepabeidz iesākto darbiņu, ir pavirša, bet darboties gribošā. Radošajā jomā vēl daudz kas jāapgūst, jo nav savas izdomas, nevar zīmējumā izdomāt kopainu, kaut ko vienu uzzīmē, bet nevar izdomāt ko piezīmēt, lai darbiņš būtu pilnīgs un pabeigts. Ir kavēta attīstība, kas rada novirzes no normas, tāpēc grūti konstatēt cik radoša ir šī meitene, jo testu rādītāji ar kuru palīdzību tika pārbaudītas meitenes radošās spējas

ir visai zema. **Originalitāte** zema, nav savdabīgu risinājumu, **vispārinātība**- zema, nav savu ideju darba turpinājumam, **derīgums**- vidējs, daļēji var izdomāt, kur pielietos.

Renāte-

Pētījuma sākumā- aktīva, piedalās dažādās aktivitātēs, patīk būt līderei, organizēt klases dzīvi, vizuālās mākslas stundās vērojama interese, patīk košas krāsas- krāso zīmējumu nedabīgās krāsās, pietrūkst rūpīguma ir pavirša, darbi nav estētiski smuki. Nestabila roku koordinācija. **Originalitāte**- vidēja, ir vērojami savdabīgi risinājumi, **vispārinātība**- vidēja, mazāk izteiktu ideju, kam būtu turpinājums, **derīgums**- vidējs, jo doma būtu, ka darbs top kaut kam, bet kam. **Originalitāte** zema, nav savdabīgu risinājumu, **vispārinātība**- zema, nav savu ideju darba turpinājumam, **derīgums**- vidējs, daļēji var izdomāt, kur pielietos.

Marija-

Pētījuma sākumā- nedaudz intraverta, grūti atveras, bet, kad tas notiek, iesaistās aktivitātēs. Patīk zīmēt, bet nav izdomas, drīzāk ir kopētāja, patīk noskatīties no citiem un zīmēt kaut ko līdzīgu. Nav gaumīgs krāsu salikums, prasa skolotājam- kādā krāsā krāsot. **Originalitāte**- zema, nav savu risinājumu, **vispārinātība**- zema, prasa idejas, ko zīmēt, pati neizdomā **derīgums**- augsts, jo izdomā pielietojumu savam darbam, lai cik veiksmīgs tas būtu. Visus savus darbus ņem līdzī un krāj.

Linda-

Pētījuma sākumā- mierīga, pacietīga, rūpīgi paveic iesākto darbiņu, krāso līniju ietvaros. Ir garīgā atpalcība, taču vērojama interesanta radošā pieeja viņas darbiņos. Labi iejūtas klases kolektīvā, draudzīga un satīcīga. Darbiņi vērojama izdomu, taču trūkst estētiska skatījuma un neizdodas to skaisti noformēt, jāsekmē rokas koordinācija, Vēl nepadodas darbi, kur nepieciešams rūpīgums. Iemaņas nestabilas, pie tā jāpiestrādā. **Originalitāte** vidēja, parādās kāds savdabīgu risinājumu, **vispārinātība**- vidēja, nav daudz ideju darba turpinājumam, **derīgums**- augsts, var izdomāt, kur pielietos savu darbiņu.

Adriana-

Pētījuma sākumā- diezgan aktīva un enerģiska meitene, patīk izdomāt dažādas jaunas lietas, taču vēl ir pavirša, nepabeidz iesākto, grūti koncentrēties ilgākam darbam, bet nākošajā stundā tomēr to turpina, ir izdomājusi, ko vēl zīmējumā varētu papildināt. Darbiņi interesanti, zīmē stāstu. Interesanti, ka atstāj savus darbus un nav vēlmes tos rādīt vecākiem, daļēji saredz derīgumu.. **Originalitāte** vidēja, sāk parādīties savdabīgi risinājumi, **vispārinātība**-vidēja ir dažādas idejas, darba papildināšanai, **derīgums**-zems, nesaredz pielietojumu.

Artis-

Pētījuma sākumā- ļoti ekstraverts, hiperaktīvs bērns, ar nesavaldīgu raksturu, ja nenotiek pēc viņa prāta, var būt agresīvs, ir garīgās attīstības raucējumi, taču ir radošs bērns. Uz vizuālo stundu nāk pats ar savu ideju, ko darīs, labi padodas veidošana no plastelīna un māla, patīk pašam izdomāt savu zīmējumu, zīmē savus izdomātus stāstus, saredz savos darbos derīgumu un izdomā sava darba pielietojumu. Interesants savā domu gājienā un ideju ģenerēšana. Ir vērojams derīgums, prot savus darbus sasaistīt ar domu, kur lietošu un kam vajadzēs. **Originalitāte** augsta, daudz savdabīgu risinājumu, **vispārinātība-** augsta ir dažādas idejas, darba papildināšanai, pats veido sižetus un stāsta par tur attēloto, **derīgums-** augsts, vienmēr zina, kam darbs būs veltīts.

Kristians-

Pētījuma sākumā- intraverts uz iekšu vēsts, noslēgts. Patīk darboties vienam, labāk patīk kaut ko konstruēt no papīra- mašīnas, kastītes, origami tehnikā, zīmē mašīnas, dažādus modeļus, ir izdoma, taču vajag palīdzību, lai rastos doma, bet to uztvēris, spēj improvizēt, piemīt oriģinalitāte. Tomēr grūti ieinteresēt zīmēt kaut ko citu, ar to ir problēma, ir diezgan uzstājīgs un grib darīt tikai tās lietas, ko izdomā. Diezgan uzstājīgi pieprasa sev pievērst uzmanību, ja viņa prasības netiek tūlīt apmierinātas. **Originalitāte** vidēja, parādās savdabīgi risinājumi, **vispārinātība-** vidēja nav pārāk daudz ideju, darba papildināšanai, drīzāk darbu nepabeidz, **derīgums-** vidējs, daļēji var izdomāt, kur pielietos.

Jānis-

Pētījuma sākumā- skaļš, nemierīgs, traucē klasesbiedriem, grūti piesaistīt darbiņam, ir garīgā un fiziskā atpalcība. Diezgan īpatnējs domu gājiens, vēl nav attīstījusies precizitāte, ar grūtībām krāso zīmējumu pa līnijām. Nav izdomas, bet darboties grib. Ja kaut ko uzzīmē, savu darbu grib līdzi, lai parādītu mammai. Uzmanības trūkums, nevar ilgi darīt vienu darbu, nav pacietības. Garīgās attīstības traucējumi ir atstājuši būtisku ietekmi uz bērna attīstību. Neatbilst vecumposma attīstības normām. Grūti novērot radošās spējas. **Originalitāte** zema, nav savu risinājumu, **vispārinātība-** zema, darbu nepabeidz, **derīgums-** zems, nevar izdomāt, ko ar to iesāks, bieži nosvaida savus darbus.

Ainārs-

Pētījuma sākumā- ļoti intraverts, nerunīgs, vairāk darbojas viens, taču ir laba krāsu izjūta un gaumīgs krāsu salikums, labi krāso kopētos materiālus. Zīmējumos parādās neliela oriģinalitāte, ir savdabīgi situācijas risinājumi. Parādās arī noderīguma iezīmes, jo prot paskaidrot, ko ar šo darbiņu varētu darīt, it īpaši aplicēšanā un dažādos vienkāršos origami darbiņos. **Originalitāte** vidēja, parādās savdabīgu risinājumu pazīmes, **vispārinātība-** vidēja

daudz ideju nav, bet ja parādās, tad efektīgas, **derīgums**- vidējs, daļēji var izdomāt, kur pielietos.

Renārs-

Pētījuma sākumā- maz ko izdomā pats, vairāk grib noskatīties, pašam nav savas domas, ko uzzīmēt, līdz ar to arī nevar papildināt savu zīmējumu. Maz oriģinālu risinājumu, taču darbiņus kurus veido vērojams derīgums, darbi rūpīgi. Bērnam ir garīgā atpalcība, tomēr darbi ir interesanti.. Neatstāj nepabeigtus darbus, tomēr ir vērojama maza noturība, ātri apnīk, tāpēc zīmējumi ir nepilnīgi, tajā attēlo tikai vienu priekšmetu un liekas, ka zīmējums ir pabeigts. **Orīģinalitāte** zema, maz oriģinālu risinājumu, **vispārinātība**- zema, savus darbus pats nepapildina, **derīgums**- vidējs, daļēji var izdomāt, kur pielietos.

Atsaucoties uz bērnu attīstības līmeni, mākslinieciskā darbība var iedalīties reproducējošā vai radošā darbībā, tas nozīmē, ka bērns tehniku ir apguvis, taču darbojas kā atdarinātājs. Savukārt radošo darbību ataino spēja rast vienam un tam pašam darbam vairākus oriģinālus risinājumus. Skolotājam jābūt uzmanīgam, jo agrā bērnībā negatīvi novērtējot viņa darbu, var šo radošumu noslāpēt un bērnam vairs nepatiks zīmēšana.

Pētījuma sākumā diezgam izteikti tiek vērota reproduktīvā darbība, jo vēlas strādāt pēc parauga, paši maz ko izdomā. Tas liek secināt, ka ir diezgan maza iepriekšējā pieredze, atmiņā saglabājušies salīdzinoši mazs priekšstats par reālajā dzīvē sastopamajiem objektu tēliem.

Arī vispārinātība zema, nepabeidz zīmējumus, uzzīmē vienu tēlu, tālāk sižets neveidojas. Pētījumā pilnīgi pierādās teorētiskais apgalvojums, ka ļoti daudz kas atkarīgs no ģimenes un ar kādu pieredzes bagāžu bērni ir ieradušies skolā. Cik daudz ir apgūts pirmsskolā. Ideālā variantā būtu labi saņemt no bērnudārza izglītojamā spēju izvērtējumu, it īpaši, ja viņiem ir bērni ar īpašām vajadzībām.

Nedrīkstam ignorēt bērna raksturu un temperamentu, to var novērot darbībā- cits pacietīgi pabeidz darbu, kādam jau viss apnicis. Skolotājam jāprot diferencēt šīs lietas. Lai tas skolēns, kurš pabeidz ātrāk, netraucētu pārējos, viņu vajadzētu iesaistīt kādā citā darbā. Mudināt pavērot apkārtni un uzzīmēt, piemēram, kas visspilktāk iespaidās atmiņā, vai ko jaunu ievēroji skolas pagalmā, skatoties pa logu. Jo radošāks skolotājs, jo vieglāk rodas ideja.

Skolotājam vēlams profesionāli pareizi atlasīt gan mācību saturu, gan pārbaudes testus. Skolēni ir tik dažādi, kas der vienam nederēs citam, tāpēc skolotājam ir jābūt ļoti kompetentam un tolerantam, testējot bērna radošās spējas. Nenonieciniet arī tos bērnus, kuriem nav dabas dots talants saskatīt radošas idejas. Ne visiem tas ir dots un pasniedzējam ar to ir jāreķinās, varbūt bērns ir radošs matemātikas uzdevumu risināšanā.

Lai varētu konstatēt kādas ir skolēnu prasmes izvirzītajos pētījuma kritērijos, tiek izmantoti dažādi testi un vingrinājumi, kā arī pielietotas atbilstošas metodes, lai secinātu kādas ir skolēnu radošās spējas un kas ir jāveicina, lai tās attīstītu.

Svarīga ir bērnu un skolotāju savstarpējā komunikācija. Bērni labprāt runā, bet galvenais ir skolotāja elastīgums, cik pats pedagogs ir komunikabls. Jo vairāk ar bērnu runāsies, jo lielāka iespēja no viņiem dzirdēt daudz labas idejas. Bērni pateiks jums priekšā, ko stundā darīsim, jūsu kopetencē to sasaistīt ar mācību saturu.

Pētījumā veiksmīgi tika izmantoti “Radošo spēju pārbaudes testi”, pēc kuriem varēja secināt, vai skolēniem piemīt oriģinalitāte un vispārinātība. Tests tika piedāvāts tā kā starp citu, darbojoties vizuālās mākslas stundā, skolotāja palūdza uz lapas ar cirkuli uzvilkt aplus, kuros vēlāk aicināja iezīmēt pirmo, kas ienāk prātā. Testu aizpildījām nepiespiestā gaisotnē, rotaļājoties, jo jāatcerās, ka 1.klase nāk no pirmsskolas un viņiem vēl gribās spēlēties, tāpēc ir izmantojam to lietderīgi, piedāvājot uzdevumu kā rotaļu.

1. Radošo spēju pārbaudes tests

Uz baltas lapas uzzīmējiet 15 vienādus aplus. Palūdziet katrā no apliem kaut ko iezīmēt. Uzdevuma veikšanas laiks ir 10 minūtes. Standarta domu gājiens - apļos iezīmētas saulītes, sejiņas, bumbas, monētas, puķītes. Ja daudzi aplīši palikuši neizmantoji, tas liecina, ka bērnam nav tik spēcīgi attīstīta oriģinalitāte, vairs nav standarta risinājumu, bet citus risinājumus viņš nevar izdomāt, tad vēlams veicināt bērna iztēli ar radošām nodarbēm. Biežāk zīmējiet, veidojiet no māla, grieziet un līmējiet. Tests der arī maziem bērniem, kas neprot zīmēt. Viņi prot pat ļoti radoši iziet no situācijas - ķeksis apļa vidū viņu interpretācijā ir krūzītē peldošs mikrobs, kas ir pat ļoti labs fantāzijas lidojums. Jo netradicionālāk izmantoti uzzīmētie aplī, jo radošāks un kreatīvāks ir jūsu bērns (skat.1.pielikumu).

Radošo spēju noteikšanai tika izmantots tests: “Pabeidz zīmējumu”

2.Pabeidz

zīmējums

Zemāk ir doti zīmējumi, kuri ir nepilnīgi, tie ir jāpapildinātā, lai veidotos zīmējums. Zem katra no tiem uzrakstiet nelielu stāstiņu, kas tur varētu būt attēlots. Nav nepareizu ideju, mēģinām saskaņot, kas tas varētu būt, brīvs domu lidojums veicinot oriģinalitāti un vispārinātību, kā arī derīgumu, kur uzzīmētā lieta varētu noderēt. Šā uzdevuma izpildei ir paredzētas 10. minūtes. Mēģiniet izdomāt kaut ko atšķirīgu, ko neviens cits nav izdomājis. Padariet zīmējumu pilnīgu un interesanta, papildināt to ar jaunām

idejām.

Izdomājiet zīmējumam nosaukumu un rakstiet to zem attēla. Var integrēt ar latviešu valodu, jo sekmē radošās spējas arī sava stāsta sacerēšanā (2.pielikumu).

3.Vingrinājums iztēles attīstībai un kontūras aizkrāsošanas iemaņu pilnveidei

Lai veicinātu bērnu iztēli, skolotājam pašam jābūt radošam izdomājot dažādus vingrinājumus, lai to veicinātu. Strādājot ar bērniem, ne reizi var pārlicināties, ka tikai nelielam procentam bērnu tas padodas diezgan dabiski, šādi vingrinājumi tomēr ir ļoti lietderīgi, lai mudinātu bērnus domāt un to darīt radoši, ieliekot darbā savu ideju un veidojot pašam savu jaunrades darbu. Arī krāsu spēle ir svarīga mākslas darba sastāvdaļa. Bērniem ir jāpalīdz saskatīt kuras krāsas savā starpā draudzējas veidojot gaumīgu un estētiski baudāmu skatījumu.

Radošumu veicinošs likās Frīdenbergas grāmatā ievietotais tests ar Burvju apli, kur skolēniem ir doti uzdevumi gan izdomai, gan krāsu gaumīgai izvēlei:

- Kādus priekšmetus un dzīvniekus tu vari uzzīmēt par pamatu ņemot apli?
- Izkrāso tos un pastāsti kā tos sauc un kur tie dzīvo!
- Bērns saņem darba lapu ar uzdevumu un uzzīmētiem apliem (skat. 3.pielikumu).

Svarīgi ir apzināties šos šķēršļus, kas tad mums traucē būt radošiem un ļauties.

Kā vienu no tiem min stereotipus un zināšanas par to kā ir un kā vajag, tās var būt bailes no negatīva sociālā novērtējuma, baidamies būt savādākiem, būt brīviem no aizspriedumiem. Šis uzdevums sasaucas ar teorētiskajā daļā minēto, ka nodarbībai vajadzētu būt nepiespiestai un rotaļīgai, taču jeb kurai spēlei ir noteikumi, un tos gan var veidot skolotājs, lai sasniegtu vēlamu rezultātu.

Ir ideju radīšanas tehnikas- spontāna ekspresija- noskaņojos un ļaujos, uzzpiestās asociācijas- savienojam nesavienojamo- jauni dizainu darbi, kur maina funkcijas- zābaks pārtop par cepuri. Skatpunkta maiņa- uz lietām no dažādiem skatupunktiem paskatīties- atraisāties un darām.

Mērķievirzes- izziņa par lietām teiksim saistībā ar "Māti Dabu"- ieraudzīt sīkumus, mazās lietas, kam ikdienā paejam garām- ieraudzīt, pamanīt un spēja ieraudzīt- cilvēki skatās jēdzienus, man vajag logu, es zinu kā tas izskatās un kā tam jāizskatās, tādu arī zīmēju, bet neredzam lietas-šīs sīkās nianšes, kas logam piešķir dažādību-ejam, pētām un skatāmies.

Kā viena no senākajām un biežāk pielietotajām metodēm radošo spēju attīstībā tiek uzskatīta "Prāta vētras" metode. Izmantojot šo klasisko metodi jūsu rīcībā ļoti īsā laikā nonāk daudz labu, oriģinālu ideju un ierosmju. Prāta vētra labi noder pašā darbības sākumā, kad vēl

nav īsti skaidrs darbības mērķis un nepieciešamas pēc iespējas vairāk labu ideju. Šo metodi pilnīgi noteikti var pielietot darbā ar bērniem, taču pastāv risks, ka var tikt ģenerētas arī aplamības. Var dot iespēju pašiem ģenerēt idejas savam radošajam darbam.

5.Lai veicinātu bērnos oriģinalitāti, mums vairāk jāstrādā uz lietām, kam nav redzams tūlītējs rezultāts, ko bērns var mēģināt prognozēt, kā vienu no šādām nodarbēm var izmantot tehniku, ko daudzi sauc par "*Buryju zīmējumu*", tas tāpēc, ka izmanto vaska krītiņus, tā var būt arī svece un akvareļu krāsas. No sākuma zīmē ar gaišas krāsas krītiņu ideāli pat baltu, kur rezultāts nav uzreiz labi saskatāms. Skolēni katrs saņem pa baltai lapai un uz tās uzzīmē ar sveci vai krītiņu, kas nu kuram ienāk prātā pēc brīvas izvēles, vēlams,noteikums- lai būtu stāsts. Tad skolēni savus neredzamos zīmējumus samaina ar klasesbiedriem vai blakussēdētāju. Bērni nezina, kas tur ir uzzīmēts, katrs savu saņemto lapu noklāj ar akvareļu krāsām un tikai tajā brīdī parādās zīmējums, radot pārsteiguma momentu.

6.Labs veids, kā veicināt radošo spēju attīstību ir krāsu nospiedumu tehnika. Katram skolēnam ir lapa un trīs pamatkrāsas no kurām varam jaukt krāsas, no kā var veidot krāsu paletes, vēl nepieciešama plēve- dokumentu kabatiņa uz kuras jauca krāsu toņus, tad uz akvareļu papīra zīmē krāsu aplūkus, kurus vēlāk izgriež un līmē uz melna fona veidojot krāsu pāreju paleti, taču no kabatiņas var veidot nospiedumu, kuru uzspiež uz tīras lapas, mudinām skolēnus saskatīt nospiedumā tēlus, ko viņi tur redz, izveido zīmējumu no nospieduma, tur var pavērties vienreizējas idejas radošam darbam. Skolēns rada idejas un asociācijas no nospiedumiem, ko man tas atgādina? Tas varētu būt uzdevuma jautājums.

Kā zināms no teorijas, tad radošums tomēr ir mērķtiecīga darbība, kur skolotājs vai paši skolēni izvirza spēles noteikumus, jeb kritērijus iegūtā darba vērtēšanai. Skolotājam jābūt skaidrai nostājai, ko mēs gribam ar to sekmēt. Kā radošo ideju šoreiz izvirzām akvārija izveidi.

7. Akvārijs

Nodarbības jautājums: kas varētu notikt okeāna dzīlēs (labi būtu, ja par okeānu ir runāts dabaszinību stundās).

Mērķis: Sekmēt skolēnu radošo spēju attīstību, vizualizējot zemūdens valstību

Uzdevumi:

1. Sekmēt pieredzes veidošanos, par to, kas mīt okeāna dzīlēs (intelektuālā joma);
2. Rosināt fantāziju, kāda varētu izskatīties mana zemūdens valstība (emocionālā joma);
3. Attīstīt rokas koordināciju, velkot līnijas ar brīvu roku (fiziskā joma);
4. Sekmēt skolēnu radošo pašizpaušmi, gūstot prieku par savu veikumu (emocionālā joma).

Izmantotie materiāli

Zīmēšanas papīrs A3formāta, pelēkais zīmulis, krāsu zīmuļi,

Norise: Nodarbības sākumā var izmantot “prāta vētras” metodi, lai noskaidrotu, ko skolēni zina par zemūdens valstību, kādas tur mīt zivis, augi- veido ideju zirnekli ar bērnu nosauktajām lietām.

Arī radošajai darbībai vajadzīgi noteikumi, kurus var izvirzīt kopā ar skolēniem, bet tiem jābūt tādiem, lai neierobežotu radošo domāšanu. Nu piemēram: zīmējam tā, lai ir interesanti, dīvaini, neparasti, pārsteidzoši, un to izvirzīt, kā vērtēšanas kritērijus, jo oriģinalitāti var vērtēt kā darba tematisko risinājumu, skatu punktu, atsevišķu tēlu oriģinālu atainojumu, kompozīcijas netradicionālu risinājumu, kā arī vizuālo līdzekļu izvēli, procesu, tehniku un darba jēgas pamatojumu- stāstu. Otrkārt mēs oriģinalitāti varam novērtēt tikai attiecībā pret kaut ko ierastu un stereotipisku.

Tad izejot no zināmā, katrs pats zīmē savu iedomātu zemūdens valstību. Jo bagātāka ir bērna fantāzija, jo košāki veidojas viņa darbi. Kādam ienāk prātā, ka zivīm var pielīmēt kustīgās acis. Ir labi, ja klasē ir daudz mācību līdzekļu un materiāli darbam, no kā var veidot savus radošos šedevrus. Darbu par oriģinālu var uzskatīt, ja tas ir kas jauns attiecībā pret bērna paša iepriekšējiem darbiem, kas tika novērots šajā gadījumā (sk. pielikumā; 10. zīm.).

Lielisks palīgs vizuālajā mākslā mums ir daba, gan zīmējot dabas ainavas, gan iznantojot tās sniegtos materiālus, mēs varam veidot oriģinālus darbus, kompozīcijas, aplicēt un veidot nospiedumus no lapām, kam varam piezīmēt oriģinālas lietas, kā arī saskatīt tajā derīgumu. Kā radošo spēju veicinošau darbību var piedāvāt darbu ar herbāriju. Arī šeit ir jābūt veiktiem priekšdarbiem, jo lapas jāiet un jālasa ar bērniem, ko var darīt dabaszinību nodarbībās- iepazīstot kokus.

8. Vizuālais darbs ar herbāriju un dabas materiāliem

Nodarbības jautājums: Dabas materiāli manos mākslas darbos

Mērķis: Sekmēt intelektuālo un emocionālo attīstību, pētot dabas materiālus un veidojot no tiem savu radošo gleznu.

Uzdevumi:

1. Radīt interesi par dabas materiālu, kā vizuālās izpausmes līdzekli(intelektuālā joma)
2. Pilnveidot sīkās pirkstu muskulatūras attīstību, strādājot ar krītiņiem, otu , lapām (fiziskā joma);
3. Sekmēt radošās spējas, veidojot gleznas no lapu nospiedumiem un herbārija (emocionālā joma);
4. Rosināt izpratni par sava darba derīgumu, veidojot lapu un herbārija gleznas

(emocionālā joma).

Materiāli: A4 lapa, koku lapas- svaigi lasītas un nospiestas, guašas, otas, krītiņi, Zīmuļi, kartons, šķēres dažādi glezniņu paraugi(ar tiem uzmanīgi, var sākt veidot pakalpinājumus)

Norise.

Ar skolēniem sašķirojam darbam nepieciešamos materiālus, bērni izvēlas sev vēlamās. Apskatām dažādus darbiņu paraugus, kādas glezniņas var izveidot no šiem materiāliem.

Skolotāja piedāvā ideju veidot glezniņas no herbārija, kur tiek izmantoti dabas augu nospiedumi, katram gatavojot savu gleznu no nospiestajām lapām, tās apzīmējot ar krāsu un veidojot nospiedumu, vai no herbārija paša, pielīmē lapu un piezīmē stumbru un zarus. Bērniem labāk patīk, ja viņi paši var izvēlēties darbības tehniku, šeit varēja vērot derīgumu, jo dažs gribēja uztaisīt rāmīti un likt gleznu istabā pie sienas, kāds ierāmēt un uzdāvināt savai māmiņai. Dabas materiāls ir labs dažādu kompozīciju veidošanai, kā arī bagātināt pieredzi no dabas zinību viedokļa, jo vizuālās mākslas stundas var ļoti veiksmīgi iekļaut integrēto nodarbību veidošanā. Darbiņi tiešām sanāca skaisti, jo bijām rudenī, ejot pastaigās, čakli pastrādājuši, mums bija bagātīgs augu herbārija klāsts. Var veidot darbu izstādī, lai kādu laiku darbi rotā klases sienas. Bērniem svarīgi, ka viņu darbi nokļūst izstādē (sk.2;5;6. zīm.)

Jāuzsver tas, ka bērnam ir jāļauj darboties pēc tā brīža izjūtām, viņus var ieinteresēt, bet ja bērns atnāk ar ideju, ka viņam vajag mammai apsveikumu, tad mēs to gatavojam, bērnam pat nemanot iekļaujām mācību saturā paredzētās lietas, piemēram līnijas vai kompozīcijas, glezniecības iemaņas un skolēns pats nemanot praktiski darbojoties apgūst mācību saturu, kuru skolotājs var dokumentēt e- klasē ar vērtējumu. Skolotājam nav jāsauc Bērni, mēs šodien mācīsimies jaukt krāsas, nē... labāk apspriežam, ko varētu sajaukt, lai iegūtu nepieciešamo krāsu vai nokrāsu apsveikumam, kādu kompozīciju uz tās veidosim, zīmēsīm vai aplicēsīm, kas mammai varētu patikt? Vizuālās stunda ar to arī ir īpašas, ka mēs varam pielāgoties situācijai. Ienāk skolēns ar problēmu un mēs to visi kopā risinām, domājam, kā labāk varētu izskatīties piemēram afiša ballītei vai ar ko labāk krāsot Lieldienu olas. Veidojas dialogs, sadarbības prasmes, savstarpējās attiecības un daudzas citas dzīvei noderīgas lietas caur problēmas risinājuma prizmu. Svarīgi apzināties cik lietderīga ir praktiskā darbošanās, jo tikai izdarījis un pamēģinājis, kas no tā sanāks, bērns arī vēlāk radošajā darbībā pielietos jau iepriekš dzīvē izmēģinātus paņēmienus un tehnikas sava mērķa sasniegšanai.

Kā neatņemama sastāvdaļa vizuālajā mākslā ir veidot ar skolēniem dzīvē derīgas un pielietojamas lietas., kas ir šodienas kompetenču pieejas mērķis. Tie var būt apsveikumi,

galda kartes, dāvaniņas tuviem cilvēkiem, ielūgumi, kāda afiša vai plakāts, tas ko tūlīt var izmantot vai pielietot konkrētās situācijas vajadzībām, tāds ko var uzdāvināt, vai uzlikt uz stenda kā afišu uz pasākumu, tas var būt telpas rotājums, kādam pasākumam vai gadskārtu svētkiem. Varam palīdzēt bērnam sagatavoties dzimšanas dienas ballītei. Šajā mirklī mēs varam vērtēt tādu kritēriju, kā derīgums.

9. Apsveikums māmiņai.

Nodarbības jautājums: Kā mēs varētu apsveikt savu māmiņu?

Mērķis: Sekmēt radošo spēju attīstību, radot idejas apsveikuma kartīšu noformējumam.

Uzdevumi:

1. Sekmēt intelektuālo attīstību, atlasot nepieciešamo informāciju, kā pareizi rakstīt Apsveikumu (intelektuālā joma);
2. Rosināt skolēnu radošo darbību, veidojot apsveikuma estētisko noformējumu (emocionālā joma);
3. Iepazīstināt ar aplicēšanas tehnikas paņēmieniem un pielietot to savā darbā (fiziskā joma);
4. Sekmēt emocionālo pārdzīvojumu, veidojot apsveikumu un izsakot cieņu māmiņai (emocionālā joma)

Materiāli: kartons, dažādi spiedogi, aplikācijas papīrs, līme, šķēres, attēli, fliteri

Norise: Skolotājs iesāk sarunu par apsveikumiem, jo bērni ir izteikuši vēlmi apsveikt savas māmiņas mātes dienā. Šis ir īstais laiks, lai veidotu un piedāvātu apsveikuma izveidi, kurš varētu raisīt gan radošumu, gan emocionālu savīļojumu. Svarīga ir bērnu ieinteresētība un tas, ka ideja nāk no skolēniem pašiem. Veicinoši ir ļaut bērniem izvēlēties materiālu ar ko gribētu strādāt. Interesanti vērot, ka kautram jau darba sākumā ir doma, ko grib veidot.

Skolotājs dod ierosmi idejām, parādot dažādus apsveikumus un tehniku. Šoreiz mērķtiecīgi tiek strādāts uz aplicēšanu, tā gan 1. klases skolēniem jāparāda.(sk.8. pielikumu; 1.un 2. attēlu).

Mācību programmā, jau 1. klasē parādās skaņu attēlošana pēc skaņdarba noklausīšanās, kas viennozīmīgi ir radošo spēju veicinoša nodarbe. Ar bērniem noklausās skaņdarbu, apspriež tā emocionalitāti un noskaņu, glezno atbilstoši noskaņai.

1.klasē sākas arī tēlniecības pamati- veidošana no māla un ģipša, kā arī vēl joprojām figurē plastelīns- veido priekšmetus, faktūras

Ainavas gleznošana, ainavu fragmenti ar interesantu reljefu un virsmām (kalni, upes, ceļi), var veidot dažādus maketus, kā piemēram: “Kas ir sastopams manā ceļā uz skolu”, kur

veidojam no ģipša ceļus un ēkas, kokus un krūmus, to visu krāsojam atbilstoši sezonai raksturīgajās krāsās. Ļoti interesants darbs veidojas rudenī, kad lapas krāsojas, tas izskatās īpaši krāšņi, bet 1. klasītei vēl tam nepieciešanas iemaņas, darbiņš nedaudz par grūtu, tomēr veidot bērniem ļoti patīk un savam līmenim atbilstoši to vajadzētu darīt.

Interesanti darbi veidojas no kartona, līmes, sāls un akvareļa, kur uz kartona zīmē dažādas formas lapas, mājas, ziedus vai mašīnas. Tad uz līmes ber smalko vārāmo sāli un pēc tam krāso ar akvareļa krāsām. Sanāk interesanti un radoši darbi.⁵

Darbi ar lapu nospiedumiem ir viens no krāsu sajaukšanas principu izpētes veidiem, it īpaši rudens sezonā, kad lapas ir dažādos toņos. Pirmklasniekiem tas ir pa spēkam.⁶

Pētot literatūru, ko skolotājs var izmantot skolēnu radošo spēju sekmēšanai, zināmu interesi piesaista Annas Kleiburnas grāmata “Pirmās iemaņas zīmēšanā”, kur var smelties dažādas idejas darbā ar 1. klases skolēniem, kuriem vēl pieredze uz mākslu un zīmēšanu tikai veidojas. Saprojami un vienkārši pielietotas dažādas tehnikas un labi iekļauts mācību saturs (Kleiburna, 1996).

Pieminēšanas vērts ir arī Zaigas Sīmanes “Dzeltenā burtnīca. Zīmēšanas un krāsu mācība 1, klasei”, kurā ir daudz materiāla, lai sekmētu radošās spējas un apgūtu krāsu mācību. Daudz labu ideju kā zīmējumos izmantot līnijas, punktus un laukumus (Sīmane, 1998).

Radošiem uzdevumiem bagāta ir Vizuālās mākslas radošo darbu burtnīca 1. klasei, kurā ir interesantas idejas, kā piemēram dažādas kolāžas no avīžu virsrakstiem, putnu modelēšana no aplikācijas u.tt. (Ivanova, 2003).

3.3. Pētījuma rezultāti un to analīze

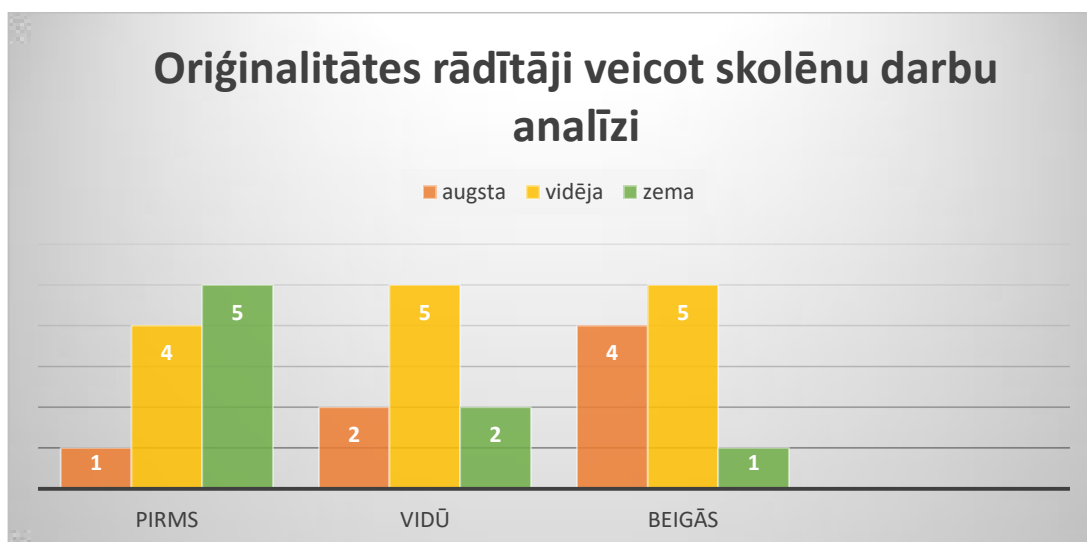
Nepilna mācību gada griezumā tika novēroti 10 skolēni, kuri rudenī uzsāka mācības 1. klasē. Kā zināms no teorētiskās daļas, tad radošo spēju kritēriju ir diezgan daudz, taču pētījuma tika vēroti un analizēti trīs kritēriji- oriģinalitāte, vispārinātība un derīgums. Vadoties pēc radošo spēju noteikšanas kritēriju tabulas (sk. 1. tabulu).

Skolēnu radošo spēju attīstības dinamika mācību gada laikā tika apkopota 3 posmos- pētījuma sākumā, vidū un beigās, lai vērotu, vai pedagoģiskā darbība pozitīvi ietekmē skolēnu izaugsmi. Par pedagoģiskā novērojuma un skolēnu darbu analīzes pamatu ņemti vērojumu kartēs apkopotie rezultāti (sk.3-7. attēlu).

⁵ <http://krokotak.com/2013/04/salt-and-pva-glue-paintings/>

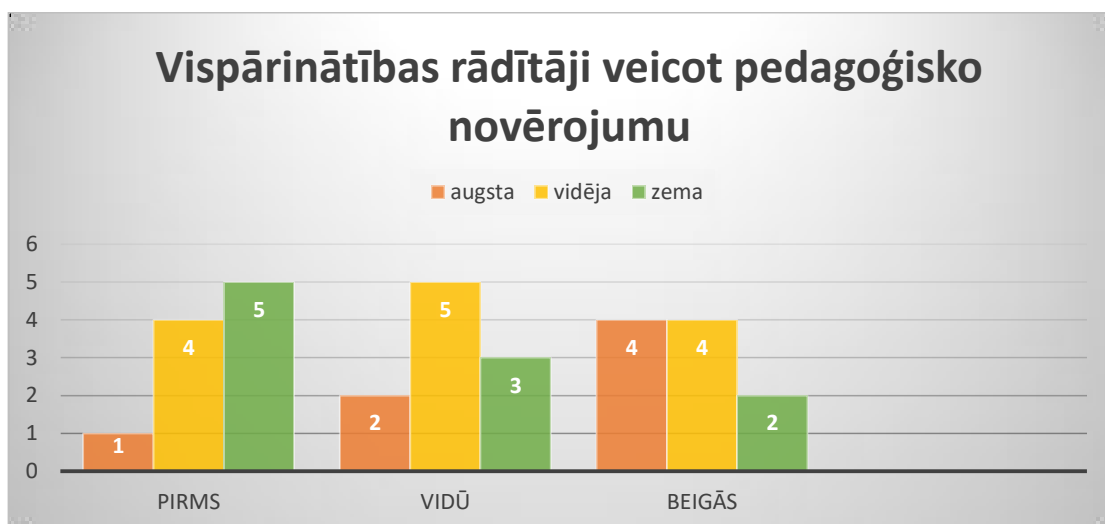
⁶ <https://www.artcraftykids.com/art/autumn-leaf-painting/>

3.attēls. Originalitāte- pētījuma sākumā, vidū un beigās

Uzsākot empīrisko pētījumu, svarīgi bija noskaidrot kāda ir bērnu pieredze un kādas tehnikas pielieto savos darbos, kā izvēlas materiālus un līdzekļus darba veikšanai, cik radoši un izdomas bagāti skolēni ir. Šajā gadā mācības skolā uzsāka 10 skolēni, ar dažāda līmeņa attīstības traucējumiem. 3. attēlā var vērot originalitātes dinamiku nepilna mācību gada garumā. Tas, ka klasē 10 bērni, vizuālās mākslas stundās nav nemaz slikti. Skolotājam ir iespēja ar katru skolēnu strādāt individuāli, pie viņa pieiet, kaut ko ieteikt, ja pašam neveicas tik labi, var virzīt katra tehniskās iemaņas, kā arī sekmēt radošo spēju veidošanos, piemeklējot katram savu pieeju. Svarīgi ir pazīt klasi ar ko strādā. Skolotājam jāņem vērā bērna intereses, lai tas negarlaikotos. Šo problēmu var izrunāt ar “prāta vētras” metodi. Jāņem vērā bērnu attīstības līmenis, jo pētījums tika veikts bērniem, kam ir attīstības traucējumi. Vislabāk radošumu var novērot skolēnu darbos, tāpēc tika veikta darbu analīze. Pielietojot dažādas tehnikas, norādes, ievirzes radošā darba veidošanai, vērojama augšupejoša dinamika. Tikai vienam skolēnam pētījuma laikā, neparādījās originalitāte, bet te jāpievērš uzmanība viņa garīgās veselības stāvoklim.

4.attēls. *Vispārinātība- veicot pedagoģisko novērojumu*

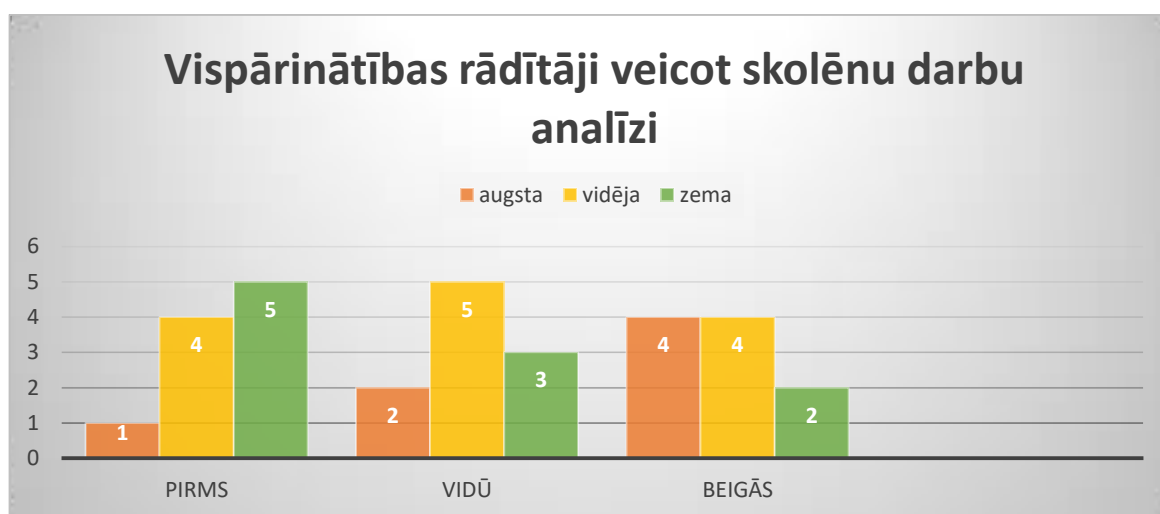

Vispārinātība, kur radošā ideja kalpo par pamatu tālākai radošai darbībai. Pētījumā tika vērots, ka tiem skolēniem, kam ir oriģinalitāte, kā pašaprotama lieta ir arī vispārinātība. Pētījuma sākumā iezīmējās divi bērni, kuriem jau pašā sākumā piemita visi trīs radošo spēju kritēriji, kas liek domāt, ka šīs lietas, viena otru papildina. Pētījuma sākumā 3 bērniem netika konstatēta vispārinātība, jo zīmējumos bija viens tēls, viens pat uzzīmēto tēlu neizkrāsoja. Pētījuma noslēgumā spilgti izcēlās viens puišis, kuram tā arī vispārinātība neparādījās-nepalnīgi darbi, bez domas, kaut ko papildināt.

Svarīgi ir izvirzīt kritērijus, pēc kādiem tiek vērota skolēna dinamika un vai piemīt vispārinātība. Skolēniem tika izveidota novērojumu karte, kur fiksēt izmaiņas, ja tādas parādās viņu darbā (sk. 6.pielikumu).

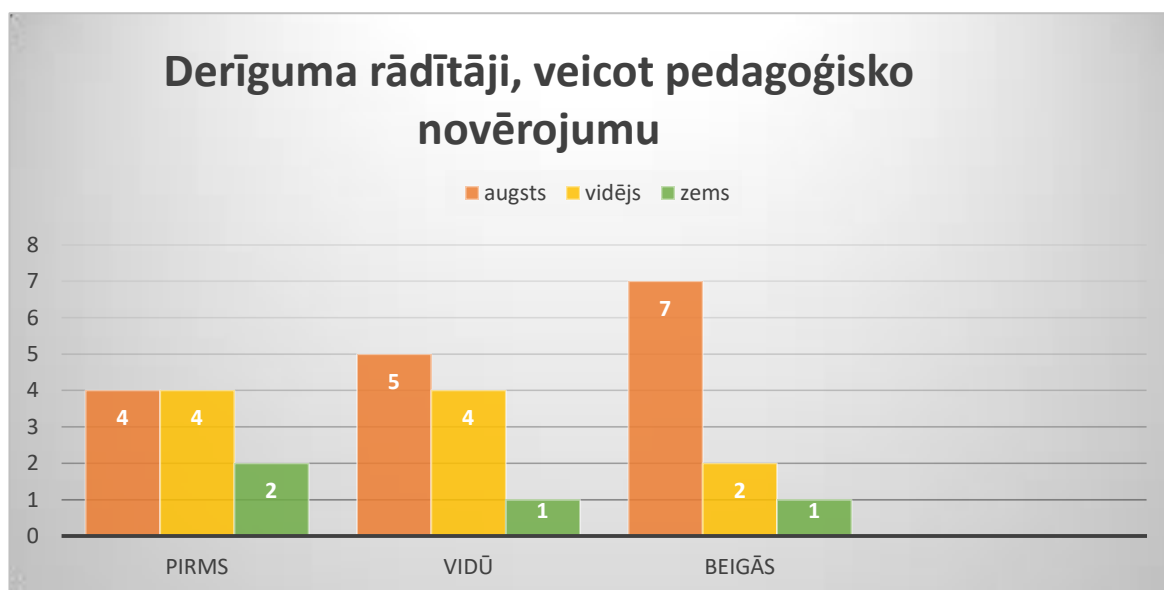
Skolēni vēroti ar slēpto novērošanas metodi, bērni nezināja, ka tiks vērtēti, tas tādēļ, lai neietekmētu pētījuma gaitu un radošo spēju dabisko procesu.

5.attēls. *Vispārinātība- veicot skolēnu darbu analīzi*

Skolēnu darbības produkta analīzē svarīga ir procesa gaita, gan gala rezultāts. Svarīgi, lai skolēns savu darbu papildina, ja nepieciešams veic korekcijas, pievieno jaunus tēlus, faktūru, fonu, zīmē asociatīvi, saistībā ar kādu tēlu. Svarīgs ir skolēna stāstījums, kas tur attēlots, jo pieaugušais var pārprast bērna idejas atspoguļojumu. Lai pētījums būtu objektīvs, jābūt sistemātiskai darbu analīzei. Dati tika apkopoti pētījuma sākumā, vidū un nobeigumā. Tikai viena bērna darbos nebija vērojams vispārinātību, tas parādās arī pārējo kritēriju analīzē.

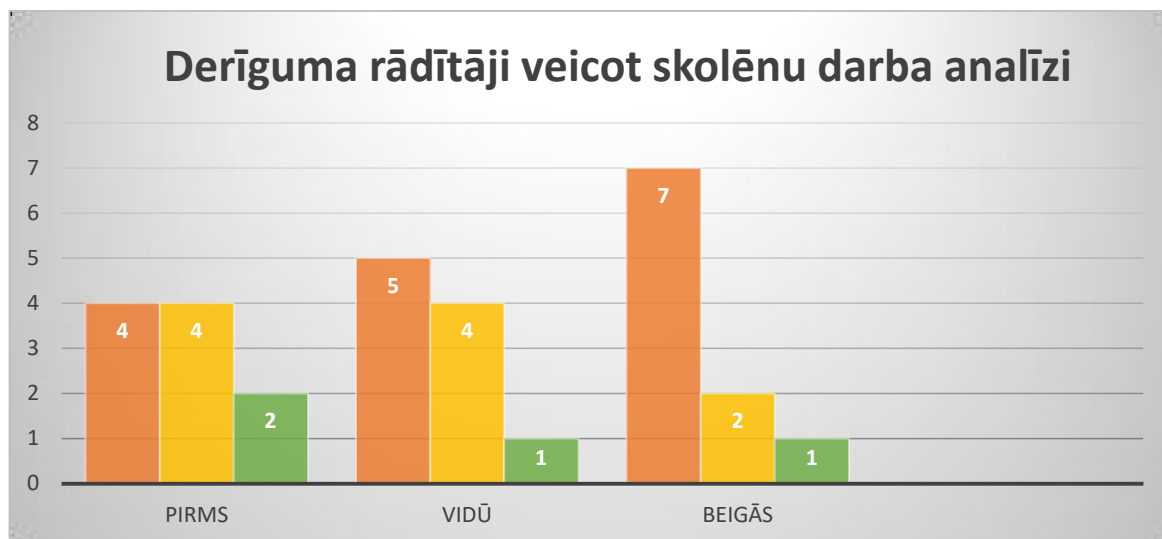
6.attēls. Derīgums- veicot pedagoģisko novērojumu

Ar derīgumu mēs saprotam dzīvei vajadzīgu lietu gatavošanu. Tie varētu būt apsveikumi, afišas, plakāti, apģērbi un aksesuāru dizains, telpu dekorācijas, rotājumi, dekorācijas, lelles u.t.t. Skolēniem patīk gatavot darbus, kas sasaistās ar reālo dzīvi, un tādus, kurus var pielietot ikdienas vajadzībām. Emocionālu pacēlumu sagādā darbi, kurus sūtām uz izstādēm, izliekam skolas izstādēs, vai starptautiskajās izstādēs. Šeit parādās pareizā motivācija, kad, īstajā brīdī tiek piedāvāts veikt darbu izstādes vajadzībām. Var novērot, cik svarīga bērnam ir uzslava, tas ir labs virzītājspēks. Lai sekmētu radošās spējas var piedāvāt dizainuzdevumus, kur mērķievirze ir māksla kā pasaules pārveidošana- piemēram no čipsu pakas veidojam māju, vai no cepures somu u. tt. Visa pamatā ir skice, kā tas varētu izskatīties. Lietderīga nodarbe var būt sejas grimma veidošana karnevālam, masku gājienam, helovīnam vai stila veidošanai.

Arī derīguma vērtēšanai nepieciešami kritēriji.

7. attēls. Derīguma rādītāji, veicot skolēnu darbu analīzi

Pētījumā varam vērot, ka radošās spējas ir veiksmīgi sekmējamas, ja to dara nepiespiesti, bet mērķtiecīgi, balstoties uz zinātnieku veiktajiem pētījumiem un teorētiskajām atziņām, secinām, ka teorētiskie pieņēmumi ir praktiski pierādāmi. Ja pētījuma sākumā vēl dažiem bērniem nebija vērojama radošas izpausmes viņu darbos, tad pētījuma beigās mēs redzam, ka ir ievērojami uzlabojumi. Jāpiekrīt arī tam, ka talantīgi cilvēki piedzimst, taču, kā izteikušies daudzi pedagogi un psihologi, tomēr šīs spējas ir sekmējamas un attīstāmas.

Bērniem ir jādodot jēgpilni uzdevumi, ko mēs no viņiem gribam redzēt, bet tikai ievirzes, nedariet viņu vietā, tas neveicina radošumu. Skolotājs ir kā konsultants- rosina sarunu, piedāvā tehniku, veic demonstrējumus, piedāvā apskatīt gleznu reprodukcijas, izvirza vērtēšanas kritērijus.

Citējot Doc. Dr.paed. *Daigas Kalējas – Gasparovičas* teikto: “Mākslas darba uzdevumu virzām, piemēram, atbilstoši noskaņai, gleznojam tā lai būtu trokšņaini, kustīgi, lustīgi. No krāsas ejam uz noskaņu un raksturu, tad no noskaņas uz krāsu- lai būtu saldi, cukuroti, gaiši, pūkaini, dūmakaini, gleznojam tā, lai būtu, kā...” (Kalēja- Gasparoviča, 2016).

Lasot šo pasniedzējas teikto frāzi, galvā rosās dažādas domas, jo minēto īpašības vārdu virkne liek domāt par lietām, ar ko asociējas šie vārdi, rosinot iztēli, fantāziju, radošo domāšanu un ģenerē idejas.

Spriežot pēc skolēnu darbiem, kas tika analizēti un uzklautot bērnu stāstījumus par sižetiem, kas darbā ir attēlots, salīdzinām iegūtos rezultātus. Īpaši izcēlās viena meitene, kurai

ir labi rādītāji radošajā jomā gandrīz visos kritērijos. Darbos ir vērojama oriģināla pieeja vispārinātība un derīgums. Tikai 2 skolēniem neveicās ar izdomu, darbiņi bija paredzami un neatspoguļoja neko jaunu, arī viņu pašu izaugsme netika novērota. Domājams, ka skolēni vēl joprojām lēnām adoptējas skolā, viņiem viss ir jauns un nebijis. Bērni lēnām atveras un ļaujas notiekošajam. Šis jaunais ir piedzīvojums viņiem pašiem. Varētu būt, ka pētījuma rezultāti, kas tika veikti sākumā, nav īsti objektīvi, tieši adoptācijas perioda dēļ. Tāpēc arī pētījuma laiks tika izvēlēts gada griezumā. Tomēr klasei kā tādai ir liels potenciāls un iespējas kļūt radošiem daudzās dzīves jomās, neskatoties uz to, ka ir skolēni ar īpašām vajadzībām. Viss atkarīgs no skolotāja ieinteresētības radoši strādāt, piedāvāt interesantu un viņiem saprotamu pieeju darbam, izmantot daudz un dažādas tehnikas radošajai darbībai.

Nemot vērā pētījuma laikā redzēto un praktiski pārbaudīto, iegūtie rezultāti liek secināt, ka radošums ir vērojams ļoti plašā kontekstā, to nevar skatīt tikai no pedagoģiskā viedokļa, tam ir sasaiste kā ar ģenētiku, kur varam runāt par kreativitāti no iedzimtības un gēnu viedokļa, gan ar psiholoģiju, kas saistās ar rakstura iezīmēm, ģimenes ietekmi un par bērnu kā personību.

Kreativitāte asocējas ar vārdu- brīvība, ne tādā nozīmē- daru ko gribu, bet brīvs no stereotipiem, no vispār pieņemtām normām, kas cilvēkam neļauj radoši izpausties.

Pētījums tika veikts "X" skolā, Gulbenes novadā un tā sākumā, strādājot ar bērniem, veicot pedagoģisko novērojumu, un darbu analīzi, tika vērots bērnu radošumu pēc izvirzītajiem kritērijiem. Šī analīze veikta pētījuma sākumā, vidū un beigās ar nepilna mācību gada intervālu, kad dažādiem veidiem, apzināti tika sekmētas skolēnu radošās spējas skolēniem pašiem to pat nenojaušot.

Skolēnu raksturojums pētījuma noslēgumā:

Laura-

Pētījuma noslēgumā- meitene lēnu atraisās, grib piedalīties un darboties. Daudz ir jāpalīdz, prasa uzmanību, grib būt līdere starp vienaudžiem. Darbiņi pavisam, nav estētiski skaisti, taču ar savdabīgu redzējumu. Piedāvātajos testos uzrāda vidējus rezultātus izvirzītajos kritērijos, ir drīzāk kopētāja. Taču labi padodas darbiņi ar lapu nospiedumiem, patīk strādāt melnbaltajā tehnikā (grafikas hehnikā), lapu nospiedumi ar vaska krāsiņiem (skat.1 un 2. zīmējumu). Ja gatavojam darbus, kas ir pielietojami dzīvē, ir ieinteresēta, jo gribas uzdāvināt kaut ko skaistu tuviem cilvēkiem, bet pašai īsti nesanāk, lūdz klasesbiedru palīdzību. Vispārinātība pagaidām nav vērojama, bet sekmīgi strādājot, ir potenciāls. Oriģinalitāte vidēja, vispārinātība- zema, derīgums- vidējs, jo maz estētiski labu darbu.

Renāte-

Pētījuma noslēgumā- Ja sākumā bija pavirša un viss gāja pāri līnijām, tad tagad ir uzlabojusies rokas koordinācija, var izkrāsot darbu vizuālu gaumīgi. Ir vērojama oriģinalitāte, ļoti interesants darbiņš, kur bija jāataino mūzikas skaņas (skat 5. zīmējumu). Interesants krāsu salikums un izdoma, patīk strādāt ar guašu, jaukt krāsas. Vēl joprojām krāsas ļoti košas, dabā nesastopamas, taču savdabīgi darbiņi. Saskata savam darbam pielietojumu un derīgumu, zina ko ar to varētu tālāk darīt, vai kur tas varētu noderēt. Interesanta un ļoti aktīva meitene. Meitenei patīk stilīgas lietas, tāpēc viņa bija tā, kas ļoti iesaistījās hennas zīmējumu veidošanā (skat. 21. zīmējumu) Vērojama oriģinalitāte, vispārinātība un derīgums- attiecībā pret iepriekšējiem darbiem un savām radošajām spējām, vērojama izaugsme.

Marija-

Pētījuma noslēgumā- meitene ir atvēršusies, patīk vizuālās mākslas stundas. Labāk veido darbiņus, kurus var nest līdzī un ar kuriem var spēlēties. Gribas to pašu ko citiem, taču pašai vēl nepadodas, attīstās ļoti lēnām, ir pacietīga un iesaistās darbā, var to darīt, kamēr pabeidz. Vērojami gaumīgi krāsu salikumi, dabā sastopami. Piemīt derīgums, taču oriģinalitāte un vispārinātība daļēji. Testu rezultāti daļēji. Meitenei patīk darbi, kas ir lietderīgi, labprāt piedalījās olu krāsošanā un sejas apgleznojumos karnevālam (skat. 8. pielikuma, 4. un 5. attēlu)

Linda-

Pētījuma noslēgumā- meitenei ir ļoti laba gaumes izjūta, labs krāsu salikums, ir vērojams uzlabojums- skaisti noformēt savu darbu, oriģināla pieeja vienkāršām lietām, labprāt veido kompozīcijas plēstajā tehnikā un līmē sloksnītes uz kopēta zīmējuma (skat 11;12;13; 22;23.zīmējumu) No izvirzītajiem kritērijiem Lindai piemīt visi trīs- oriģinalitāte, vispārinātība un derīgums, darbi gaumīgi, prot tos papildināt ar saviem tēliem. Labprāt iet dabā un vēro skatus, patīk ainavas (skat. 20. zīmējumu) un ziedi.

Adriana-

Pētījuma noslēgumā- meitenei vērojami ievērojami uzlabojumi, gan tehnikā, gan roku koordinācijā, ļoti skaisti kāso, ievērojot līnijas. Ir apguvusi pamatkrāsas un to jaukšanas tehniku, interesants darbs tapa, kad uz pludinātas pamatnes aplicēja herbāriju un Brīvības pieminekli, 18. novembra svētkiem (skat. 16 un 17. zīmējumu). Darbiņi gaumīgi, piemīt oriģinalitāte, vispārinātība un derīgums.

Artis-

Pētījuma noslēgumā- puisis ir krasi mainījies, palicis savaldīgāks, prot kontrolēt savas dusmu lēkmes, zīmēšana viņu nomierina. Darbi ļoti interesanti, ar stāstu un papildināti ar dažādiem sižetiem.

Labi padodas tēlniecības darbi- veidošana no māla, ģipša un plastelīna, veido sižetus, ļoti interesants darbs viņam bija uz Lāčplēšdienu, kur viņš izveidoja Lāčplēsi un Melno bruņinieku. Ir pacietīgs un savus darbus izdara līdz galam, ja nepabeidz vienā stundā, tad labi atceras ko darījis un paprasa savu darbiņu pabeigt, ko arī skolotāja ļauj. Ir vērojami visi trīs izvirzītie radošo spēju kritēriji- oriģinalitāte, derīgums un vispārinātība. Interesē zemūdens valstība, labprāt zīmē akvārijus un zivis (sk. 19. zīmējumu), kā arī zīmējumi, kur izmanto ģeometriskās figūras un dažādas līnijas (sk. 18. zīmējumu). Mūsu paaudzei, neatņemama sastāvdaļa ir datori, to var izmantot lietderīgi, sekmējot radošās spējas, izmantojot dažādās zīmēšanas programmās un datorgrafiku (skat.24.zīmējumu).

Kristians-

Pētījuma noslēgumā- ir vērojami būtiski uzlabojumi, apguvis dažādas tehnikas- gan krāsu jaukšanu un to pielietojumu darbos, gan sācis veidot dažādas lietas no māla un ģipša, nomainot mašīnu konstruēšanu pret veidošana. Patīk veidot darbus no lapu nospiedumiem, aplicē no tām dažādus tēlus (skat.3 un 4. zīmējumu). Ir aktīvākais herbārija vācējs. Saskata dabā interesantas lietas un ir izdoma, kur to varētu pielietot un kādu tēlu saskata. Patīk pastaigas dabā, vēro mākoņus un saredz tur dažādus veidojumus, tāpat arī no koku zariem. Patīk darbi, kur ir pārsteiguma efekts, tādēļ bija vērojama liela aizrautība darbā, kuru jāzīmē ar kritiņiem un jāpārklāj ar krāsu(sk.15. zīmējumu). Oriģinalitāte, vispārinātība- vidēja, derīgums- augsts.

Jānis-

Pētījuma noslēgumā- skolēnam ir nopietni fiziski un garīgi traucējumi, kavēta attīstību, tāpēc viņa darbiņos nav vērojams neviens no izvirzītajiem kritērijiem. Vizuālās mākslas stundās piedalās labprāt un mēģina arī zīmēt, taču darbiņi ir pavirši un uzdevumam neatbilstoši. Sagādā grūtības pastāstīt stāstu, kas tur attēlots? Tomēr pētījuma gaitā Jānis piedalījās dažādu darbiņu tapšanā, ļoti patika darbs ar pirkstiņkrāsām (skat.6; 7. zīmējumu), kur koku uzzīmēja klasesbiedrs un bērns ar pirkstiem zīmēja lapas rudens krāsās. Tapa arī citi darbi ar pirkstu nospiedumiem. Pārējie klasesbiedri palīdzēja saredzēt tēlus, tas bija jauks komandas darbs. Mēģina saskatīt tēlus nospiedumos, bet bez palīdzības, nevar ieraudzīt, kā

arī veido nospiedumus ar palīgierīcēm (sk. 8; 9. zīmējumu). Radošo spēju testu un darbu rezultāti zemi.

Ainārs-

Pētījuma noslēgumā- veicot radošo spēju testus, rādītāji puisim vidēji, vērojams derīgums, ļoti patīk veidot apsveikumus un tos dāvināt citiem (skat. 8. pielikuma; 1 un 2.attēls). Ir vērojama arī oriģinalitāte, taču ir jāpalīdz ieraudzīt tēlus. Labi jauc krāsas un tās pielieto savos darbos. Vēl jāattīsta iztēle, roku koordinācija laba, nav problēmas iekļauties noteiktās robežās. Vēl joprojām labāk darbojas vienatnē, mēs respektējam bērna izvēli. Ir pacietīgs un iesāktos darbiņus pabeidz. Ainārs bija tas, kam patīk veidot sienas dekorus dažādiem pasākumiem un gadskārtu svētkiem. Labprāt piedalās skolas telpu rotāšanā, uzkata šos darbus par noderīgiem un saredz gaumīgu noformējumu (sk. 8.pielikuma 3. attēlu). Oriģinalitāte- vidēja, vispārinātība- vidēja, derīgums- augsts.

Renārs-

Pētījuma beigās- puisis ir adoptējies un iejuties klases kolektīvā. Manāmi ir uzlabojusies roku koordinācija un izdoma. Nu jau zīmējumos ir vērojams stāsts, darbā parādās vairāk tēlu vai priekšmetu. Patīk zīmēt pēc brīvas izvēles (sk. 14.zīmējumu). Ir vērojama oriģinalitāte un savdabīga izdoma. Radošo spēju testa rezultāti tomēr viduvēji. Idejas labāk tomēr noskatās, ko zīmē citi un tad arī viņš zīmē kaut ko līdzīgu, bet ir reizes, kad sanāk arī kas atšķirīgs no citiem. Darbiņos vērojama oriģinalitāte pret viņa paša iepriekšējiem darbiem, vispārinātība vidēja un derīgums arī vidējs.

Svarīgi skolēniem piedāvāt darbu, no kā viņi gūst sev dzīvei nepieciešamu pieredzi. Lielāko prieku sagādāja tie darbi, kas bija līdzīgi paņemami un kādam dāvināmi. Skolotājam ir jāprot piesaistīt skolēnu interesi. Gatavosim to tādēļ, ka mums to vajag, varēsi izgatavot galda kartes savai dzimšanas dienai, vai pielikt savā istabā pie sienas šo glezniņu, šajā rāmītī var ielikt savu fotogrāfiju, apsveikt savu māmiņu, varbūt uzrīkojam ballīti at izgatavotajiem rotājumiem, vabūt vajag afixu pasākumam u.t.t. Šo ideju ir tik daudz, tikai tās jāpielieto bērnam svarīgā brīdī, tad, kad tas nepieciešams- tūlīt un tagad.

Brauciens uz hokeja spēli ar klasi jau bija vesels notikums pats par sevi, taču iespēja gatavot plakātu ar uzmundrinošu saucienu komandai, nu tas jau bija īpaši. Tādu aizrautību skolotājam ir vērts redzēt, tāda ieinteresētība, atbildības sajūta, jo redzēs taču tūkstošiem skatītāju. Spēle tika vērota arī pēc atgriezšanās atkārtojumā, ar domu, ja nu ieraugām savu plakātu un klasi. Paši bērni guva tādu emocionālo pacēlumu, vēl vairākas nedēļas tas tika pārspriests un pārrunāts. Tā prieka dzirksts acī, kad vienā mirklī kamera pārslīdēja pāri mūsu veidotajam plakātam. Lūk tas ir tas stāsts- darīt ar aizrautību. Tas pakārto visas citas attīstības

jomas un viennozīmīgi veicina radošās spējas, jo plakāts bija jāizveido tāds, kas uzrunā līdzjutējus un komantu, ir vizuāli estētisks, gaumīgs, kas ir darba novērtēšanas kritēriji.

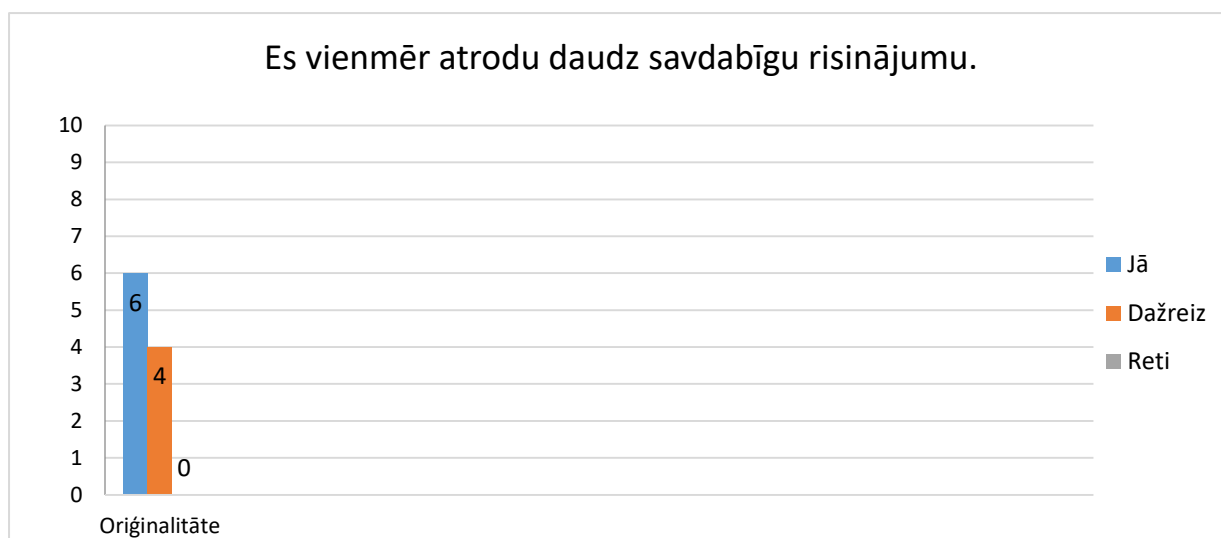
Ja mēs teiksim skolēnam: “Un šodien mēs mācīsimies zīmēt ainavu!” Nu un, kāds man no tā labums, ko es no tā iemācīšos un kam man tas nepieciešams? Ja mēs nevaram atbildēt uz šiem jautājumiem, tad tiešām gribas teikt: “Kam man tas vajadzīgs” Ja mēs izejam ar skolēniem pastaigā, ideālā variantā viss zīmēšanai līdzī, skatamies un vērojam, kas tad mums te zied, kā šo puķi sauc, cik jauka ainava skatoties uz mūsu skolu. Vai mēs to varam uzgleznot?” Lūk šis būs stāsts par mūsu skolu, cik tā skaisti iekļaujas kopējā ainavā. Prast saskatīt lietu patieso vērtību un to skaistumu.

Aptauju rezultātu apkopojums

Lai iegūtu vairāk informācijas empīriskajam pētījumam, tika veiktas vairākas aptaujas gan skolēniem, gan vecākiem, kuru apkopšanas rezultātā varam gūt priekšstatu, ko bērni paši domā par savu radošumu un kā to saprot, un ko domā viņu vecāki.

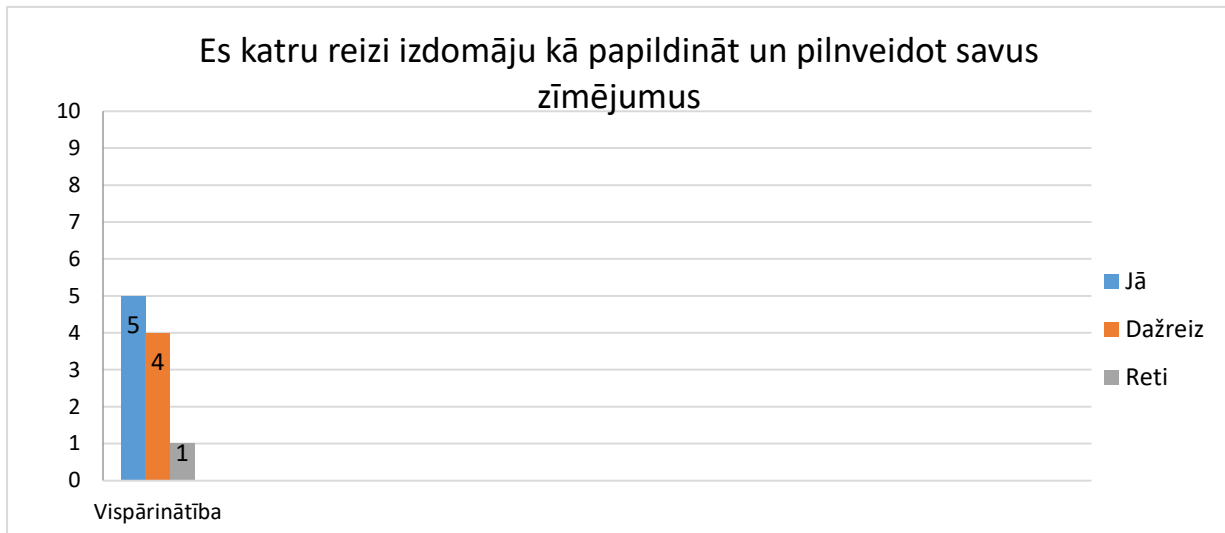
Antetas jautājumi izveidoti ar mērķi, lai noskaidrotu, kā bērni paši vērtē savu radošumu, atbilstoši pētījumā izvirzītajiem kritērijiem. Jautājumus vedodam daudz, tā tomēr ir 1. klase, kur vēl apgūst lasīšanas prasmes un jēdzienu apguvi. Vajadzētu pirms anketas piedāvāšanas, ar bērniem to izrunāt, lai būtu skaidrs, par ko ir runa anketas jautājumos.

8. attēls. Es vienmēr atrodu daudz savdabīgu risinājumu

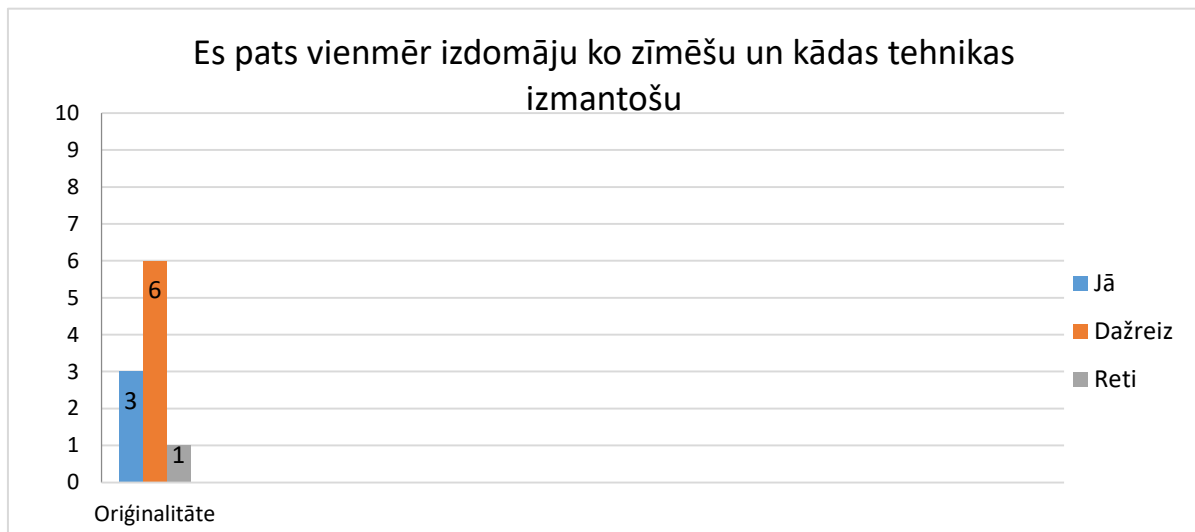
1.jautājums ir domāts, lai noskaidrotu oriģinalitātes rādītājus, kā bērni vērtē paši savas radošās spējas. Kas interesanti, bērniem ar garīgās attīstības traucējumiem ir augsts pašvērtējums, viņiem savi darbi liekas skaisti un gaumīgi, lai arī kāds ir to izpildījums. Tā iemesla dēļ, nebija neviena, kurš domātu, ka darbā kaut kā trūst, vai jāpapildina.

9. attēls. Es katru reizi izdomāju kā papildināt un pilnveidot savus zīmējumus.

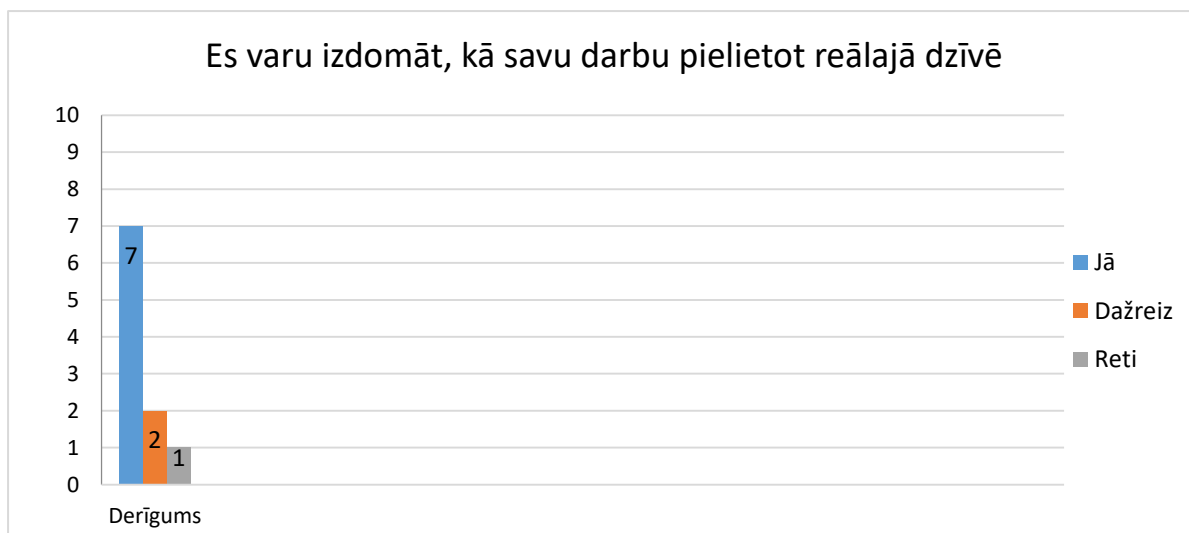
2. jautājumā noskaidrojam, ko skolēni domā par spēju papildināt savus darbus, zīmēt vai gleznot sižetus, veidot stāstu, lai darbs nebūtu vienmuļš, nepabeigts un nesaistošs. Mēs vērtējam kritēriju- vispārinātība. Arī šajā jautājumā skolēnu pašu dotās atbildes uz anketas jautājumu diezgan krasi atšķiras no pētījumā redzētā un apkopotā.

10. attēls. Es pats(-ti) vienmēr izdomāju ko zīmēšu un kādu tehniku izmantošu

3. jautājums atspoguļoja to, ka ne visi bija pārliecināti ka zin, ko grib zīmēt, arī tehnikas izvēlē šaubās. Tas liecina, ka tomēr skolotāja palīdzība un konsultācija ir nepieciešama. Izejot no jautājuma vērtējam oriģinalitāti.

11. attēls. Es varu izdomāt, kā savu darbu pielietot reālajā dzīvē

Skolēni labprāt zīmē un veido darbus, kurus var izmantot dzīvē- dāvināt, kā apsveikumus, afišas, rotaļlietas u. tt. Tāpēc rādītājs derīgumam ir tik augsts, pašu bērnu acīs.

No iegūtajiem rezultātiem secināms, ka skolēniem pie radošo spēju attīstīšanas vēl jāstrādā un izmantojot dažādas tehnikas un idejas jāpalīdz tās sekmēt, jo strādājot ar skolēniem, kam ir mācīšanās traucējumi, var secināt, ka radošums un izdoma nav viņu stiprākā puse, bet pašvērtējums augsts. Trūkst pašiem izdomas, gaida, kad skolotājs ieteiks kādu ideju. Tikai daži no skolēniem spēj šo domu attīstīt tālāk, fantazēt un realizēt to uz papīra.

Lai secinātu, ko par savu bērnu radošumu domā vecāki, vai viņi piedalās savu bērnu kreativitātes sekmēšanā un veicināšanā, tika veikta anketēšana ar lūgumu atbildēt uz uzdotajiem jautājumiem. Pārsteidzoši ir tas, ka vecāki nebija visai iepriecināti par šāda veida izvaicāšanu, jo ņemot vērā skolas specifiku, jāatzīst, ka ne vienmēr vecāki piedalās bērnu izglītošanā. Taču ir vērojamas izmaiņas arī pozitīvajā virzienā.

Aptaujas mērķis ir noskaidrot, ko par šo jautājumu domā skolēnu ģimenes, tāpēc mērķauditorija ir skolēnu vecāki. Tika aptaujāti ne tikai 1. klases vecāki, kur ir tikai 10 skolēnu ģimenes, bet arī 1-9. klašu skolēnu vecāki, aizbildņi un citi pārstāvji, lai varētu izdarīt secinājumus par skolēnu vecāku viedokli interesējošajā jautājumā. Aptaujā piedalījās 100 audzēkņu ģimenes (sk. 5.pielikumu) .

12.attēls. Vai radošums cilvēkam dzīvē ir nepieciešams?

Skolā mācās 170 audzēkņi, tika izsūtītas 150 anketas no kurām atgriezās 100 anketas (sk.5. pielikumu). No tām, kas atgriezās tika izveidoti aptaujas rezultāti. Mērķis bija noskaidrot, ko skolēnu vecāki domā par bērnu radošajām spējām un to nozīmi viņu dzīvē. 70% respondenti uzskata, ka radošums dzīvē ir nepieciešams, 20% domā, ka tas nav nepieciešams un 10% nezina ko atbildēt uz šo jautājumu

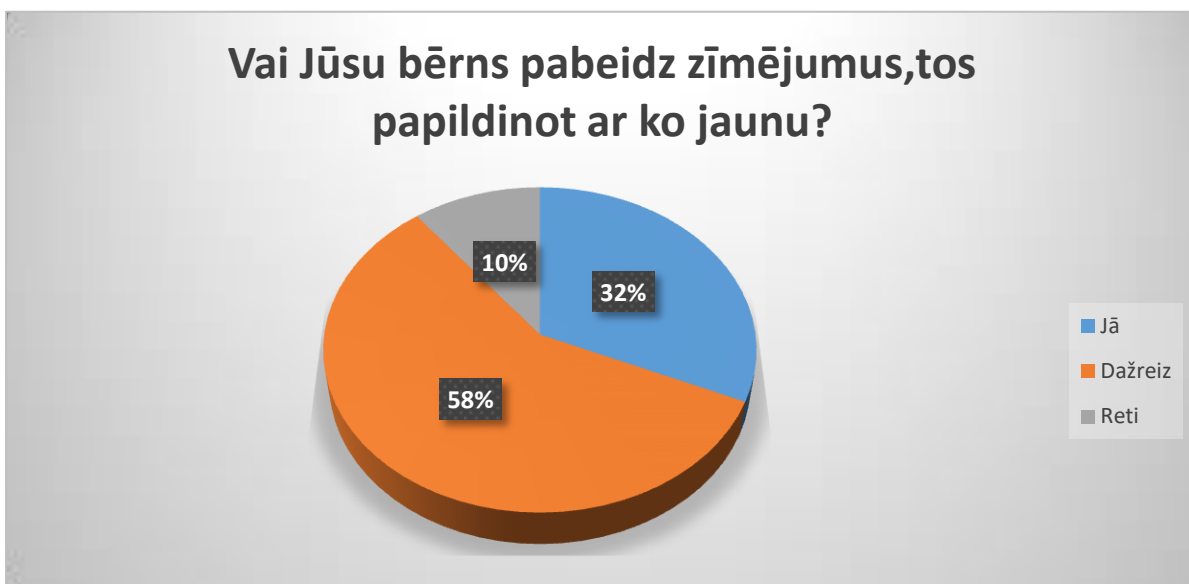
13. attēls. Vai Jūs savā bērna darbos novērojat interesantus risinājumus?

Pārsteidza rezultāts, ka tikai dažreiz vecāki savu bērnu darbos ievēro interesantus risinājumus. Tā bija atbildējuši 65%. Tas varētu liecināt, ka radošuma līmenis varētu būt vidējs vai arī vecāki aplam neinteresējas par to, ko zīmē viņu bērni, tad atbildes varētu būt neobjektīvas.

25% tomēr radošumu savos bērnos novēro, bet 10% no aptaujātajiem respondentiem, savos bērnos radošās spējas vērtē kā zemas.

14.attēls. Vai Jūsu bērns pabeidz iesāktos zīmējumus, tos papildinot ar ko jaunu?

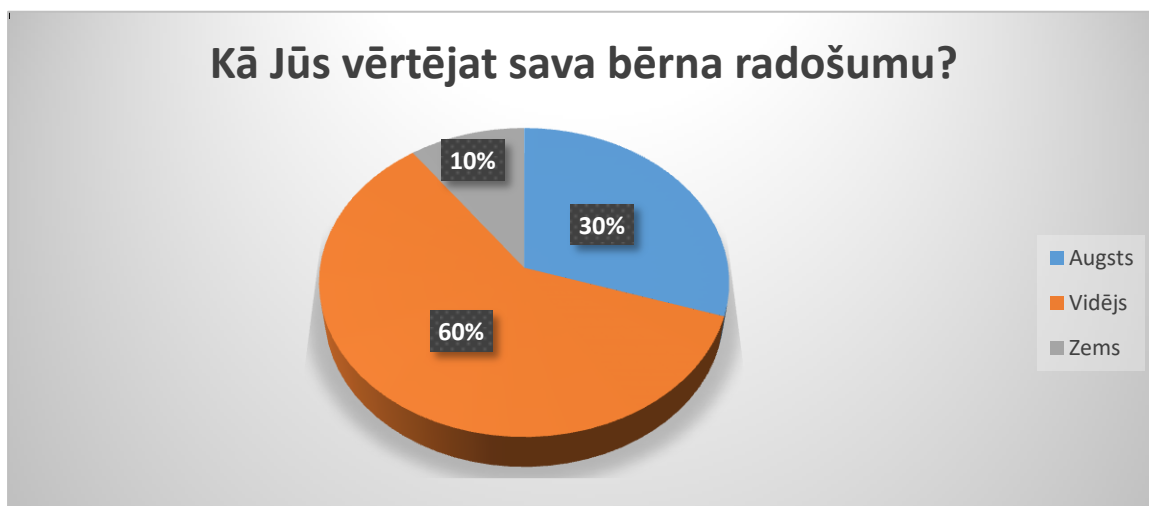
Atbildot uz šo jautājumu 58% tikai dažreiz novēro vispārīgās pazīmes savos bērnos, kas arī varētu atbilst patiesībai, jo strādājot ar skolēniem no 1-9. klasei, pedagoģiskie vērojuma rezultāti ir līdzīgi. 32% respondentu tomēr uzskata un saredz savu bērnu darbos ko jaunu un papildinošu, 10% atzīst, ka bērni, vai nu mājās zīmē reti, vai tur nav vērojama izaugsme.

15. attēls. Vai jūs bērns mājās zīmē un veido darbus, ko vēlāk var lietderīgi izmantot?

Šis jautājums tika uzdots ar domu noskaidrot, vai vecāki savos bērnos saskata derīguma pazīmes viņu darbos. Arī šeit rādītājs ir vidējs, jo vecākiem bieži liekas, ka viņu bērni neprot veidot skaistus darbus. Ņemot vērā skolas specifiku, ka tie ir bērni ar garīgas attīstības problēmām, tad nav daudz tādu skolēnu, kas veido tiešām skaistus darbus. Arī derīgumu var uzskatīt kā izaugsmi pret pašu bērnu, jo viņiem ir diezgan augsts pašvērtējums, tāpēc paši uzskata, ka darbi ir ļoti labi, bet pētījumi pierāda ko pretēju.

16.attēls. Kā Jūs vērtējat sava bērna radošumu?

Arī šajā jautājumā vecāki tomēr uzskata, ka tikai dažreiz (60%) savos bērnos saskata ko patiešām radošu, tomēr arī 30% respondentu domā, ka radošās spējas ir visai augstas. 10% atzīst, ka nenovēro savos bērnos radošas izpausmes vispār, vai tās ir zemā līmenī. Arī šie rādītāji nepārsteidz, jo sakrīt ar pedagoģiskajiem novērojumiem, kas tiek veikti, katras klases skolēnam individuāli, skolēnu darbu vērtēšanas vajadzībām.

17.attēls. Kurš no radošo spēju kritērijiem Jums liekas pats svarīgākais?

Šis jautājums tika uzstādīts, lai noskaidrotu vecāku viedokli par radošo spēju kritērijiem. 54% respondentu atzina, ka svarīgi ir, lai bērns rada darbu, kurš viņam ir derīgs, tāpēc derīguma rādītājs ir vissvarīgākais, oriģinalitāte un vispārinātība tika novērtēta vienlīdzīgi. Atbildes liek domāt, ka arī vecāki atbalsta to, ka skolā vajadzētu sekmēt tās lietas, kas skolēnam noderēs reālajā dzīvē un viņš ar šīm iegūtajām prasmēm, zināšanām un attieksmi, pozitīvi iekļautos sadzīvē, atrastu savām spējām atbilstošu darbu, vai arī ar sev piemītošu talantu pelnītu naudu iztikai.

Secinājumi

1. Izanalizējot zinātnieku, psihologu un ievērojamu pedagogu sniegtās atziņas var secināt, ka radošums un radošās spējas ir ļoti vispusīgs jēdziens. Radošums ir mērķtiecīgs process, tā ir attīstība, nemitīgas pārmaiņas un tiekšanās uz sasniegumiem kādā jomā, māksla izpausties, prasme ģenerēt jeb radīt jaunas idejas, radīt kaut ko jaunu un vēl nebijušu. Kreativitāte tiek minēta kopā ar tādām jomām kā mūziku, drāmu, mākslu, gleznošanu, deju, dzeju, literatūru. Radošās spējas ir iespējams attīstīt jebkuram loģiski domājošam cilvēkam. Skolēnu kreativitāti var rosināt un attīstīt skolotājs, kas ir ieinteresēts to darīt, ir iepazinis un izpētījis skolēna intelekta veidu. Svarīgi ir šo intelektu aktivizēt. Tas var notikt tikai tādā gadījumā, ja skolotājs tic skolēna spējām.

2. Radošās spējas attīstās praktiskajās darbībās, kad cilvēks ir iesaistīts radošā domāšanas procesā. Ideja ir jāidentificē, un tikai pēc tam ir jāatrod forma, kā to izteikt, un šo formu bērns atrod ar skolotāja palīdzību un caur individuālo darbu. Bieži tas notiek attīstot kādu ideju, tēlu vai mūziku, kad izjūtas izkristalizējas. Radošas darbības produktivitātes pamatnosacījums ir patstāvība darbā un sistemātisks, regulārs darbs. Radošā aktivitāte ietver sevī arī daudz neveiksmju, kuras piedzīvojam, kamēr sasniedzam vēlamu rezultātu, tā ir kā rotaļāšanās ar idejām, kamēr iegūstam to, ko bijām iecerējuši. Šajā procesā var veidoties strupceļi- idejas un veidi, kas nav derīgi, var būt daudz labojumu un pārveidojumu mūsu iztēles darbībā. Vērtību kritēriji ir nepieciešami, lai mēs varētu noteikt, kurš no piedāvātajiem variantiem šajā konkrētajā situācijā ir vislabākais. Šeit ir nepieciešama spēja spriest un kritizēt, tātad radošā darbība sevī ietver arī kritiskās domāšanas elementus.

3. Kopumā konstatēts, ka radošo spēju sensitīvais periods ir pirmsskolas vecumposms, kad bērns ir maksimāli atvērts savu spēju attīstībai. Rezumējot radošu bērnu personības īpatnības sākumskolā, var secināt, ka katram vecumam atbilst noteikts fiziskās un psihiskās attīstības līmenis. Radošas darbības pamatā ir tādi psihiskās izziņas procesi kā uztvere, atmiņa, uzmanība, jūtas, griba, iztēle. Sākumskolas vecumā bērns ir aktīvs, viņš nemitīgi meklē iespēju darboties, izziņāt pasauli. Pedagoģa uzdevums ir veicināt bērnu iztēles attīstību, radīt tādas pedagoģiskos apstākļus, lai bērni apgūtās zināšanas, iemaņas, prasmes un attieksmes savā darbībā, mācītos izmantot radoši. Ir vairākas faktoru grupas, kas var ietekmēt radošas personības attīstību, visplašāk analizētais un izpētītais ir ģimenes faktors, kas ir bērna pirmā saskare ar apkārtējo vidi un socializāciju. Rezumējot labvēlīgo ietekmi uz skolēna radošo darbību, secinām, ka mācību videi ir jābūt attīstošai, aktīvai, kas rosinātu harmoniskas

un radošas personības attīstību kopveselumā, veicinātu personības socializāciju, kultūras vērtību apzināšanu un saglabāšanu.

4. Vizuālās mākslas priekšmeta mērķis ir sekmēt skolēnu emocionālo un intelektuālo attīstību, pilnveidot un attīstīt viņu radošās spējas, interesi par mākslu un radīt priekšnoteikumus tam, lai skolēni mākslinieciskās un radošās darbības pieredzi varētu daudzveidīgi izmantot.

Tēlotājmākslas procesā tiek pilnveidotas novērošanas spējas, estētiskā uztvere, estētiskās emocijas, attīstās iztēle, domāšana, runa, mākslinieciskās spējas, prasmes patstāvīgi radīt skaistumu, patstāvīgi radīt kompozīcijas, izmantojot dažādus materiālus, attēlošanas paņēmienus un vizuālās mākslas tehniku. Zīmēšana rosina bērnus izteikt savus emocionālos pārdzīvojumus, nostāju un pielietot to savā mākslinieciskajā darbībā.⁷

5. Mācību saturu nosaka pamatizglītības standarts vizuālajā mākslā. Mācību satura struktūrkomponenti ir mākslas valoda, mākslas uztvere un radošā darbība, māksla kā kultūras sastāvdaļa. Mācību priekšmeta programmas paraugs atklāj, kā praktiski īstenojama šo struktūrkomponentu apguve. Zina, ka vizuālos izteiksmes līdzekļus var izmantot emocionālu stāvokļu attēlošanai.

6. Pedagogiem jāizmanto bagātīga, radoša pieeja, lai padarītu mācību procesu interesantāku, rosinošāku, efektīvāku un palielinātu skolēna motivāciju mācīties. Skolēnos jebkurā jomā, attīstot kreativitāti, ir jāiedrošina ticēt savam radošajam potenciālam un jāveido viņos pārliecība par pozitīva rezultāta iespējamību. Un ir jauki ja skolas un skolotāju uzstādītie mērķi un uzdevumi sakrīt ar vecāku vēlmēm attīstīt sava bērna mākslinieciskās iemaņas. Apsveicami ir tas, ka vecāki pārkāp sadzīvīskajām problēmām un mudina bērnus apmeklēt mākslas un mūzikas skolu, kas veicina ne tikai radošumu, bet arī vispārējo garīgo attīstību. Ir zinātniski pierādīts, ka skolēni, kas apmeklē šāda tipa skolas gūst labus panākumus arī citās mācībās.

Kā radošās darbības veicinošie faktori atzīmējami:

- dažādu radošās darbības veidu, darbību rosinošas metodes;
- skolotāja pozitīva attieksme, uzslavas un pamudinājumi, spēja ieinteresēt un motivēt bērnus darbam. Jo emocionālā labsajūta paver iespēju iegūt kvalitatīvas zināšanas, pieredzi, attīsta radošu domāšanu un darbību motivāciju;
- skolas un sabiedrības mijattiecības, kas pilnveido skolēnam nepieciešamo, sabiedriski nozīmīgo iemaņu — saskarsmes, domāšanas, darba, radošās darbības attīstība.

⁷ <https://visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/programmas/pamkolai/vizmaksla.pdf>

Skolotājam ir jābūt kā labam draugam, pie kura bērni nāk ar prieku un vēlas darboties. Tieši šī nepiespiestā vide ir tas, kas veicina radošumu. Skolotāja kompetencei ir ļoti paliekoša ietekme bērnu radošajā attīstībā.

7. Pārbaudot izvirzīto **hipotēzi**: skolēnu radošās spējas vizuālās mākslas stundās sākumskolas 1. klasē sekmēsies:

1. ja skolotājs mērķtiecību atlasīs mācību saturu, piemeklēs atbilstošas tehnikas;
2. ja organizēs tādu mācību procesu, kurā skolēns tiek rosināts brīvai ideju izpaušmei, veidos nepiespiestu, radošu gaisotni, tādējādi var teikt, *ka hipotēze ir apstiprinājusies*.

Zinot, ka kreativitāte nozīmē, būt brīvam un neturēties jau iepriekš noliktos rāmjos, var secināt, ka pielietojot pareizas metodes, lai sekmētu radošās spējas, gala rezultāts pilnīgi noteikti būs pozitīvs un varbūt pat neieinteresētam skolēnam, rodas interese par vizuālo mākslu un stundas tiek apmeklētas labprāt, jo jautāti, kāpēc jūs nākat uz vizuālās mākslas stundām, lielākā daļa atbildēja, ka ir interesanti, ka patīk tas ko viņi dara. Taču pats vērtīgākais ir tas, ka skolēni uz stundu nāk ar savu ideju, ko viņam šajā brīdī gribētos izdarīt, jo viņam tas ir svarīgi, nevis skolotājam to vajag priekš vērtējuma.

Priekšlikumi

1. Tā kā pētījums norisinājās internātpamatskā, ir pamats domāt, ka nepieciešams izstrādāt mācību programmu, kas attiecās uz iekļaujošo izglītību. Jo pēc pētījuma veikšanas var secināt, ka ir skolēni, kas nevar apgūt vispārējās izglītības programmu, bet speciālās izglītības programma ir par vieglu un skolēniem, kam nav smaga garīgā atpalcība tā nerada interesi. Pieredze rāda, ka daudzas skolas piesaista sev audzēkņus ar īpašām vajadzībām, tāpēc viņiem noteikti par to būtu jāpadomā, tas nav vienkārši.
2. Pētot literatūru, mācību metodes un tehnikas ir diezgan novecojušas, jo ejot līdzī jaunajām tehnoloģijām, vajadzētu arī vizuālās mākslas stundās pielietot datorprogrammas un modernizēt, piedāvājot dažādas idejas no interneta, kas skolēniem patīk.
3. Noteikti atbalstāma ir kompetenču pieeja mācību satura apgūvē- skolēnus daudz vairāk interesē darbi, kurus viņi va izmantot reālajā dzīvē. Tas noteikti ir atbalstāmi un pēc aptaujas rezultātiem var spriest, ka to atbalsta arī vecāki.
4. Skolai būtu jāatbalsta skolēnu radošās idejas un jānodrošina ar mācību materiāliem, jo atduramies pret to, ka ir idejas, bet nav atbilstošu materiālu, lai to realizētu.

Literatūras un avotu saraksts

1. Alijevs,R.(1998).*Skola radošajiem*. Rīga:Raka
2. Csikszentmihalyi,M.(2002).*Flow: The Psychology of Happiness*. The Classic Work on How to Achieve
3. Bebre, R.(1997). *Kreativitāte un skolotāja personība // SkolotājsNr.-1*
4. Bebre, R.(2007). *Radoša personība V Zinātnisko rakstu krājums*. Rīga: Kreativitātes zinātniskais institūts
5. Bebre,R.(2011). *Kreativitātes psiholoģija*. Rīga: SIA „Jumis”
6. Bebre,R.; (2011). *Kreativitātes diagnostika un attīstība*. Rīga: SIA „Jumis”,
7. Bebre,R.(2012). *Radoša personība X Zinātnisko rakstu krājums*. Rīga: Kreativitātes zinātniskais institūts
8. Briška, I.(2007). *Kompozīcija*. Rīga: Zvaigzne ABC
9. Dauge, A.(1920). *Džona Reskina mākslas pedagoģija*. Rīga.
10. Douglas, H.- Cooper. (2004). *THE ARTISTS BIBLE*. Barnes&Noble, Inc.
11. Frīdenberga,B.(2003). *Vizuālā māksla pirmskolā*. Rīga: Raka
12. Gardner H., Hatch T.H.(1989). *Multiple Intelligences Go to School // Educational Researcher*, Nr.18 (8)
13. Helminga, H.(2006). *Montesori pedagoģija*. Rīga:Jumava
14. Hibnere, V.; Grīnberga, A.; Linarte, S. (1986). *Tēlotājmāksla 1. klasē; Metodisks palīgļīdzeklis skolotājiem*. Rīga: Zvaigzne
15. Hibnere,V., (1998). *Bērna vizuālā darbība*. Rīga:Raka
16. Hibnere, V., Grasmane, L.(1998). *Bērna vizuālā darbīb II daļa*. Rīga.: RaKa
17. Ivanova, R. (2003). *Radošo darbu burtnīca vizuālajā mākslā 1. klasei*. Rīga: Zvaigzne ABC
18. Jurgena, I.(2002). *Vispārīgā pedagoģija*. Rīga: SIA „Izglītības solī”
19. Kleiburna, A. (1996). *STARTING DRAWING*. Usborne Publishing Ltd.
20. Kristapsone,S. (2008) *Zinātniskā pētniecība studiju procesā*. Rīga: Biznesa augstskola Turība
21. Kroplijs, Raščevska (2004). *Kvalitatīvās pētniecības metodes sociālajās zinātnēs*. Rīga: RaKa
22. Маслоу, А.(1997). *Дальние пределы человеческой психики*. СПб, группа „Евразия”
- 23.Nellke, M.(2003).*Kreativitātes metodes. Radošo spēju attīstīšanai*.Rīga: BALTA.eko

24. Mārinšone, K.; Miltuze, A. (2015). *Psiholoģija I. Kreativitāte 8. nodaļa*. Rīga: Zvaigzne ABC
25. Millere- Millere, D. (2016). *Vai manam bērnam ir talants. Annas psiholoģija*. Rīga: Izdevniecība „Žurnāls Santa”; 60-63lpp
26. Papalia, D. E.; Olds, S. W.(1988). *PSYCHOLOGY*. California University; McGraw-Hill
27. Poriete, G.; Glinka, M.; Aprāne, M. (2006). *Vizuālā māksla 4. klasei. Ar gudru ziņu*. Rīga:RaKa
28. Rhodes, M. (1961)..*An Analysis of Creativity*. The Phi Delta Kappan
29. Rogers Carl R., Ph.D. On Becoming a Person,(1961). *A Therapist's View of Psychotherapy*. U.S.A. Houghton Mifflin Company, Boston: by Carl R.Rogers
30. Rože L. (2011) *Kreativitātes psiholoģija*.//*Rakstu krājums R.Bebres red.* –Rīga: SIA „Jumis”.
31. Seile, M. (2002). *Skola visiem. Palīgs pedagogiem, psihologiem un vecākiem*. Rīga:SAC, 159 lpp
32. Sīmane, Z. (1998). *Dzeltenā burtnīca. Zīmēšana un krāsu mācība 1. klasei*. Rīga: Lielvārds
33. Skujiņa, V.; Beļickis, I.; Blūma, D., Tatjana Koķe, T.; Aina Blinkena, A.(2000). *Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca*.Rīga: Zvaigzne ABC
34. Slavinskis, A.(2001). *Radošā (kreatīvā) izglītība. Skolotājs 2(26)*, 4-9 lpp
35. Starko, A. J. (2010). *Creativity in the classroom - schools of curious delight*. New York: Routledge.
36. Špona, A. Čehlova, Z.(2004). *Pētniecība pedagoģijā*. Rīga: RaKa
37. Špona, A. (2006). *Audzināšanas process teorijā un praksē. 2. papildinātais izdevums*. Rīga: Raka,
38. Torrance, E. P. (1966). *The Torrance Tests of Creative Thinking-Norms-Technical Manual Research Edition-Verbal Tests, Forms A and B-Figural Tests, Forms A and B*. Princeton, NJ: Personnel Press.
39. Žukovs L.(1998). *Ievads pedagoģijā*. — Rīga.: RaKa
40. Miķelsone I.(1997). *Kreativitātes sekmēšana pirmskolas vecumā // Skolotājs*. Nr.1
41. Veilers, P.(2001). *Kreativitāte - tavas veiksmes atslēga*. Rīga:SIA “J.L.V.”izdevums latviešu valodā
42. Gogoļinska, T. (2012). *Bezmaksas referāti skolai: Bērna iztēle*. Pieejams: <http://buzzhairs.blogspot.com/2012/03/bernu-iztele.html>

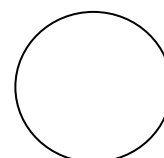
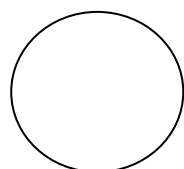
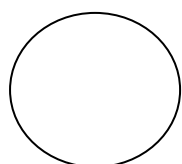
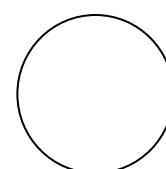
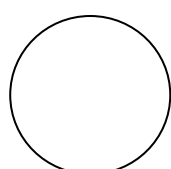
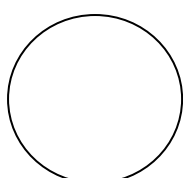
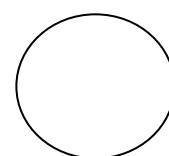
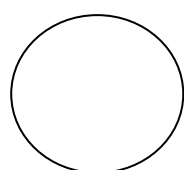
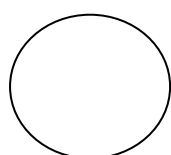
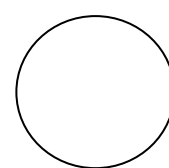
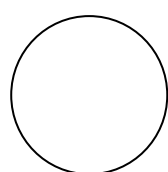
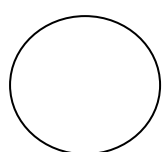
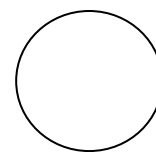
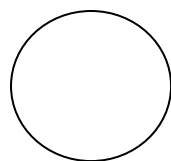
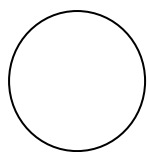
43. Kalēja- Gasparoviča, D.(2016), *Radošuma atraisīšana*.
Pieejams:<https://www.youtube.com/watch?v=pYg5Sm0u89E>
44. Kaša, R. (2009). *Radošās domāšanas prasmes Latvijas skolās*. Pieejams:
http://www.lizda.lv/content/files/Radosa_domasana.pdf
- 45.Lasmanis, A. (2010). *Mācību retrospektīvs raksturojums un perspektīva izglītības iestādē*
Pieejams: <http://profizgl.lu.lv/mod/book/view.php?id=517&chapterid=229>
46. Pudāne, I. (2010). *Radošums un kreativitāte*.
Pieejams:<https://pudane.wordpress.com/2011/10/21/radosumskreativitate/>
47. Pudāne, I.(2012). *Ieteikumi bērna radošuma veicināšanā*.
Pieejams:<https://pudane.wordpress.com/2012/04/20/ieteikumi-berna-radosuma-veidošana/>
48. Rutka, L, (2009).*Profesionālajā izglītībā iesaistīto vispārizglītojošo mācību priekšmetu pedagogu kompetences paaugstināšana.Prezentācija*.
Pieejams:http://profizgl.lu.lv/pluginfile.php/39241/mod_resource/content/1/Proj_Kreativitate.pdf
- 49.VISC.(2013).*Vadlīnijas bērnu un pusaudžu attīstības izvērtēšanai. Metodiskos ieteikumus sagatavoja VISC Speciālās izglītības nodaļa*. Pieejams:
http://visc.gov.lv/specizglitiba/dokumenti/metmat/vadlinijas_attistibai.pdf
50. Zariņa, K. (2013).*Bērnu radošo spēju attīstība*.
Pieejams:<https://prezi.com/nbvp9v4t7pvj/bernu-radoso-speju-attistiba>

Pielikumi

1. pielikums. Radošo spēju pārbaudes tests "Domu lidojums"

Domu lidojums

Katrā no apliem kaut ko iezīmē, pirmo, kas ienāk prātā. Uzdevuma izpildei 10. minūtes

Vārds, Uzvārds ,Datums _____

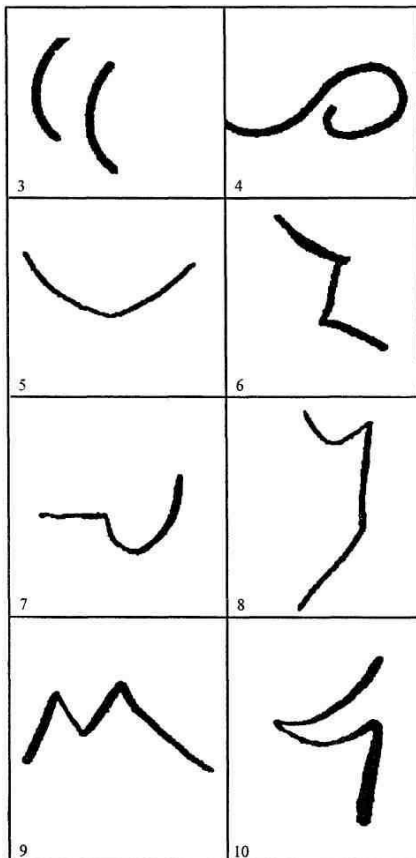
Pabeidz zīmējums

Zemāk ir dotas dažādas līnijas, kuras ir nepilnīgas, tās ir jāpapildinātā, lai veidotos zīmējums.

Zem katra no tiem uzrakstiet nelielu stāstiņu, kas tur varētu būt attēlots.

Šā uzdevuma izpildei ir paredzētas 10. minūtes. Mēģiniet izdomāt kaut ko atšķirīgu, ko neviens cits nav izdomājis. Padariet zīmējumu pilnīgu un interesanta, papildināt to ar jaunām idejām.

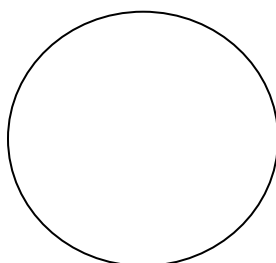
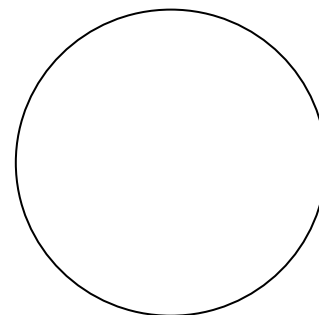
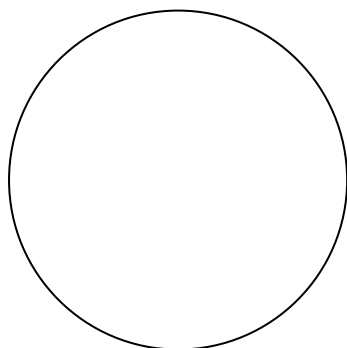
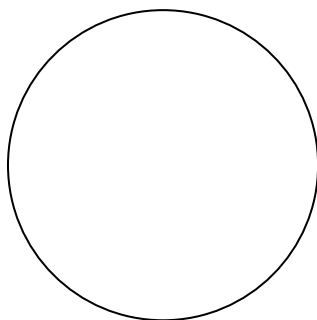
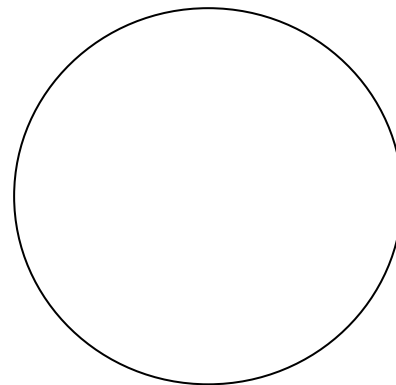
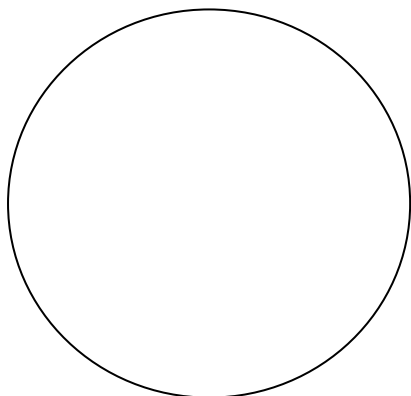
Izdomājiet zīmējumam nosaukumu un rakstiet to zem attēla.

3.pielikums. Burvju aplis zīmēšanai.(Frīdenberga,2003)

Vingrinājums iztēles attīstībai un kontūras aizkrāsošanas iemaņu pilnveidei

- Kādus priekšmetus un dzīvniekus tu vari uzzīmēt par pamatu ņemot apli?
- Izkrāso tos un pastāsti kā tos sauc un kur tie dzīvo!
- Bērns saņem darba lapu ar uzdevumu un uzzīmētiem apliem.

ANKETA SKOLĒNIEM

Sveiks, 1. klases skolēn! Lūdzu aizpildi anketu, apvelkot katram jautājumam vienu atbildi, kura vislabāk raksturo Tavu attieksmi. Anketā iegūtā informācija tiks izmantota tikai bakalaura darba “Skolēnu radošo spēju sekmēšana vizuālās mākslas stundās sākumskolas 1. klasē.” praktiskajā pētījumā.

1. Es vienmēr atrodu daudz savdabīgu risinājumu.

- 1) jā, gandrīz vienmēr;
- 2) dažreiz;
- 3) reti vai nekad.

2. Es katru reizi izdomāju kā papildināt un pilnveidot savus zīmējumus.

- 1) jā, gandrīz vienmēr;
- 2) dažreiz;
- 3) reti vai nekad.

3. Es pats(-ti) vienmēr izdomāju ko zīmēšu un kādu tehniku izmantošu

- 1) jā, gandrīz vienmēr;
- 2) dažreiz;
- 3) reti vai nekad.

4. Es varu izdomāt, kā savu darbu pielietot reālajā dzīvē.

- 1) jā, gandrīz vienmēr;
- 2) dažreiz;
- 3) reti vai nekad.

Paldies par atsaucību!

ANKETA VECĀKIEM

L. cien. skolēnu vecāki! Aicinu Jūs piedalīties aptaujā, kas nepieciešama Jūsu bērnu radošo spēju izpētes un attīstības sekmēšanai sākumskolā. Anketas rezultāti tiks apkopoti bakalaura darba “Skolēnu radošo spēju sekmēšana vizuālās mākslas stundās sākumskolas 1. klasē” empīriskajā daļā, kur būtu svarīgs Jūsu viedoklis par skolēnu radošo spēju sekmēšanu. Apvelciet atbildi, kas jūsuprāt ir vispieņemamākā. Anketa ir anonīma!

1. Vai radošums cilvēkam dzīvē ir nepieciešams?

1. Jā
2. Nē
3. Nezinu

2. Vai Jūs savā bērna darbos esat novērojis interesantus risinājumus?

1. Jā
2. Dažreiz
3. Nē

3. Vai Jūsu bērns pabeidz iesāktos zīmējumus tos papildinot ar ko jaunu?

1. Jā
2. Daļēji
3. Reti

4. Vai jūs bērns mājās zīmē un veido darbus, ko vēlāk var derīgi izmantot?

1. Jā
2. Dažreiz
3. Reti

5. Kā Jūs vērtējat sava bērna radošumu?

1. Augsts
2. Vidējs
3. Zems

6. Kurš no radošo spēju kritērijiem jums liekas svarīgākais?

1. Oriģinalitāte
2. Vispārinātība
3. Derīgums

Paldies par atsaucību!

6. pielikums. Skolēnu darbu analīzes kritēriji oriģinalitātes noteikšanai

Skolēnu darbu analīzes kritēriji oriģinalitātes noteikšanai

Klase: _____

Datums, kad tika veikta analīze _____

Kritēriji:

1. Ja skolēnam jāatrisina problēmjautājums, viņš izmēģina dažādus variantus un idejas, lai atrastu atbildi.
2. Skolēna darbi parasti ir atšķirīgi viens no otra, tie nav vienveidīgi.
3. Skolēna darbi nav pakaļdarinājumi un parasti ir atšķirīgi no citu klasesbiedru darbiem.
4. Skolēns aizstāv savu viedokli, prot pastāstīt par savu ideju un brīvi fantazē

Vērtējuma līmeni:

- 1) jā, gandrīz vienmēr;
- 2) dažreiz;
- 3) reti vai nekad.

Ar aplīti apvelk atbilstošo.

	Skolēni	1. kritēr.	2. kritēr.	3. kritēr.	4. kritēr.
1.		1) 2) 3)	1) 2) 3)	1) 2) 3)	1) 2) 3)
2.		1) 2) 3)	1) 2) 3)	1) 2) 3)	1) 2) 3)
3.		1) 2) 3)	1) 2) 3)	1) 2) 3)	1) 2) 3)
4.		1) 2) 3)	1) 2) 3)	1) 2) 3)	1) 2) 3)
5.		1) 2) 3)	1) 2) 3)	1) 2) 3)	1) 2) 3)
6.		1) 2) 3)	1) 2) 3)	1) 2) 3)	1) 2) 3)
7.		1) 2) 3)	1) 2) 3)	1) 2) 3)	1) 2) 3)
8.		1) 2) 3)	1) 2) 3)	1) 2) 3)	1) 2) 3)
9.		1) 2) 3)	1) 2) 3)	1) 2) 3)	1) 2) 3)
10.		1) 2) 3)	1) 2) 3)	1) 2) 3)	1) 2) 3)

Vispārinātības novērojumu karte, dinamikas izpētei

Klase: _____

Datums, kad tika veikts vērojums _____

Kritēriji:

1. Radošā ideja kalpo par pamatu tālākajiem izgudrojumiem- pievieno zīmējumam jaunus tēlus.
2. Skolēna darbi (zīmējumi) parasti ir atšķirīgi viens no otra, tie nav vienveidīgi.
3. Skolēna darbos parādās interesantas idejas, faktūras, tehnikas, asociācijas u.tt.
4. Skolēna darbi veido stāstu, notikumu attēlojumu zīmējumā

Vērtējuma līmeni:

- 1) jā, gandrīz vienmēr;
- 2) dažreiz;
- 3) reti vai nekad.

Nr.p.k.	Skolēni	1. kritēr.	2. kritēr.	3. kritēr.	4. kritēr.
1.		1) 2) 3)	1) 2) 3)	1) 2) 3)	1) 2) 3)
2.		1) 2) 3)	1) 2) 3)	1) 2) 3)	1) 2) 3)
3.		1) 2) 3)	1) 2) 3)	1) 2) 3)	1) 2) 3)
4.		1) 2) 3)	1) 2) 3)	1) 2) 3)	1) 2) 3)
5.		1) 2) 3)	1) 2) 3)	1) 2) 3)	1) 2) 3)
6.		1) 2) 3)	1) 2) 3)	1) 2) 3)	1) 2) 3)
7.		1) 2) 3)	1) 2) 3)	1) 2) 3)	1) 2) 3)
8.		1) 2) 3)	1) 2) 3)	1) 2) 3)	1) 2) 3)
9.		1) 2) 3)	1) 2) 3)	1) 2) 3)	1) 2) 3)
10.		1) 2) 3)	1) 2) 3)	1) 2) 3)	1) 2) 3)

Derīguma novērojuma karte- dinamikas izpētei

Klase: _____

Datums, kad tika veikts vērojums _____

Kritēriji:

5. Piemīt jauns skatījums uz lietu pielietojumu dzīvē.
6. Izdomā pielietojumu konkrētai situācijai
7. Padodas dažādas stilizācijas un lietu pārveidošana
8. Skolēns aizstāv savu viedokli, prot pamatot, ko ar iegūto lietu darīs

Vērtējuma līmeni:

- 1) jā, gandrīz vienmēr;
- 2) dažreiz;
- 3) reti vai nekad.

	Skolēni	1. kritēr.	2. kritēr.	3. kritēr.	4. kritēr.
1.		1) 2) 3)	1) 2) 3)	1) 2) 3)	1) 2) 3)
2.		1) 2) 3)	1) 2) 3)	1) 2) 3)	1) 2) 3)
3.		1) 2) 3)	1) 2) 3)	1) 2) 3)	1) 2) 3)
4.		1) 2) 3)	1) 2) 3)	1) 2) 3)	1) 2) 3)
5.		1) 2) 3)	1) 2) 3)	1) 2) 3)	1) 2) 3)
6.		1) 2) 3)	1) 2) 3)	1) 2) 3)	1) 2) 3)
7.		1) 2) 3)	1) 2) 3)	1) 2) 3)	1) 2) 3)
8.		1) 2) 3)	1) 2) 3)	1) 2) 3)	1) 2) 3)
9.		1) 2) 3)	1) 2) 3)	1) 2) 3)	1) 2) 3)
10.		1) 2) 3)	1) 2) 3)	1) 2) 3)	1) 2) 3)

8. pielikums. SKOLĒNU RADOŠIE DARBI

1. un 2. zīmējums. Lapu nospiedumi ar vaska krāšņiem.

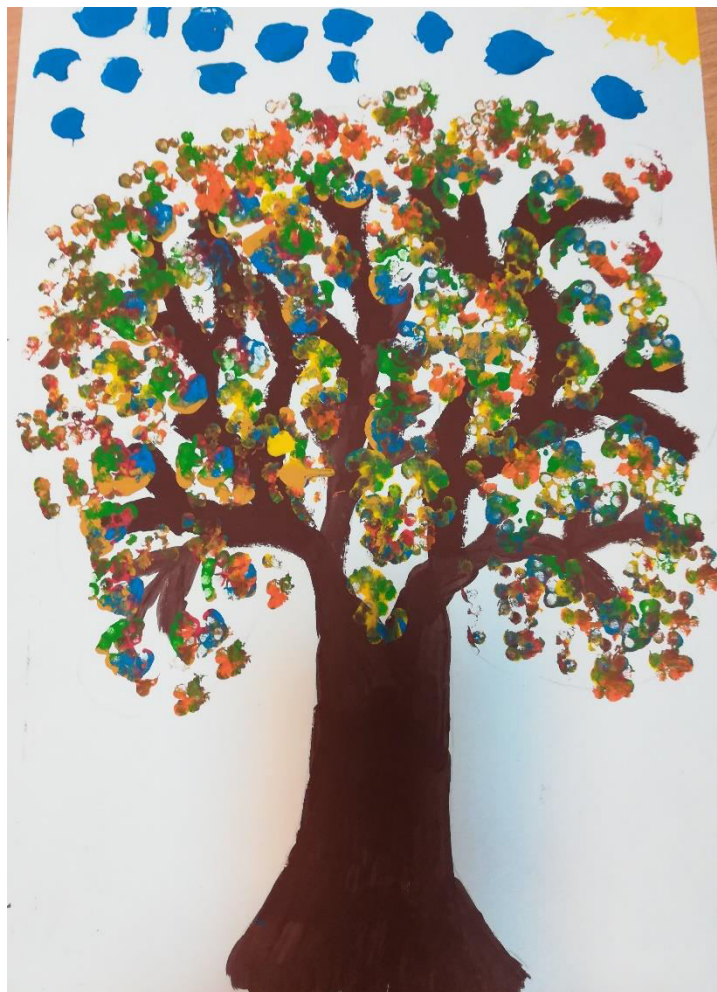
3. un 4. zīmējums. Darbs ar lapu herbāriju

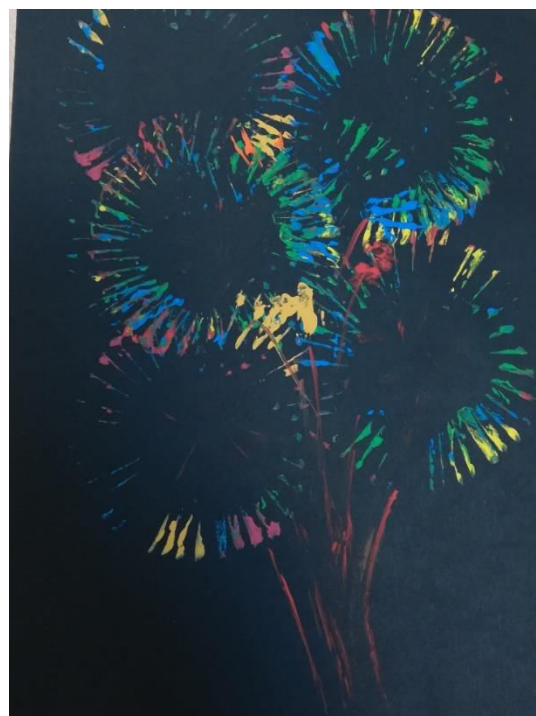
5. zīmējums. Mūzikas skaņu attēlojums ar gvašu

6.;7 zīmējums. Darbs ar pirkstiņkrāsām un aplicēšana

8 un 9. zīmējums. Nospiedumu tehnika

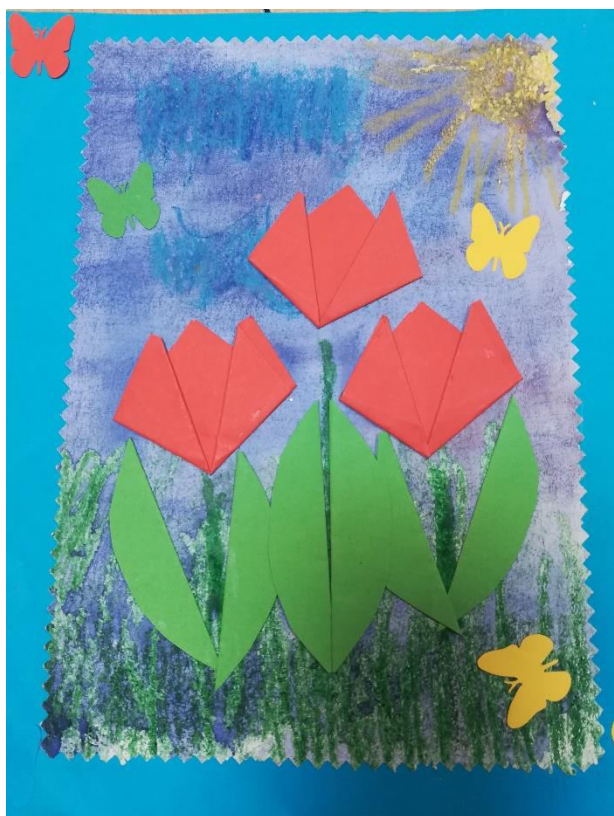
10. zīmējums. Krāsainu lapu nospiedumi

11. un 12. zīmējums. Aplicēšanas tehnika

13. zīmējums. *Aplicēšanas tehnikā*

14. zīmējums. *Brīvas izvēles zīmējums "Mana vasara"*

15. zīmējums. *Burvju zīmējums- krītiņi, krāsu pludināšana*

1.un 2.attēls. Apsveikumu kartiņas

16. un 17. zīmējums. Kompozīcija ar krāsu jaukšanu, herbārijs un aplicēšan

18. zīmējums. Izmantotas zīmējumā dažādas līnijas

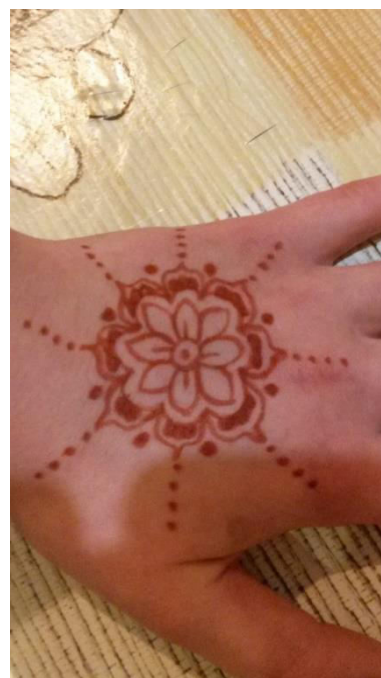
19. zīmējums. Zemūdens valstība

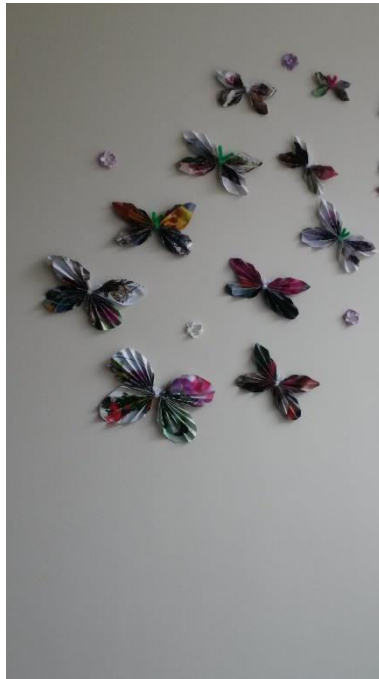

20. zīmējums. Ziemas ainava

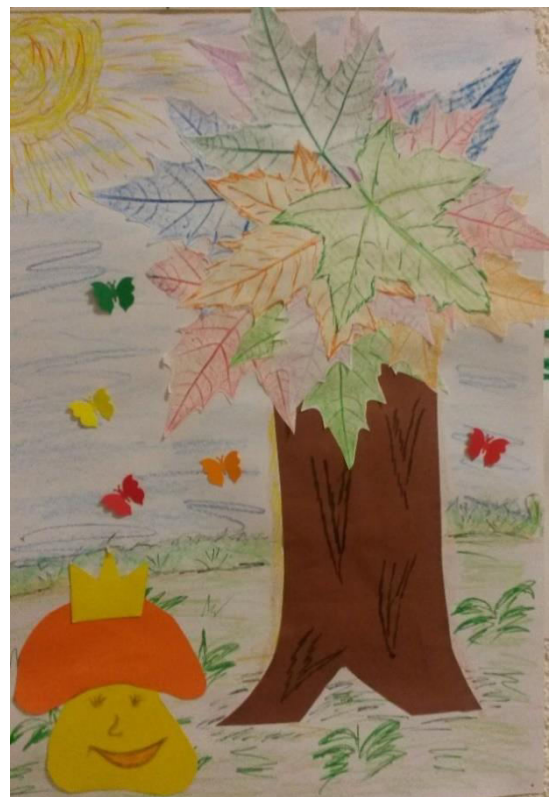
21. zīmējums. Henas zīmējums

3.attēls.Sīkās pirkstu muskulatūras treniņš. Sienas dekora veidošana

22.zīmējums.Kopēta zīmējuma aplicēšana ar lentītēm. 23.zīmējums. Nospiedumi un aplicēšana.

4.attēls. Kad karnevāls pie sliekšņa

5.attēls.Lieldienu olu krāsošana

24.zīmējums. Datorgrafika

25.attēls. Jābrauc uz Hokeju fanot!!!

